

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Žižkovo náměstí 6, 771 40 Olomouc

Katedra společenských věd

Mgr. Bc. Barbora Galatík Šopíková, MBA

Základy společenských věd

**Téma: Školní a obecní kroniky jako primární pramen a zdroj informací
o základních školách v Otrokovicích v kontextu historie města.**

2026

Vedoucí diplomové práce: doc. PhDr. Karel Konečný, CSc.

Prohlášení studenta:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, uvádím v seznamu použité literatury a zdrojů.

V Olomouci dne 22.04.2026

.....
Barbora Galatík Šopíková

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala doc. PhDr. Karlovi Konečnému, CSc. za odborné vedení diplomové práce, poskytování rad a materiálových podkladů k práci. Vážím si času a děkuji oponentovi za konstruktivní hodnocení. Děkuji svému zaměstnavateli, přátelům a rodině, kteří mě podporovali po celou dobu studia.

Anotace

Jméno a příjmení:	Barbora Galatík Šopíková
Katedra:	Katedra společenských věd
Vedoucí práce:	doc. PhDr. Karel Konečný, CSc.
Rok obhajoby:	2026

Název práce:	Školní a obecní kroniky jako primární pramen a zdroj informací o základních školách v Otrokovicích v kontextu historie města.
Název v angličtině:	School and municipal chronicles as a primary source and source of information about elementary schools in Otrokovice in the context of the city's history.
Zvolený typ práce:	Diplomová
Anotace práce:	Diplomová práce se zabývá školními a obecními kronikami jako primárním pramenem a zdrojem informací o vývoji základních škol v Otrokovicích v kontextu historie města. Cílem práce je analyzovat, jaké údaje kroniky poskytují o organizaci výuky, proměnách školního prostředí, pedagogickém sboru i o vlivu společenských a politických událostí na chod škol. Práce se opírá o vybrané záznamy v období 20. století, přičemž sleduje mikrosvět školy jako specifické zrcadlo převratných společenských změn. Cílem je ukázka významu kronik jako cenného pramene a odkazu dobového vnímání školství, písmáctví a insitní literatury.
Klíčová slova:	Kronika, písmáctví, insitní literatura, školství, historie
Anotace v angličtině:	The diploma thesis deals with school and municipal chronicles as a primary source and source of information on the development of elementary schools in Otrokovice in the context of the history of the city. The aim of the thesis is to analyze what data the chronicles provide about the organization of education, changes in the school environment, the teaching staff, and the influence of social and political events on the operation of schools. The thesis is based on selected records from the 20th century, while observing the microworld of the school as a specific mirror of revolutionary social changes. The aim is to demonstrate the importance of chronicles as a valuable source and a legacy of the contemporary perception of education, writing, and indigenous literature.
Klíčová slova v angličtině:	Chronicle, scribal art, indigenous literature, education, history
Přílohy vázané v práci:	-
Rozsah práce:	s.

Obsah

OBSAH	5
ÚVOD	6
1 KRONIKA JAKO ZDROJ POZNÁNÍ HISTORICKÉ SKUTEČNOSTI	9
1.1 Definice kroniky jako historického pramene.....	9
1.2 Stručný pohled do historie obecních kronik	10
1.3 Historie školních kronik.....	14
1.4 Praktické aspekty vedení kroniky.....	15
1.4.1 <i>Jak vypadá kronika?</i>	15
1.4.2 <i>Obsah kroniky</i>	16
1.4.3 <i>Osoba kronikáře</i>	17
1.4.4 <i>Doporučení pro vedení kroniky</i>	18
1.4.5 <i>Podpora kronikářů</i>	20
1.5 Intepretace kronik.....	20
2 POPIS ZKOUMANÉHO PÍSEMNÉHO MATERIÁLU	25
2.1 Krátký pohled do vývoje školství ve zkoumaném období	25
2.2 Krátký pohled do historie školství v Otrokovicích	28
2.3 Vývoj otrokovického školství v letech 1918-1989	29
2.3.1 <i>Vývoj otrokovického školství v centru města</i>	29
2.3.2 <i>Vývoj otrokovického školství na Baťově</i>	31
2.3.3 <i>Vývoj otrokovického školství na Trávníkách</i>	34
2.4 Popis zkoumaného písemného materiálu.....	34
2.4.1 <i>Kronika Národní školy Otrokovice 1925-1940</i>	35
2.4.2 <i>Kronika Národní školy Otrokovice 1940-1952</i>	35
2.4.3 <i>Kronika Střední školy Gottwaldov XI – Otrokovice, Komenského, 1922-1950</i>	36
2.4.4 <i>Kronika Újezdní školy Otrokovice – Komenského, 1940-1945</i>	36
2.4.5 <i>Kronika Pokusné obecní měšťanské školy v Otrokovicích, 1940-1945</i>	37
2.4.6 <i>Kronika Osmileté střední školy v Otrokovicích, 1950-1959</i>	38
2.4.7 <i>Kronika Základní devítileté školy Komenského, 1959-1971</i>	38
2.4.8 <i>Kronika Základní devítileté školy Komenského, 1971-1984</i>	39
2.4.9 <i>Kronika Pokusné měšťanské školy na Baťově, 1945-1954</i>	39
2.4.10 <i>Kronika Základní devítileté školy Rudé Armády, 1961-1976</i>	40
2.4.11 <i>Kronika Základní devítileté školy Mánesova, 1966-1981</i>	41
2.4.12 <i>Kronika Základní devítileté školy Mánesova, 1981-1998</i>	41
2.4.13 <i>Shrnutí poznatků o zkoumaném materiálu</i>	42
3 STRATIFIKACE TEXTU PODLE JEDNOTLIVÝCH AUTORŮ/KRONIKÁŘŮ	43
3.1 Úvodem ke kapitole	43
3.2 Ferdinand Kříž	44
3.3 Bedřich Milerberger	45
3.4 Metoděj Dostál	46
3.5 Jan Zelinka.....	48
3.6 Vlasta Špetlová.....	50

3.7	Miluše Glozová	52
3.8	Shrnutí.....	52
4	KRONIKÁŘSKÁ REFLEXE HISTORICKÝCH UDÁLOSTÍ.....	54
4.1	Rok 1932	54
4.2	Otevření Společenského domu roku 1936.....	56
4.3	Události září 1938	58
4.4	Únor 1948	59
4.5	Události roku 1968.....	61
5	ŠKOLNÍ A OBCENÍ KRONIKY JAKO PRIMÁRNÍ ZDROJ INFORMACÍ O ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH V OTROKOVICÍCH	63
5.1	Vývoj otrokovického školství v centru města.....	64
5.1.1	<i>Škola obecní a měšťanská v budově na náměstí (1922-1923).....</i>	<i>65</i>
5.1.2	<i>Samostatné působení měšťanské školy v ulici Komenského (1933-1959).....</i>	<i>70</i>
5.1.3	<i>Samostatné působení Národní školy na náměstí (1933-1952).....</i>	<i>75</i>
5.1.4	<i>Období sloučené školy osmileté (od školního roku 1952/1953)</i>	<i>78</i>
5.1.5	<i>Doba normalizační.....</i>	<i>80</i>
5.2	Vývoj otrokovického školství na Baťově.....	86
5.2.1	<i>Období pokusného školství na Baťově (1936-1949)</i>	<i>87</i>
5.2.2	<i>Dvě základní školy</i>	<i>95</i>
5.2.3	<i>Škola jediná – ZŠ Mánesova (1976 až současnost).....</i>	<i>101</i>
5.3	Historie školství na Trávníkách.....	103
	ZÁVĚR	105
	SEZNAM LITERATURY	107

Úvod

Tato diplomová práce si klade za cíl poskytnout nástin obsahu a analýzu textů školních kronik vzniklých na území města Otrokovice. Školní kroniky mohou být užitečným zdrojem poznání nejen z hlediska jejich dějinného vývoje, avšak také z hlediska jednotlivých osobností, jež se na školách vyskytly. Záznamy v nich zachycují přehledové tabulky o počtech učitelů a žáků, ale také množství zajímavých informací o životě mnoha žáků i pedagogů, kteří v dané instituci zanechali svým působením stopu. Právě mikrosvět každodenního života školy je důležitý pro pochopení vývoje vzdělávání ve městech i na venkově, zachycuje totiž nejen statistiku, nýbrž také události a činy osobností.

Jako vedoucí pracovník ve školství jsem se rozhodla zabývat analýzou informací školních a obecních kronik, které mikrosvět škol zachycují – tedy vývojem základních škol v kontextu historie města Otrokovice. Při přípravě práce jsem došla k závěru, že v rámci standardního rozsahu diplomové práce nelze podchytit vývoj otrokovického školství vcelku. Proto se zaměřuji jen na část – definována je časově, obdobím od vzniku 1. Československé republiky do roku 1989. Důležitou informací je, že se nezaměřuji jen na popis zkoumaného materiálu a zapsaných událostí, byť ty jsou hlavním cílem práce. V rámci nabytých znalostí se snažím také o reflexi kronikářů jako autorů, podchycení rozdílů mezi jejich přístupy k psaní kronik a v literárním stylu. Během sledovaného období docházelo nejenom k formálním změnám názvů jednotlivých škol, ale především k postupným školským reformám, zvláště po r. 1945. To se odrazilo nejenom v ideologizaci obsahu vzdělávacího procesu, ale také ve změnách vnitřní atmosféry v mikrosvětě škol. A to bez výjimky, ať už se jedná o meziválečné, válečné a poválečné, nástup komunismu či dobu normalizace. Školy musely být poplatné stávající situaci, čehož jsme si při studiu a analýze zápisů ve školních kronikách musíme být neustále vědomi.

Klíčovou metodou při tvorbě práce je studium primárních pramenů, především samotných školních kronik. Standardem odborné práce je zpracování současného stavu poznání studiem teoretických (obecných) pramenů a následná podrobnější kritická reflexe prozatím méně zkoumaných pramenů, neboť seznámení veřejnosti s jejím obsahem je samotným cílem práce. Obvyklý akademický postup je dodržen. Teoretická část práce (především kapitola 1) využívá dva typy pramenů – obecné historické publikace a metodologické práce zaměřené na kroniky.

V rámci obecných historických publikací lze zmínit např. tematickou řadu Školství a vzdělanost ze série Velké dějiny zemí Koruny české, z níž je zpracována podkapitola 2.1 této práce. Z okruhu zdrojů metodologických se jedná např. o akademická skripta Praktická příručka k terénnímu výzkumu obecných a školních kronik, která sloužila jako jeden z podkladů při tvorbě celé první kapitoly práce. Text ve třetí, čtvrté a páté kapitole již vychází z vlastního základního výzkumu regionálních pramenů. Jedná se převážně o kroniky zkoumaných škol, avšak občas jsou informace doplněny i o prameny externí, jako např. městskou kroniku, školní almanachy či o pasáže z regionální historické literatury. Nedílnou součástí každé práce je kritika pramenů. Pramen je v historiografii chápán v užším slova smyslu jako předmět, který se stává pramenem až v té chvíli, když je podroben kritickému přístupu.¹

Diplomová práce je rozdělena do pěti kapitol a řady podkapitol. První kapitola *Kronika jako zdroj poznání historické skutečnosti* se věnuje teoretickým pojmům souvisejícím s kronikami, co nám přináší, jaký je to žánr. Druhá kapitola s názvem *Popis zkoumaného písemného materiálu nastiňuje výčet a stručnou charakteristiku studovaných nepublikovaných pramenů*. V tomto případě jsem zvolila podobnou metodologii u zkoumaných kronik jako u své bakalářské práce, kde se jednalo o pozůstalost otrokovického kronikáře Teodora Láníka. Následuje třetí kapitola s názvem *Stratifikace textu podle jednotlivých autorů*. Je věnována autorům a popisu jejich rukopisu. Záměrem je zjistit, zda jsou záznamy unifikovány, či nikoliv. Úvahy zde vedou k autorské práci z pohledu autora/kronikáře, který je na rukopisu osobně zainteresován. Zde je možné si pokládat otázku, zda kronikáři mají literární ambice či nikoliv. Zda, a případně v kterých obdobích mají sklon k autocenzuře, či přímo sklon k tendenčnímu psaní ovlivněnému tokem doby a situací ve společnosti. Čtvrtá kapitola nazvaná *Kronikářská reflexe historických událostí* se zabývá popisem historických, společenských a politických událostí. Cílem je odhalit, zda se významné dějinné události (regionální i celostátní) propsaly do záznamů ve školních kronikách, tedy zda tyto kroniky mohou být pro badatele obdobným zdrojem poznání jako kroniky obecní.

Pátá kapitola je věnována charakteru otrokovického školství a změnám ve vzdělávacích institucích. Je nejdůležitější v tom, že systematicky hodnotí zápisy v průběhu let z různých pohledů. Cílem je za prvé najít informace o vývoji škol z administrativního pohledu, za druhé

¹ HROCH, Miroslav. *Úvod do studia dějepisu*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985. s. 120.

podchytit významné osobnosti, jež se na školách vyskytly, za třetí zachytit vývoj vzdělávacího procesu, za čtvrté pak zachytit významné školní události v rámci každodenní reality života učitelů a žáků.

1 KRONIKA JAKO ZDROJ POZNÁNÍ HISTORICKÉ SKUTEČNOSTI

Zachování paměti místa. V době, kdy psali zkoumaní autoři svá díla či kroniky, nebyla běžná terminologie v tomto postranním oboru, takže můžeme říct, že svým způsobem předešli dobu.

1.1 Definice kroniky jako historického pramene

Pro odbornou práci je nejprve nutno definovat, s jakým zdrojem informací pracujeme. Definicí je mnoho, zpravidla jsou však velmi obdobné. „*Kronika jako taková je historiky považována za vyprávěcí pramen vzniklý z vůle zadavatele (instituce) nebo autora, který obsahuje záznamy spojované do chronologických řad.*“² Ottův slovník pak stručně uvádí, že se jedná o „*literární dílo, které má směr a ráz a prostě podává zprávy o historických událostech*“³. Jejím účelem je nejen zaznamenání, avšak také hodnocení událostí odehrávajících se na určitém území nebo v určeném společenství lidí, a to v definovaném čase.⁴ Společně s listinami, knihami či spisovými materiály kroniky řadíme mezi archiválie, tedy dokumenty vybrané vzhledem k trvalé hodnotě k trvalému uchování.⁵

Samotné slovo kronika má původ v řečtině (chronos = čas, chronika = dějepisné knihy).⁶ V definici nelze opomenout fakt, že kronikář zachycuje kromě strohé informace i „*souvislosti a příčiny, věnuje se aktérům událostí*“⁷.

Z hlediska členění historických pramenů pak kroniky spadají hned do několika kategorií.

Prve se jedná o literární prameny, vyznačující se „vyprávěním“ historie různým způsobem, v rozmanité formě. Jakožto historická zpracování sem vyjma kronik spadají také

² HROMÁDKA, Tomáš. *Kroniky obcí*. III. (upravené) vydání. Praha: NIPOS, 2014. ISBN 978-80-7068-280-7, s. 9

³ ŠUBERT, František Adolf (ed.). *Malý Ottův slovník naučný: dvoudílný: příruční kniha obecných vědomostí*. V Praze: J. Otto, 1905-1906, s. 1231

⁴ Tamtéž, par.

⁵ TONCROVÁ, Šárka. *Praktická příručka k terénnímu výzkumu obecních a školních kronik*. Brno: Etnologický ústav AV ČR Praha - pracoviště Brno, 2014. ISBN 978-80-87112-85-4, s. 12-20

⁶ VLAŠÍN, Štěpán, *Slovník literární teorie*. Vyd. 2. rozš. Praha: Československý spisovatel, 1984, s. 191-192

⁷ TONCROVÁ 2014, s. 22

anály a letopisné záznamy, legendy a životopisy.⁸ S nimi v neposlední řadě také paměti, vzpomínky a autobiografie⁹.

Zároveň se však kroniky řadí do pramenů pamětních. Účelem takových pramenů je „zachovávat údaje, informace, povědomí o určitých dějích pro budoucnost“¹⁰. V městskou kroniku se zpravidla přetvářely městské pamětní knihy původně čistě administrativního účelu. Obsahovaly agendu berní, hospodářskou či kancelářskou¹¹. Bylo tedy nasnadě administrativní údaje doplnit a opatřit komentářem, čímž vzniká zárodek plnohodnotné obecní kroniky.

Úvod do studia dějepisu uvádí i zařazení kronik pod literaturu písmáckou. Zárodkem těchto kronik významných především v době národního obrození byly zdroje reagující na dobový vývoj a jeho problémy, např. kramářské písně, jež „v senzační, sentimentální nebo dramatické formě zpracovávaly výjimečné dobové události a poměry, přírodní katastrofy a vztahy mezi lidmi“¹².

Důležitým poznatkem pro zpracování kronik je také fakt, že se jedná o prameny **nepřímé**, tedy takové, v nichž „vstupuje mezi historickou realitu a historika informátor (zpravodajce)“¹³. Zde je namístě poznatek, že analýza pramenů nepřímých vyžaduje pozornost historika a citlivou práci s jejich interpretací, čemuž bude věnována pozornost následně. Zároveň jsou však kroniky nepřímé pouze částečně. Ačkoli u nich dochází k interpretaci, obsahují značné množství přímých informací a statistik, kronikářovo zpracování je tedy neovlivňuje do takové míry jako většinu ostatních nepřímých pramenů.

Účelem kronik pak může být poučení v současnosti pomocí zkušenosti minulých generací, což koneckonců poznamenávají i zkušenější historici. „Čím víc toho víme a známe, a to včetně zkušeností získaných předchozími generacemi, o to větší je náš potenciál vyrovnávat se s přítomností. Pro současnost je nutná historie. Je třeba se s ní seznamovat a poučit se z ní. Zdrojem poznání o minulém jsou kromě jiného i kroniky.“¹⁴

1.2 Stručný pohled do historie obecních kronik

⁸ HROCH 1985, s. 142-143

⁹ Pozn. Dle citovaného zdroje zde tyto „osobní“ prameny bývají zařazeny spíše na základě společenské funkce, jejich informační hodnota je však odlišná vlivem silnějšího zkruslení vypravěče.

¹⁰ Tamtéž, s. 145

¹¹ Tamtéž, s. 147

¹² Tamtéž, s. 163

¹³ BARTOŠ, Josef. *Úvod do nauky o historických pramenech*. Olomouc: Rektorát Univerzity Palackého, 1992. ISBN 9788070671627, s. 30

¹⁴ TONCROVÁ 2014, s. 8

Ucelenější záznamy o událostech v českých zemích registrujeme od dob středověku. Jednoduché chronologické zápisy či stručné záznamy o mrtvých a pohřbených se stávaly základem letopisů¹⁵. Prosté zápisy o událostech se postupně rozvíjely někdy do děl informativních, jindy literárních, a to především vlivem jejich zapisovatelů. „*Kroniky, jak se vyvinuly z letopisů a nekrologií, se brzy rozštěpily na dva základní směry. Na druh dobové beletrie nebo poezie, který se dostával po zavedení vynálezu knihtisku kolem poloviny 15. století ke stále širší čtenářské obci. A na kroniky – historické záznamy či vyprávění – třeba i s výraznými literárními ambicemi, ale potřebné zejména jako zdroj informací.*“¹⁶ Některé kroniky z tohoto období mají tedy i značný literární význam, koneckonců Kosmova kronika i Kronika tak řečeného Dalimila spadají do školních osnov v oblasti literatury.

Události zaznamenávaly vyjma kronik obecních i kroniky panovnických rodin či šlechtických rodů, záznamy klášterů, kroniky farní, soukromé rodinné záznamy a další příbuzná díla.

Pro výzkum školních kronik je však významným především období od přelomu 18. a 19. století. Funkci nejen literární, avšak i politickou tou dobou zastávaly některé písmácké kroniky. „*Známým příkladem jsou Knihy pamětní milčického kronikáře Františka Jana Vaváka (1741 – 1816), či komentáře o současných událostech čáslavského finančního úředníka Jana Ferdinanda Opize (1741 – 1812) ovlivněné Velkou francouzskou revolucí. Tito písmáci, kteří byli značně sečtělí a vzdělání, psali své kroniky ze svých potřeb a jejich názory často měly vliv na smýšlení obyvatelstva.*“¹⁷

K přelomu v oblasti vedení kronik došlo v roce 1835, kdy hrabě Karel Chotek, nejvyšší purkrabí český, inspirován Bavorskem vydal nařízení o vedení kronik. „*Pamětní knihy jakož i kroniky mají nejen v historickém, nýbrž i v mnohém jiném ohledu nepopiratelné přednosti a všechny zde dotčené král. krajské úřady a konsistoře se velmi určitě vyjádřily, že jejich pečlivé vedení může být u všech duchovních i světských společenství jedině žádoucí. Aby tato chvályhodná horlivost, která je potěšitelným znamením pravého vlasteneckého smýšlení a pozoruhodného sebeuvědomění, které v památkách minulé doby nacházelo výzvu k vlastní prospěšné činnosti, mohla skrze úmysl popsat chvályhodná jednání přísněji bdít sama nad*

¹⁵ Tamtéž, s. 26

¹⁶ BARTOŇ, Jiří. *O kronikách obcí: praktická pomůcka pro kronikáře obcí*. 2. upr. vyd. vycházející ze zákona č. 132/2006 Sb. Praha: Sekurkon, 2007. ISBN 978-80-86604-29-9, s. 3

¹⁷ HROMÁDKA 2014, s. 9

*sebou a tím rozsívát požehnané semeno pro potomstvo a zajistit zdárné plody, jeví se jako smysluplné vydat následující bližší pokyny k vedení pamětních knih a také kronik. Počínaje 1. lednem 1836, bude v každém městě a obci s právem trhu a na každém významnějším místě, ve farních a duchovních nebo světských společenstvech zavedena a pod dozorem nadřízených povolaných úřadů dále vedena v německé řeči pamětní kniha či také kronika. Nic nebrání tomu, aby tato kronika byla vedena také v latinském jazyce.*¹⁸ Nařízení obsahovalo i 14 bodů s poměrně podrobnými požadavky na způsob vedení kroniky a její úpravu.¹⁹ Tím došlo k systematizaci kronikářství na českém území.²⁰

Kronikářská práce v průběhu 19. století byla vesměs dobrovolnickou činností. Instrukce starající se o rozvoj vlastivědné a regionální práce zveřejňovaly pomocné zásady a zkušenosti s vedením kronik. Informace však byly šířeny i zespoda samotnými kronikáři. Příkladem uveďme stať „O kronikách obecních“ vydanou v časopise Pošumaví, jejímž autorem je kronikář obce Stráž nad Nežárkou Rudolf Šecka.²¹

Po Velké válce došlo k osamostatnění českých zemí a vzniku nového státu, Československé republiky. Na jednu stranu recepční zákon z 28. října 1918 i s Prozatímní ústavou nařídil ponechání všech zemských a říšských zákonů v platnosti²², na stranu druhou však přirozeně docházelo k intenzivní úpravě zákonných norem. Takto vznikl i zákon č. 80/1920 Sb. o pamětních knihách obecních, jenž však vycházel z dlouholetých tradic a zkušeností s vedením kronik v obcích i městech.²³ Tento zákon zůstal v platnosti až do roku 2006.

Zmíněný zákon uložil každé obci v Československu, aby založila a vedla pamětní knihu obecní. K založení a vedení kroniky měla být v obci zřízena speciální komise, zápisy prováděl kronikář jmenovaný obecním zastupitelstvem za přiměřenou odměnu. Konkrétní provedení zákona (tedy uvedení v platnost) náleželo ministerstvu školství a národní osvěty a ministerstvu vnitra. Vzhledem k tomu, že bylo v zákonu jasně uvedeno, kdo je za prosazení zákona zodpovědný, byly postupně vládou a jednotlivými ministerstvy vydány vyhlášky, které přesně

¹⁸ *Pokyn Karla hraběte Chotka k vedení obecních a farních kronik v Čechách.* In: Revue církevního práva 44 (2009, s. 3), s. 211. Dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/42-56/44-cele.pdf> [cit. 2025-09-07]

¹⁹ PUBAL 1975, s. 9-10

²⁰ Pozn. Je namístě dodat, že proces zavádění kronik byl postupný, ani samotné nařízení se nedočkalo nadšeného přijetí, mj. proto, že kroniky měly být vedeny v německém jazyce. To se však do značné míry nedodržovalo.

²¹ Vydána i samostatně v roce 1913.

²² MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945.* 4. přepracované vydání. Praha: Nakladatelství Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-39-4, s. 321-322

²³ PUBAL, Václav. *Kroniky a kronikáři.* Muzejní práce. Praha: Národní muzeum, ústřední muzeologický kabinet, 1975, s. 16

definovaly vzhled i obsah kroniky, postavení kronikáře obce, evidenci a archivování kronik. Ministerstvo školství a národní osvěty dokonce nařídilo při okresních osvětových sborech organizovat semináře pro kronikáře, zpracovalo metodiku pro provádění změn v kronikách a ustanovilo i dozor nad vedením kronik (např. v roce 1935 svěřilo zemským úřadům v Praze, Brně, Bratislavě a Užhorodě povinnost vést rejstříky kronik a okresním úřadům nařídilo provádět alespoň jednou za tři roky revizi kronik.²⁴

Z průzkumu provedeného v roce 1935 Archivem ministerstva vnitra pak můžeme zjistit, že hned ve třech čtvrtinách obcí byla kronika vedena správně, ve 12 % obcí měla nedostatky a ve 13 % obcí se nepsala vůbec.²⁵ Přestože kroniky nebyly vedeny ve všech obcích, lze situaci za 1. republiky označit za dobrou. Bohužel, značná část obecních kronik se nedochovala.

A to především kvůli přístupu okupantů. „*Ministerstvo školství a národní osvěty vydalo 21. října 1940 směrnice ve spolupráci s ministerstvem vnitra a zemskými úřady, aby kroniky byly do konce listopadu 1940 soustředěny na okresních úřadech a odevzdávány zemským archivům v Praze a Brně. Kroniky musely být obcím odebrány, protože „duch, ve kterém byly psány,“ se nesrovnával s tehdejšími státoprávními poměry.*“²⁶ Část kronik se však zachovala díky iniciativě jednotlivých kronikářů, kteří kroniky prohlašovali za ztracené, zatímco je pečlivě uschovávali, případně tvořili falešné kopie kronik k odevzdání. Po skončení druhé světové války pak kroniky navraceli na obecní úřady.

Období let 1948-1989 se vyznačuje navrácením k prvorepublikovému systému a důrazu na systematické a obsáhlé vedení kronik. Je však třeba poznamenat, že se stát víceméně opět nacházel v období okupace, pouze z jiné světové strany. Proto je v tomto období kronikářská činnost opět ovlivněna politickou ideologií a státoprávními poměry, tentokrát socialistického zřízení. Pro příklad můžeme využít dobový zdroj z roku 1984. „*Později byly vydány pokyny ministerstva kultury ČSR ke zhodnocení kronikářských záznamů za léta 1968 a 1969. V nich ministerstvo upozorňuje všechny odbory kultury krajských národních výborů na potřebu, zhodnotit práci kronikářů za léta 1968 a 1969 a uvést na pravou míru zápisy za toto období, pokud nejsou v souladu se zásadami politiky strany a vlády.*“²⁷

²⁴ *Sto let zákona o pamětních knihách obecních.* Online. Kronikari.info. 2021. Dostupné z: <https://kronikari.info/sto-let-zakona-o-pametnich-knihach-obecnich/>. [cit. 2026-03-07]

²⁵ PUBAL 1975, s. 25

²⁶ Tamtéž, s. 26

²⁷ Tamtéž, s. 33

Po změně politického systému na přelomu 80. a 90. let dochází ve věci vedení kronik k částečné anarchii a zmatkům. „*Spolu s řadou dalších pravomocí (ale i povinností) získaly obce volnost v rozhodnutí, zda budou vést obecní kroniku. Protože náklady s tím spojené měly jít z obecního rozpočtu, na řadě míst se kronikářská činnost pozastavila.*“²⁸ Vliv má zajisté i nástup moderních technologií. Pořádek přinesl nový zákon č. 132/2006 Sb. o kronikách obcí společně se zákonem č. 499/2004 Sb., archivním zákonem. Nová právní úprava nahradila téměř nevyvíhané prvorepublikové předpisy a slouží dodnes.

1.3 Historie školních kronik

Školní kroniky, na rozdíl od kronik obecních, nemají svůj předobraz v městských knihách. Jejich zakládání datujeme do období po tereziánských školních reformách. Zpočátku nebyly vázány předpisy a učitel je tvořil dobrovolně. Často bývaly jedinými kronikami v obci a odrážely zájmy, schopnosti a zaměření učitele.²⁹ Doplnění Chotkova nařízení z roku 1837 pak uložilo povinnost vedení kronik všem školám a farám.

*„Ve druhé polovině (devatenáctého) století se stává domácí protokol školy pravidlem. Pochopitelně se obsah kronik mění, od druhé poloviny minulého století je jak na české straně, tak u německých obyvatel silně nacionalistický.“*³⁰

Právní úprava vedení školních kronik byla několikrát modernizována, v roce 1870 normativním nařízením č. 105 (Řád školní a vyučovací po školy obecné), v roce 1892 pak Výnosem c. k. zemské školní rady č. 28633 ex 91 o zásadách školní kroniky či následně školním a vyučovacím řádem pro školy obecné a měšťanské z roku 1905.

V průběhu celého 20. století pak situace ve školním kronikářství následovala situaci obecní. Podobným způsobem se na školních kronikách odrazily prvorepublikové reformy či 2. světová válka. „*Dle výnosu české zemské školní rady pro Moravu a Slezsko v Brně ze dne 26. 6. 1940 č. 757/pres bylo nařízeno: „Školní kroniky až včetně roku 1939–40 bud'ěž zabaleny, zapečetěny a uloženy jako závadné knihy. Školním rokem 1940/41 počínajíce bud'ěž založeny a vedeny kroniky nové.*“³¹

²⁸ TONCROVÁ 2014, s. 8

²⁹ PUBAL 1975, s. 14

³⁰ TROJAN, Jan. *Kantori na Moravě a ve Slezsku v 17.-19. století: jejich sociální postavení, společenská funkce a význam ve vývoji národní hudební kultury*. Prameny k dějinám a kultuře Moravy. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 2000. ISBN 80-7275-006-2, s. 148

³¹ TONCROVÁ 2014, s. 52

Za období socialismu se pak vedení kronik neomezovalo jen na školy či fary. Kroniky byly zakládány na místech poplatných době. Vznikaly kroniky závodní, kroniky brigád socialistické práce, kroniky jednotných zemědělských družstev či kroniky společenských organizací.³² Po roce 1989 většina takových kronik skončila.

Školní kroniky naproti tomu pokračují ve svém přibližně dvousetletém vývoji. Zákon však již neukládá školám povinnost takovou kroniku vést, jedná se o dobrovolnou aktivitu škol.³³ Namísto je zamyšlení ohledně institutu výročních zpráv, které ve věci množství informací školní kroniky plně nahrazují, přesto si nemyslím, že budoucím badatelům budou sloužit jako plnohodnotné náhrady školních kronik se stejnou hodnotou.

1.4 Praktické aspekty vedení kroniky

Cílem této mírně obsáhlejší kapitoly je přiblížit vývoj v oblasti vedení kroniky z praktického hlediska. Pomocí kompilace historických i současných zdrojů bychom měli být schopni získat představu, co vedení kronik obnáší.

1.4.1 Jak vypadá kronika?

Tradiční podobou obecní či školní kroniky je ručně psaná kronika. Její podoba, příbuzná dnešní, je stanovena již v nařízení hraběte Chotka z roku 1835, kde je uveden formát foliantu, dobrý inkoust na kvalitním papíru, rozsah do 350 stran, očíslovaných, protáhnutých provazem a opatřených pečeti nadřízeného úřadu, na konci rejstřík.³⁴

Toto má výhodu ve své tradici, a pravděpodobně výraznější nevýhodu v praktičnosti. Taková kronika je jediná – jedinečná – je tedy velmi náročné k ní získat přístup, hrozí riziko ztráty či zničení.

Ve druhé polovině dvacátého století pak kronikáři začínají využívat psací stroj. Výhodou takového vedení kroniky je možnost opatření více průklepů, tedy více kopií.³⁵

Podle ust. § 2 odst. 1 zákona 132/2006 Sb. o kronikách obcí je možno kroniky vést v elektronické podobě na počítači a následně tisknout. Tato možnost je masově využívána a jedná se o největší změnu v podobě kronik od počátku jejich tvorby.

³² PUBAL 1975, s. 145-160

³³ TONCROVÁ 2014, s. 75

³⁴ Podle HROMÁDKA 2006, s. 3

³⁵ PUBAL 1975, s. 52

1.4.2 Obsah kroniky

Chotkovo nařízení z roku 1835 obsahuje čtrnáct bodů, v nichž jsou uvedeny nároky na podobu kronik. Z hlediska obsahu se vyžadovalo pravdivé zachycení událostí místního charakteru, zvyků a obyčejů, popis vzácných návštěv či přírodních katastrof.

Kroniky jsou zpravidla rozdělené do dílů. Skládají se z titulního listu a všeobecného úvodu (tj. popis stavu k roku, kdy byla pamětní kniha založena), následně z ročních zápisů (příp. doplněných o zápisy z předchozího období) a rejstříku.³⁶

Ve všeobecném úvodu se obvykle nachází všeobecné informace o obci či instituci. Např. v případě obce by se jednalo o polohu obce s popisem katastru, historii obce, podobu její správy, složení obyvatelstva, hospodářské poměry, zdravotní a sociální poměry, místní infrastrukturu a veřejný život v obci.³⁷

V ročním zápisu se doporučuje uvést

- úvod,
- obecní záležitosti (např. volby, činnost zastupitelstva a úřadu, tiskoviny o obci),
- hospodaření obce (např. rozpočet, investice, dotace, majetek),
- průmysl, zemědělství a obchod,
- výstavbu, dopravu a spoje (pojmem „spoje“ se myslí pošta, odběr novin, internet, mobilní signál atp.),
- veřejný život v obci (politiku, kulturu a sport),
- školství (docházku),
- sociální a zdravotní záležitosti (zaměstnanost a nezaměstnanost),
- počasí,
- pohyb obyvatelstva,
- různé (např. pamětníky, exkurzy do historie atp.),
- informace o činnosti kronikáře v obci (co sám prožil a co jej zaujalo).³⁸

Při přípravě ročního zápisu je také vhodné spolupracovat s institucemi, jež v obci pravidelně vydávají zprávy o své činnosti.

Kroniky obsahují také přílohy v podobě dokladů – fotografií, pohlednic, plakátů, pozvánek, map, výstřižků z novin, videonahrávek, zvukové a elektronické dokumentace či

³⁶ HROMÁDKA 2006, s. 9

³⁷ Tamtéž, s. 9-10

³⁸ HROMÁDKA 2006, s. 35, zpracováno podle CIRONIS, Petros. Kroniky a kronikáři. Státní okresní archiv Rokycany, Rokycany 1996

dalších dokumentů ze života v obci. Bývají vyčleněny do samostatných příloh, aby vlepením nepoškodily vazbu kroniky.³⁹

Zajímavou součástí kroniky mohou být také vzpomínky pamětníků. Zápisy rozhovorů by měly zaznamenávat vše, neboť i subjektivní názor je z kronikářského pohledu zajímavý, „především proto, že proti šedivosti ostatních pramenů mohou podat živý a barvitý obraz minulosti a že mohou postihnout prakticky všechny stránky života“⁴⁰. Kronikář pak může pro přípravu rozhovoru či jeho následné hodnocení využít dostupnou vlastivědnou a historickou literaturu⁴¹.

Z hlediska badatelského zkoumání kronik je vhodné přemýšlet i nad souvislostmi ze současné či nedávné historie, jež jsou součástí kronikářových zápisů. Z kronik lze vyčíst podobu místního života, tedy podobu staveb, způsoby řemeslné práce, pokrmy, oblékání, zemědělství či místní názvy a zajímavosti nářeční⁴².

1.4.3 Osoba kronikáře

Stejně jako každá svědomitá činnost i vedení kroniky klade požadavky na osobu kronikáře. Její výběr je důležitý především proto, že kronika nebývá jen strohým soupisem faktů, avšak přinejmenším v malé míře obsahuje i hodnocení událostí. Kronikář je tedy zprostředkovatelem dějin a výklad či hodnocení událostí musí činit alespoň v přijatelné míře objektivitu. Proto je vhodnější, má-li v oboru historie či archivnictví nebo literatury alespoň nějaké zkušenosti.

*„K osobnosti kronikáře se doporučuje, aby to byl jednatel místní osvětové komise, učitel, správce archivu, popř. jiná osoba, která má pochopení pro svůj vážný úkol, chce své poslání svědomitě plnit, má pro to schopnosti, zná místní poměry a zvláště má smysl pro pravdu.“*⁴³

Žádné speciální vzdělávání pak pro kronikáře není předepsáno. Vhodná je „odbornost, přiměřená životní praxe, schopnost rozhledu a věcného úsudku“⁴⁴ na jakékoli přijatelné úrovni.

Obce či školy mohou mít prvotně problém místo kronikáře vůbec obsadit. Často dochází ke stárnutí kronikářů a marnému hledání jejich nástupců. Koneckonců právě v době, kdy byla

³⁹ HROMÁDKA 2006, s. 14

⁴⁰ PUBAL 1975, s. 100

⁴¹ HROMÁDKA 2006, s. 19

⁴² PUBAL 1975, s. 86-87

⁴³ Tamtéž, s. 19

⁴⁴ BARTOŇ 2007, s. 53

tvorena tato kapitola, vyšel další článek upozorňující na závažný nedostatek kronikářů – v současnosti chybí hned ve čtvrtině obcí.⁴⁵

Věkový stav kronikářů je alarmující, není to však nově vznikuvší problém. Již v roce 1984 bylo mezi obecními kronikáři 38 % důchodců (dále 32,5 % učitelů a jen 29,6 % zástupců jiných zaměstnání)⁴⁶. V roce 1968 pak byla nadpoloviční většina kronikářů starších 60 let⁴⁷, přičemž se toto číslo nesnižuje.

S nedostatkem kronikářů souvisí i problematika jejich odměňování. Již od 2. poloviny 19. století se otázka odměňování kronikářů řeší, v některých dějinných etapách odměňování byli, v jiných (část období 1. republiky, delší období po 2. světové válce, 90. léta) se naopak jednalo o čistě dobrovolnickou činnost. Pokud již k odměňování kronikářů došlo, výše odměny bývala převážně symbolická a sloužila spíše k pokrytí nákladů. *„Je samozřejmé, že kronikářství se nedá dělat bez velkému nadšení, obětavosti a lásky k věci a že tato práce se dá těžko hodnotit finanční odměnou.“*⁴⁸

1.4.4 Doporučení pro vedení kroniky

Zásadní poučkou je, aby kronikář nebral svou práci jako tvorbu osobitého literárního díla. Ačkoli určitá osobní zhodnocení událostí, případně také ilustrace nebo další doplnění jsou vítány, odborné knihy se většinou shodují na tom, že pochopení role kronikáře především spočívá v jistém stanovení vlastních limitů a sebeomezení na zapisování dějinných skutečností.

*„Nepožaduje se žádné pragmatické dějepisectví, ani úsudek kronikáře o smyslu nějakého zařízení nebo nějakého jednání, ani okrasný nebo dokonce nabubřelý způsob psaní. Tomu je třeba spíše se vyhnout a kronikářům může sloužit za vzor prostý a nenucený způsob psaní nejlepších kronikářů středověku. Prosté líčení událostí je nejlepší a jediné žádoucí: ty mají být zaznamenávány.“*⁴⁹

Kronika by také měla být vedena výběrovým stylem. Kronika přetížená zbytečnými informacemi je náročná pro orientaci budoucích badatelů a vyhledávání potřebných informací.

⁴⁵ ČESKÝ ROZHLAS HRADEC KRÁLOVÉ, Každá čtvrtá obec v Česku nemá kronikáře. Některé se archiv snaží zpětně doplnit, postihy za to nehrozí, 2025. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/veda-technologie/historie/kazda-ctvrta-obec-v-cesku-nema-kronikare-nektere-se-archiv-snazi-zpetne-doplnit_2509080600_job, [cit. 2026-03-07]

⁴⁶ PUBAL, 1975 s. 39

⁴⁷ Tamtéž, s. 40

⁴⁸ Tamtéž, s. 118

⁴⁹ TONCROVÁ 2014, s. 25

„Nadbytek různých materiálů by mohl u nezkušeného kronikáře vést k hromadění množství informací v kronice, v přílohách bez výběru a mohl by ho vést k názoru, že do kroniky je nutno zařadit co nejvíce faktů a že do příloh je nutno zahrnout co nejvíce materiálu. Tím by se kronikář stal víceméně registrátorem nebo sběratelem, zatímco by měl být pozorovatelem, který uvažuje a vybírá, co se stalo během roku opravdu důležitého, jaké to mělo příčiny a jaký stav se tím v obci vytvořil.“⁵⁰

Důležité také je, že kronikář tvoří součást historie, avšak má být registrátorem, nikoli historikem či autorem učebnic dějepisu. *„Hlavní činností kronikáře a jeho spolupracovníků je dokumentace současného dění v obci. Nikoliv zpracovávání obsáhlé historie obce, jak se mnozí kronikáři, ale i starostové a další vlastivědní pracovníci domnívají.“⁵¹*

Neznamená to však, že se kronikář má od zachycování minulosti úplně oprostit. V omezené míře má zachycovat např. vzpomínky pamětníků a účastnit se tak tvorby paměti národa. Musí však dbát na výstižnost a vyprávění pamětníků hodnotit s odstupem. *„Znovu se zdůrazňuje od několika expertů, že kronikář většinou nemůže retrospektivně psát dějiny obce, je to nad jeho síly. Má však např. zachycovat i různá ústní podání o životě v obci v minulosti. Má je zachycovat výstižně, tak jak v myslích pamětníků žijí, bez příkras. Naproti tomu je nutno se vyhnout rozvlácnosti a frázovitosti.“⁵²* V případě chybějících zápisů pak přichází v úvahu retrospektivní tvorba kroniky. Odborníci upozorňují, že se kronikář má každopádně věnovat primárně zapisování událostí současných. Přípravě retrospektivních zápisů se má věnovat až v rámci sekundární činnosti.⁵³

Určité sebeomezení je namístě i v případě, že se funkce ujímá nový kronikář. V takovém případě se upřednostňuje převzetí stylu předchozího kronikáře a svůj způsob vedení kroniky aplikovat postupně. *„Novým kronikářům doporučujeme při prvních zápisech zachovávat strukturu zápisu svého předchůdce a upravovat ji dle aktuálních potřeb postupně.“⁵⁴*

Z výše uvedeného vyplývá, že nároky na kronikáře nejsou nízké. Na druhou stranu lze z informací dovodit, že na prvním místě je vždy pokora a uvědomění závažnosti funkce spočívající v tvorbě a interpretaci dějinných pramenů.

⁵⁰ HROMÁDKA 2006, s. 14

⁵¹ Tamtéž, s. 11

⁵² PUBAL 1975, s. 17-18

⁵³ Tamtéž, s. 71

⁵⁴ HROMÁDKA 2006, s. 13

1.4.5 Podpora kronikářů

Vyjma jen částečně vyřešené otázky odměňování kronikářů (v textu práce zmíněno v kapitole 1.4.3) se odborná veřejnost již od počátků normativní úpravy vedení kronik zabývá i otázkou podpory činnosti kronikářů v oblasti vzdělávání či pomocných materiálů.

„Přelomovým se v této záležitosti stal zákon z roku 1920 a navazující úpravy podzákonnými normami. Po vydání zákona o pamětních knihách a vládního nařízení k tomuto zákonu vydalo ministerstvo již roku 1924 směrnice, aby okresní osvětové sbory pravidelně pořádaly kursy pro kronikáře a tyto kursy rovněž pravidelně opakovaly v období tří až pěti let. Kursy měly být jednodenní a ministerstvo pro ně vydalo i osnovy.“⁵⁵

V období socialismu došlo ke zdokonalení systému vzdělávání. V roce 1963 byl vyhlášen základní kurs pro kronikáře včetně zajištění podrobných osnov. Stejně tak začal vycházet časopis Muzejní a vlastivědná práce s rubrikou Kroniky a kronikáři.⁵⁶ Kniha Kroniky a kronikáři Václava Pubala z roku 1984 uvádí i podpůrnou kapitolu, v níž na stranách 60-66 uvádí 90 hesel rozdělených do 9 kategorií, na něž by se měl kronikář v rámci ročního zápisu zaměřit a inspirovat se jejich strukturou a rozdělením.

Motivaci kronikářů může sloužit i popularizace jejich činnosti formou soutěží. Takové soutěže mohou i propojit kronikáře a poskytnout sdílení jejich zkušeností. Kronikářské soutěže jsou však poplatné době jejich vyhlášení. Přiblížit situaci nám může opět kniha Kroniky a kronikáři z roku 1984. *„Kronikářské soutěže se staly velmi účinným pomocníkem národních výborů k popularizaci kronikářské práce a k přesvědčování dalších národních výborů o prospěšnosti založení a vedení kroniky.“⁵⁷* Situaci lze ilustrovat i nahlédnutím do hodnotících kritériích soutěže z roku 1983, např. hned první bod *„a) u celkového i ročních záznamů: správnost ideově politického přístupu k hodnocení jevů a událostí...“⁵⁸*

1.5 Intepretace kronik

Při práci s kronikami je klíčové podrobit je v maximální možné míře zkoumání, které vede k nejsprávnější možné interpretaci. Vzhledem k tomu, že podstatou této práce je právě

⁵⁵ PUBAL 1975, s. 23

⁵⁶ Tamtéž, s. 32

⁵⁷ Tamtéž, s. 121

⁵⁸ Tamtéž, s. 129

interpretace kronik, považují za vhodné věnovat několik odstavců rizikům, která se vyskytují při snaze o správné pochopení textu.

Zatímco samotný pramen je přímou součástí historie, pro poznání událostí, o nichž informuje, slouží jako zdroj se všemi riziky zkreslení. „*Pro nauku o pramenech jsou historické prameny objektem i předmětem poznání, tedy cílem, kdežto historické vědě slouží jen jako prostředek k poznání historické skutečnosti, která se vlastně skrývá až za prameny.*“⁵⁹

Při studiu historických pramenů prve musíme přemýšlet nad jejich autentičností. „*Studovat a analyzovat prameny znamená v první řadě zjišťovat jejich pravost (autentičnost) a míru pravdivosti, žádá obsahový rozbor pramenné informace.*“⁶⁰ Prameny se mohou vydávat i za něco, čím nejsou, jsou-li padělané (falza, spuria).⁶¹ K padělání pramenů docházelo i v dobré víře, dobou typickou pro takové padělání bylo období Národního obrození (kauza rukopisů). Přestože již v této době vznikaly kroniky, není příliš pravděpodobné, že by se právě u tohoto typu pramene jednalo o falzifikáty. O takové možnosti bychom mohli uvažovat u kronik starších (středověkých), nalezených a archivovaných např. právě v první polovině 19. století.

Co pro hodnocení kronik naopak význam má, je otázka jejich retrospektivní tvorby. V české historii registrujeme celou řadu období, kdy kroniky nemohly být vedeny či byly zničeny. Důvodem mohla být na jedné straně dějinná situace (především období obou světových válek), na druhé straně pak chybějící normativní úprava a nedostačující požadavky ve věci vedení obecních a školních kronik (zpravidla období po významné změně společenského uspořádání – po konci obou světových válek, po roce 1968, po roce 1989). Při interpretaci je potřeba zjišťovat, zda se jedná o části kronik retrospektivně doplněné, a přemýšlet nad možnostmi kronikáře získat objektivní informace pro tvorbu retrospektivně činěných zápisů.

Kroniky se pak řadí do pramenů, které polský historik G. Labuda definoval jako výtvořiny lidské práce, které se „*aktivně účastnily společenského života. Tím získávají schopnost společenský vývoj ohrážet. V důsledku těchto svých vlastností je pramen poznávacím prostředkem, umožňujícím vědecké reprodukování vývoje společnosti ve všech jeho projevech.*“⁶²

⁵⁹ BARTOŠ 1992, s. 9

⁶⁰ HROCH 1985, s. 168

⁶¹ Tamtéž, s. 169

⁶² BARTOŠ 1992, s. 14

Nejedná se tedy o prameny normativního zaměření. Naopak se jedná o zprostředkování událostí pohledem kronikáře, jež spadají do análů mimopramenných. „*J. Topolski (Metodologia historii, 2. vyd., Varšava 1973) zařadil do mimopramenných informací jednak výsledky vlastního pozorování světa a zkoumání minulosti historikem, jednak výsledky bádání historické vědy i jiných disciplín.*“⁶³

Historik Jakub Rákosník pak prezentuje názor, že každý mimopramenný zdroj musí být zcela jistě zkreslen, neboť už výběr samotných slov vždy prezentuje určitou názorovou inklinaci. Příkladem užívá novinovou informaci o stávce, kterou nelze zaznamenat čistě objektivně. Autor záznamu bude informace vždy filtrovat přinejmenším výběrem zaznamenaných a opomenutých informací z důvodu nutnosti přiměřené délky zápisu.⁶⁴

Musíme tedy určit původ pramene z hlediska jeho dějinných souvislostí. „*Určení původu bývá většinou uplatňováno v konkrétnější podobě a je spojováno přímo s prostředím a podmínkami vzniku pramenů. V této rovině může jít o celkovou charakteristiku sféry vzniku pramene, kam patří sociální, politické, národnostní, kulturní a duševní prostředí,*“⁶⁵ taktéž „*autorova společenská a individuální podmíněnost.*“⁶⁶

Je však potřeba pracovat i se skutečností, že samotné historické prameny mohou vznikat i za účelem ovlivnění adresáta např. s propagačními či agitačními záměry.⁶⁷ Takovému hodnocení musíme přiřkládat váhu především u pramenů z období nesvobody (během 2. světové války či období socialismu).

Kvalitu interpretace pak může zvýšit i rozbor jazyka. Samotný výběr slov užitý autorem pramene totiž faktografickou hodnotu záznamu ovlivňuje. „*Jazyk nakonec není jen nějaký neutrální a čistě racionální sdělovací prostředek (je také určitý rozdíl mezi poznávací a komunikativní funkcí jazyka), často totiž plní funkci na jedné straně čistě evidenční, na druhé straně zase ovlivňovací, vedle racionálního vyjadřuje i emocionální, vedle konkrétního abstraktní, vedle jednotlivého obecné, vedle poznatků i názory (včetně víry), vedle faktů i jejich hodnocení atd.*“⁶⁸

⁶³ Tamtéž, s. 13

⁶⁴ Více k úvahám např. v článku Jana Lukavce. LUKAVEC Jan. *Jak vyprávět dějiny tisíckrát znovu a pokaždé jinak.* 2025, dostupné z: <https://www.iliteratura.cz/clanek/47427-rakosnik-jakub-co-je-noveho-v-historii>, [cit. 2025-09-08]

⁶⁵ BARTOŠ 1992, s. 28

⁶⁶ Tamtéž

⁶⁷ Tamtéž, s. 29

⁶⁸ Tamtéž, s. 38

Zvláštní pozornost pak při rozboru kronik musíme věnovat pamětním záznamům. Zde dochází k vyprávění historie pohledem pamětníka, nároky na objektivitu jsou tedy upozaděny záměrem zaznamenat pohled do historie prizmatem člověka, který ji vnímal z určité společenské pozice. Zde je z hlediska interpretujícího badatele tedy ještě důležitější dbát na správné zařazení do historických okolností a podání souvisejících informací o událostech v pamětech zmíněných. „*O faktografické a poznávací hodnotě paměti jako pramene musí rozhodovat historik, který je podrobuje svému kritickému rozboru.*“⁶⁹

V rozporu s výše uvedeným je však nutno kroniky neomezovat jen jako pouhé zprostředkování reality. Jsou přímou součástí historie jakožto dějinné prameny. „*Tezi, že dějinný proces poznáme prostřednictvím historických pramenů (za nimi), rozhodně nelze chápat školometsky v tom smyslu, že jde jen o nějaký filtr, za nímž je teprve historická realita. Historické prameny jsou objektivně danou historickou minulostí, která se v podobě fragmentů (a patří sem stejně tak Danteho Božská komedie jako Edisonova žárovka) zachovala do současnosti.*“⁷⁰

Z knihy Úvod do studia historie lze pak vyčíst několik rad pro historika interpretujícího prameny. Doporučuje se prameny:

- nejprve dokonale přečíst,
- pochopit význam slov a případných proměn (sémantika), posuzovat obsah slov historicky, v souvislostech jejich použití,
- nastudovat si reálie,
- využít místopisné slovníky a topografické příručky.⁷¹

Josef Bartoš pak předkládá v Úvodu do archivnictví několik dalších rad pro správné pochopení a výklad textu. Mimo jiné doporučuje:

„4) *Chápat každou archiválii jako produkt určité doby, místa a situace, tj. najít vztah archiválie a jejího původce k historickému faktu a ke všem dalším okolnostem.*

5) *Provést důkladnou vnější a vnitřní kritiku každé archiválie, aby z ní bylo možno vytěžit co nejvíce poznatků, a to poznatků co nejvěrohodnějších.*“⁷²

⁶⁹ HROCH 1985, s. 158

⁷⁰ BARTOŠ 1992, s. 32

⁷¹ HROCH 1985, s. 174-175, par.

⁷² CHOBOT, Karel a BARTOŠ, Josef. *Úvod do archivnictví pro historiky*. 3., přeprac. a rozš. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2000. ISBN 80-244-0142-8, s. 59, cit. podle TONCROVÁ 2014, s. 22

Kapitolu o interpretaci kronik lze zakončit poznatkem, že historik pokoušející se o maximálně objektivní interpretaci textu je pod tlakem značného množství požadavků, které musí mít při tvorbě práce na paměti.

2 POPIS ZKOUMANÉHO PÍSEMNÉHO MATERIÁLU

Zkoumaný písemný materiál se týká základního školství v Otrokovicích. Pro lepší orientaci v pramenech považuji za vhodné uvést práci s kronikami stručným pohledem do vývoje školství ve zkoumaném období, se speciálním zřetelem k vývoji otrokovického školství.

2.1 Krátký pohled do vývoje školství ve zkoumaném období

Tato podkapitola je uvedena především kvůli snaze o snazší orientaci v textu. Administrativní uspořádání tehdejšího školství neodpovídá dnešní struktuře, proto jsou v kapitole krátce představeny rozdíly oproti dnešku.

Po roce 1918 vstupuje školství, v souladu se společenskými změnami, do turbulentního období. Ne vše se daří rychle reformovat, jsou tedy zavedeny alespoň „dílčí“ změny – zrušení celibátu učitelek, zavedení výuky v rodném jazyce, obnovení osmileté povinné docházky, snížení počtu žáků na jednoho učitele z osmdesáti na šedesát, zrovnoprávnění vzdělání dívek a chlapců, zavedení nových učebních předmětů atp.⁷³

Povinná osmiletá docházka byla od školního roku 1927/1928 realizována v osmiletých či pětiletých obecných a tříletých měšťanských (taktéž občanských) školách. Její absolvování bylo možno vykonat třemi způsoby – osmiletým studiem obecné školy, pětiletou docházkou na obecnou školu s následnou tříletou docházkou na měšťanskou školu, také absolvováním pětileté obecné školy a tří nejnižších ročníků školy střední. Obecná škola však neumožňovala pokračovat v dalším studiu, k tomu bylo nutno absolvovat školu měšťanskou.⁷⁴ Proto se v některých letech setkáváme např. u škol v centru Otrokovic s paralelní existencí 6.-8. ročníku v obecné škole i ve škole měšťanské.

V roce 1935 došlo ke změně – problém zkvalitnění vzdělávací nabídky měl vyřešit zák. č. 233/1935 Sb., o újezdních měšťanských školách. „*Cílem bylo vytvořit podmínky pro to, aby se všem dětem dostalo základního vzdělání na vyšší úrovni, tj. na úrovni měšťanské školy.*“⁷⁵ Na jeho základě byly vytvořeny újezdy, v jejichž centru měla být měšťanská škola dostupná pro všechny děti. Proto také obě otrokovické měšťanské školy ve 40. letech nesly název újezdní.

⁷³ČORNEJOVÁ, Ivana; KASPER, Tomáš; KASPEROVÁ, Dana; KOUROVÁ, Pavlína; KRATOCHVÍL, Petr et al. *Velké dějiny země Koruny české*. Tematická řada, sv.VII, Školství a vzdělanost. Praha: Paseka, 2020. ISBN 978-80-7432-985-2, s. 335

⁷⁴ Tamtéž, s. 338

⁷⁵ Tamtéž, s. 340

Pro Otrokovice je významný také reformní plán vizionáře Václava Příhody o zavedení jednotné třístupňové soustavy diferenciovaných škol – po pětileté národní škole měla navazovat diferenciaci ve druhém stupni, a to na větev školy měšťanské, gymnaziální a reálné, přičemž bylo vzhledem ke společnému základu možno mezi větvemi přestupovat.⁷⁶ Právě vnitřní nastavení škol souladné s tímto uspořádáním se zkoušelo ve Zlíně a později i v Otrokovicích. Právě v této oblasti se pokusné školství udrželo nejdéle a rozsah experimentálních metod byl v rámci republiky největší. Koneckonců v kronikách škol pokusných na Baťově se termín diferenciaci, příznačný pro Příhodovy návrhy, objevuje velmi často.

V letech následujících po obsazení Sudet proběhlo několik změn. Za prvé příliv českých učitelů vystěhovaných z pohraničí, mj. i do Otrokovic, kde bylo nutno část dosavadního sboru penzionovat.⁷⁷ Od dubna 1941 bylo české školství organizováno podle německého vzoru, takže obecné školy byly zkráceny o rok, měšťanské naopak o rok prodlouženy a přezvány na hlavní. Staly se školami výběrovými, přijímaly dle klauzule 35 % absolventů obecných škol, protože většina dětí končila povinnou školní docházku absolvováním obecné školy.⁷⁸ Zápisy v kronikách škol z centra Otrokovic dokládají i problémy, které v souvislosti s omezením výuky na měšťanských školách souvisely.

V letech 1945-1948 proběhl formální návrat k prvorepublikovému uspořádání. Sled dějinných událostí však nabral rychlý spád v roce 1948 a letech následujících. Ihned po převratu sehrály významnou roli akční výbory Národní fronty, jejichž primárním úkolem bylo očistit školy a školské úřady od tzv. reakčních živlů a obsadit klíčové pozice stoupenci KSČ.⁷⁹ Otrokovické kroniky dokládají, že místní změna nebyla až tolik překotná, pozice se zřejmě podařilo obsadit s předstihem, jak je i v této práci citováno.

Dne 21. dubna 1948 byl urychleně schválen zákon č. 95/1948 Sb., o jednotné škole. Povinná docházka se stala devítiletou a dělila se na dva stupně. Škola prvního stupně (1.-5. ročník) byla označována jako národní, škola druhého stupně (6.-9. ročník) jako střední. Navazující školy (odborné a gymnázia) se staly školami třetího stupně. Tím měl být zajištěn rovný přístup k dalšímu studiu všem dětem, které navštěvovaly povinnou školní docházku do 9. ročníku.⁸⁰ V roce 1953 proběhla další změna, školský zákon byl nahrazen zákonem č. 31/1953 Sb., o školské soustavě a vzdělávání učitelů, který měl československé školství co

⁷⁶ Tamtéž, s. 345-348

⁷⁷ Např. Kronika Národní školy v Otrokovicích, zápis z r. 1941

⁷⁸ ČORNEJOVÁ A KOL. 2020, s. 353

⁷⁹ Tamtéž, s. 442

⁸⁰ Tamtéž, s. 443

nejvíce přiblížit sovětskému vzoru. Povinná školní docházka se zkrátila na pět let, gymnázia byla nahrazena výběrovou jedenáctiletou střední školou.⁸¹ Cílem bylo umožnit dřívější nástup do pracovního procesu. Tolik tedy ke změnám názvů škol v Otrokovicích v 50. letech a označování jednotlivých stupňů zdejších škol i ke vzniku jedenáctiletky na Baťově v roce 1953.

Nový systém však přinášel problémy. Totožné učivo bylo třeba zvládnout za kratší čas. Ve školách se nedařilo dosáhnout uspokojivých výsledků a přibližně pětina žáků nedokončila osmý ročník studia z důvodu propadnutí v předchozím studiu. Stát si stanovil cíl reformovat systém do roku 1960.

Tohoto roku navázal na novou ústavu zákon č. 186/1960 Sb., který přinesl prodloužení povinné školní docházky na devět let, zavedení škol pro mládež vyžadující zvláštní péči, škol hudebních a tanečních. Střední vzdělání (třetí stupeň) bylo vyčleněno do samostatných učňovských či středních odborných a všeobecně vzdělávacích škol. Nové ZDŠ – základní devítileté školy – měly také mít maximálně 27 tříd, aby se zabránilo budování obrovských spádových škol. Vzhledem k vysokému počtu dětí se často učilo na směny.⁸² Přesně podle tohoto vzoru se změny odehrály i v Otrokovicích – na Baťově došlo ke zřízení samostatné všeobecně vzdělávací střední školy a rozdělení devítiletky na dvě (v Mánesově ulici a ulici Rudé Armády). V centru města byla v budově prvního stupně vyčleněna část pro školu zajišťující výuku mládeži vyžadující zvláštní péči. To se odehrálo v letech 1961 a 1962. I vyučování na směny je v kronikách místních škol často zmiňováno.

V roce 1968/1969 byl pak zaveden pětidenní vyučovací týden s feriální sobotou.⁸³ Pro Otrokovice je tento fakt významný především proto, že feriální den byl v rámci experimentálního školství zaveden na škole v ulici Mánesova již ve 40. letech, nepodařilo se však dohledat, zda a kdy bylo od tohoto experimentu následně upuštěno (na základě logických úvah se předpokládá rok 1948 nebo 1949).

Ani tím však reformy socialistického školství nekončí. Povinnost navštěvovat mateřskou školu vedla ke zvýšení náročnosti osnov první třídy a souvisejícímu zkrácení prvního stupně školství v roce 1976. Povinná školní docházka měla trvat 10 let – z toho 8 let na základní škole, zbytek pak v prvních dvou letech školy střední.⁸⁴ Proto tedy od tohoto roku někteří žáci přecházeli na střední školy již po osmi letech.

⁸¹ Tamtéž, s. 444

⁸² Tamtéž, s. 446, 458, 460

⁸³ Tamtéž, s. 463

⁸⁴ Tamtéž, s. 474

K dalším podstatným změnám již do roku 1989 přistoupeno nebylo, proto lze jejich výčet v tomto bodě uzavřít.

2.2 Krátký pohled do historie školství v Otrokovicích

Zpracovávané kroniky v této práci se věnují období konce 19. a převážné části 20. století. Nejedná se o shodu okolností, právě období (především první poloviny) 20. století je pro město nejspíše nejzajímavějším obdobím v rámci jeho vývoje.

Ač první zmínka o Otrokovicích pochází z roku 1141, kdy byly stručně zaznamenány v knihách olomouckého arcibiskupa Jindřicha Zdíka, podoba obce se až do přelomu 19. a 20. století nijak neodlišovala od běžných hanáckých zemědělských usedlostí. I rozvoj školství nebyl nikterak výjimečný, lze snad jen podotknout, že první vyučování na území obce probíhalo přibližně od roku 1805, kdy v soukromém domě vyučoval vysloužilý voják a obuvník Klhůfek, načež v roce 1810 obec zakoupila dům, v němž vyučoval taktéž vysloužilý voják František Moučka. Prvním ustanoveným učitelem se v roce 1836 stal Karel Haldina.⁸⁵

V průběhu celého 19. století se obec pomalu rozšiřovala a rozvíjela (dle soupisů obyvatelstva zde např. v roce 1824 bylo 126 obydlených domů, v roce 1843 již 132), stejným postupným rozvojem procházely i přibližně poloviční sousední Kvítkovice, v nichž škola fungovala nejpozději od roku 1843. Příslibem rozvoje do budoucna se stala Severní dráha císaře Ferdinanda. Na jedné z prvních tratí na území Moravy projel první vlak v roce 1841, železniční zastávka byla zřízena v 80. letech.

Přibližně v tom čase byla také vystavěna a otevřena nová budova školy, v níž působil v letech 1884 až 1912 nadučitel Josef Odstrčilék. Právě z tohoto období pochází první zkoumaná kronika.

Překotný rozvoj území přišel s působením Tomáše Bati, jemuž ve 20. letech 20. století přestalo pro podnikatelské aktivity postačovat území zlínského údolí a v bažinatých plochách severozápadně od Otrokovic spatřoval ideální dopravně dostupný prostor pro vystavění města „na zelené louce“. Jeho společnost pozemky zakoupila a unikátním technickým řešením splavňování zeminy z protilehlého kopce navýšila terén o dva až pět metrů. Nově vybudovaná oblast Baťova (také Bahňáku) měla dvě části, továrnu čítající přibližně 50 budov a přilehlé

⁸⁵Podle MĚSTO OTROKOVICE. *Historie města*. Online. Otrokovice.cz. 2025. Dostupné z: <https://www.otrokovice.cz/historie-mesta/>. [cit. 2026-03-07].

„město v zahradách“⁸⁶ pro dělníky. Tím se Otrokovice zvětšily během jediné dekády přibližně na čtyřnásobek. Zhruba 8000 obyvatel logicky potřebovalo adekvátní kapacity pro vzdělání, vedle obecné školy v centru obce tedy započala stavba dvou dalších. V říjnu 1933 byla slavnostně otevřena nová měšťanská škola na severním okraji historické zástavby (nemalý sponzorský dar poskytla firma Baťa), o dva roky později pak budova obecné školy na Baťově (firma Baťa postavila vlastními náklady).

Od této dějinné etapy je nejspíše přehlednější rozdělit vývoj školství podle současných tří základních škol.

2.3 Vývoj otrokovického školství v letech 1918-1989

Při tvorbě práce došlo k zásadnímu problému – na první pohled není jasné, jak se jednotlivé školy v Otrokovicích vyvíjely v průběhu let. Bez bližšího představení historie otrokovických škol tedy nelze snadno zjistit, která kronika je svázána s konkrétní školou. Jejich názvy, uspořádání i struktura se v průběhu let měnily. Cílem této kapitoly je tedy vývoj škol – stavby nových, změny názvů a podobně – vysvětlit pro lepší orientaci čtenáře i autorky práce.

V rámci čtení zdrojů bylo přistoupeno i k využití zdrojů mimo samotné kroniky škol pro ověření informací.

2.3.1 Vývoj otrokovického školství v centru města

Do poválečného roku 1918 Otrokovice vstupují s jedinou školou – a to obecní školou na náměstí postavenou v roce 1889. Tato škola slouží skrz transformace názvů až do roku 1988. Výnosem zemské školní rady č. 29 175 ze dne 21. 8. 1922 je však povoleno zřízení tolik potřebné školy měšťanské.

Její první třída je otevřena ve školním roce 1922/1923 v prvním patře objektu obecní školy na náměstí. Až do roku 1933 fungují obě instituce jako škola smíšená. Nedostatečné prostory vedou k rozšíření objektu přístavbou 2. patra. Je však potřeba nový objekt.

„V předvečer 80tin pana presidenta Tomáše G. Masaryka dne 6. března ve slavnostní schůzi obecního zastupitelstva pořádané na počest 80tin pana presidenta (6. III. 1930)

⁸⁶ Podle HORŇÁKOVÁ, Ladislava; NOVÁK, Pavel a POKLUDA, Zdeněk. *Zlín - město v zahradách*. Zlín: Statutární město Zlín, 2002. ISBN 80-238-9760-8, s. 18

*jednomyslně usneseno postavit novou měšťanskou školu a zřídit v ní také školku mateřskou jako trvalý pomník našemu „Osvoboditeli“ s nápisem „Škola Masarykova“.*⁸⁷

Půjčkou od firmy Baťa se daří sanovat nedostatečné prostředky města pro jeho výstavbu a v roce 1933 se měšťanská škola stěhuje do nového objektu na severním cípu města v ulici Komenského.

*„Obec neměla tolik peněz, a proto podepsala smlouvu s firmou Baťa, podle níž se firma zavázala postavit školu na vlastní náklady ve výši 500 000 Kč a na druhé straně na sebe obec vzala závazek, že bude splácet 50 000 Kč ročně s úrokem 5%. Pro školu byl zakoupen pozemek ve výměře 6 530 metrů čtverečních za cenu 146 925 Kč, a to na volném a slunném místě na severním okraji obce.“*⁸⁸

V období let 1933-1988 tedy obě školy využívají samostatné budovy. Instituce školy obecné nadále funguje ve stárnoucí (a postupem času i nevyhovující) budově na náměstí. V rámci reformy je jako její součást v roce 1952 zřízena i škola zvláštní. Po další změně v institucionálních pravidlech se škola roku 1960 stává sloučenou se školou měšťanskou – a společně tvoří základní školu devítiletou. Až do roku 1988 však nadále první stupeň funguje v objektu na náměstí.

Měšťanská škola, vyčleněná roku 1933 pod názvem Masarykova měšťanská škola, je ukázkou dějinných zvrátů minimálně z pohledu neustálých změn názvů. Totiž, samotná instituce se nemění – jedná se stále o tutéž školu ve stejném objektu – mění se však názvy. Do roku 1938 funguje pod původním názvem, pak je však vedena jako Újezdní Masarykova měšťanská škola. Název „Masarykova“ samozřejmě není poplatný době a od roku 1941 škola užívá název „Újezdní hlavní škola“. Po konci druhé světové války se navrácí k přívlastku „Masarykova“ a mezi lety 1945 a 1948 nese název Újezdní Masarykova měšťanská škola. S nástupem reformy v rámci dvouletky se následně její název mění na 8. střední školu v Gottwaldově – Otrokovicích (z dnešního pohledu se však stále jedná o druhý stupeň základního vzdělávání – tedy školu měšťanskou). V roce 1953 dochází k další změně názvu, tentokrát na Osmiletou střední školu. Reformou v roce 1960 je sloučena se školou obecnou nacházející se na náměstí a přejmenovává se na Základní devítiletou školu, jméno prvního československého prezidenta je však z pochopitelných důvodů stále tabu. Oba stupně vzdělávání zůstávají až do roku 1988 společnou institucí.

⁸⁷ Kronika města Otrokovice, zápis z r. 1930

⁸⁸ ŠPETLOVÁ, V. *50 let základní školy, Komenského ul. V Otrokovicích 1933-1983*. Almanach k 50. výročí založení školy. Otrokovice: ZŠ Komenského ul. Spolu s n. p. Moravan Otrokovice, 1983, s. 6-10

Těsně před listopadovou revolucí je otevřena nová budova Základní školy nacházející se na dnešní ulici Jana Žižky. Tento objekt plní veškerá moderní kritéria a nahrazuje zastaralou a hygienicky problematickou budovu na náměstí, základní škola tedy vstupuje do nové etapy.

„Vzhledem k nedostatku prostoru ve škole na ulici J. A. Komenského rozhodlo tehdejší představenstvo města o potřebě postavit v jeho středu novou základní školu. Budova byla postavena asi 200 metrů od měšťanské školy. Dne 1. září 1988 se slavnostně otevřely dveře zbrusu nové, moderní školy – ZŠ T. G. Masaryka na ulici J. Žižky v Otrokovicích. Nová škola T. G. Masaryka měla kapacitu 540 žáků.“⁸⁹

Záhy se jí navrácí název Základní škola T. G. Masaryka, do nové budovy se přesouvá druhý stupeň, první stupeň se přesouvá do budovy na Komenského ulici, která až do roku 1988 sloužila měšťanské škole. Budovu na náměstí dále užívá zvláštní škola spolu s některými třídami školy mateřské. To však vydrží jen několik let – v roce 1992 se obě školy stěhují na nová působiště, v případě školy zvláštní do nové budovy přilehlé k objektu původní měšťanské školy (nyní prvního stupně ZŠ T. G. Masaryka) v ulici Komenského. Původní objekt obecní školy zakončuje svoji dějinnou úlohu a postupně se transformuje v komerční využití.

Ani škola měšťanská však nepřežila do dnešních dob. Postupným snižováním počtu žáků dochází k možnosti celou základní školu umístit do moderního objektu v ulici Jana Žižky. Budova školy měšťanské tedy slouží stále menšímu počtu tříd, až je v roce 2002 uzavřena a přestavěna na bytový dům.

Základní škola T. G. Masaryka následně od roku 2002 působí jako jedna instituce v areálu z 80. let dodnes.

2.3.2 Vývoj otrokovického školství na Baťově

Ani baťovské školy se nevyhnuly dějinným změnám a je potřeba k nim uvést základní přehled vývoje, aby bylo možno kroniky přiřadit ke správným institucím.

Prve, v roce 1918 se na Baťově žádná škola nenachází. Pravděpodobnou příčinou je, že se v bažinatém území u Moravy nenachází ani žádný Baťov. Tato čtvrť je vybudována na širé planině v průběhu 20. a 30. let. Jedná se o ukázkou moderního urbanismu a nejnovějších funkcionalistických architektonických zásad. Obyvatelé však potřebují školu.

⁸⁹ ZVONÍČKOVÁ, H. *Naše škola. Almanach k 20. výročí otevření školy T. G. Masaryka v Otrokovicích*. Zlín: SPŠ polytechnická – COP Zlín, 2008, s.4

Firma Baťa samozřejmě vychází potřebám obyvatel vstříc a v roce 1935 otevírá tříetážový objekt obecné školy v dnešní ulici Tř. Spojenců (dnešní gymnázium).

„Když ve 30. letech 20. století došlo k překotnému růstu Baťova koncernu, vzrostl počet obyvatel a dosavadní škola v Otrokovicích nestačila. Firma Baťa 12. července 1935 informovala místní školní radu s tím, že je ochotna postavit na Bahňáku školní budovu na své náklady. Tento návrh byl představiteli města vděčně přijat. S výstavbou školského areálu se začalo již v červenci téhož roku. Byla postavena budova obecné školy (dnešní budova gymnázia) a 15. prosince 1935 se do ní mohlo přestěhovat pět tříd.“⁹⁰

Tento objekt však není schopen kapacitně pojmout vyšší stupeň vzdělávání – školu měšťanskou. K ní je záhy vybudován hned pětietážový objekt v dnešní ulici Mánesova, zde se v roce 1937 otevírá Pokusná měšťanská škola dr. Edvarda Beneše.

„V červnu 1936 podala místní školní rada na návrh Metoděje Dostála, ředitele Masarykovy otrokovické měšťanské školy na ul. J. A. Komenského, žádost o povolení zřídit v obci novou měšťanskou školu, a to pokusnou. Tak koncem roku 1937 předala firma Baťa novou pětietážovou školní budovu (současná budova ZŠ na Mánesově ulici) k užívání školské správě. Tato škola dostala název Pokusná měšťanská škola dr. Edvarda Beneše v Otrokovicích – Baťově a stojí v těsném sousedství obecné školy.“⁹¹

Hned o rok později dochází ke spojení obou škol v Pokusnou obecnou měšťanskou školu v Otrokovicích. Tato škola je pro historii města významná především vzhledem ke svému pokusnému charakteru, inovace v ní využívané se následně aplikují v rámci školských reforem po celé republice.

Ani baťovská škola se však nevyhne změně názvu z ideových důvodů. V roce 1941 je přejmenována na Pokusnou školu obecnou a újezdní hlavní v Baťově u Moravy.

Po válce, v roce 1945, dochází k rozdělení obou škol na Pokusnou školu obecnou v Otrokovicích – Baťově (menší budova) a Pokusnou školu měšťanskou v Otrokovicích – Baťově (větší objekt na ul. Mánesova). Škola obecní je následně v rámci vývoje pokusného školství propojena vztahem s brněnskou univerzitou a přejmenována na Fakultní školu při Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Hned o několik měsíců později je přejmenována v souladu s reformami v rámci dvouletky na 8. střední školu – Gottwaldov XI. – Otrokovice.

⁹⁰ VITÁSKOVÁ, Z., aj. 1935-2005 ZŠ Mánesova 70 let. Almanach k 70. výročí založení školy. Otrokovice: vlastním nákladem, 2005, s. 6

⁹¹ Tamtéž

Jak už bylo uvedeno, na Baťově se nachází i školství dnes považované za střední stupeň vzdělávání. V roce 1953 dochází ke sloučení obou stupňů škol a přidání stupně třetího – tím dochází ke vzniku Jedenáctileté střední školy v Otrokovicích – Baťově, která využívá obě budovy.

V roce 1960 však reforma požaduje rozdělení škol na dvě instituce v závislosti na vyučovaném stupni vzdělávání. Na Baťově se však postupuje odlišnou cestou, důvody se nepodařilo dohledat, možná se však jedná o prostou kapacitu budov. Základní škola je rozdělena na dvě a vzniká škola třetí, gymnázium. Zatímco jedna ze základních devítiletých škol využívá menší objekt v dnešní ulici Tř. Spojenců a v souladu s tehdejším místopisem využívá názvu Základní devítiletá škola Rudé Armády, druhá základní devítiletá škola zůstává ve větším objektu a funguje pod názvem Základní devítiletá škola Mánesova. V objektu na Mánesově ulici však působí i gymnázium – jsou mu vyhraněna horní patra objektu.

V roce 1971 pak dochází k vybudování přístavby mezi dvěma budovami, ve které se nachází tělocvična, jídelna a část tříd základní školy Mánesova.

„Dne 28. února 1971 byla provedena kolaudace nové budovy mezi školami ZDŠ RA a ZDŠ Mánesova ul. a od 1. března 1971 předána do užívání. Tato stavba nové tělocvičny, školní kuchyně a jídelny, 6 družinových tříd s kabinety a v suterénu šatny, vyřešila tíživou situaci v učebním prostoru ZDŠ, a tak od 1. 3. 1971 jsme na škole nesměnovali. Stavba si vyžádala 8,5 milionů Kčs nákladu. Pracovnímu vyučování dílen se učí v nové budově ve školní zahradě, kde je zařízena i kuchyně pro výuku vaření.“⁹²

Tato dichotomie trvá do roku 1976, kdy dochází k dalším přesunům. Obě základní školy jsou sloučeny v základní školu Mánesova, která se nachází ve vyšší budově a v přístavbě. Menší budovu pak využívá gymnázium. Jídelna je pak oběma školám společná. Tento stav trvá dodnes.

„Školským zákonem z roku 1960 došlo k dělení jedenáctiletých středních škol na základní devítileté a nově utvářená čtyřletá gymnázia. U nás byla reorganizace provedena tak, že vedle ZDŠ na Mánesově ulici vznikla nová ZDŠ na ulici Rudé armády. Budova na Mánesově ulici pak sloužila současně i gymnáziu, což trvalo do roku 1967, kdy obě ZDŠ splynuly v jednu na Mánesově ulici a budova na ulici Rudé armády přešla do správy gymnázia.“⁹³

⁹² Školní kronika ZŠ Mánesova, zápis za rok 1971/1972

⁹³ VITÁSKOVÁ 2005, s. 7

2.3.3 Vývoj otrokovického školství na Trávníkách

Oproti zbylým dvěma lokalitám je vývoj školství na Trávníkách prostý. Roku 1918 se žádné sídliště na tomto území města nenachází. Existuje pouze osídlení nedalekých Kvítkovic – ty zatím nejsou součástí města (ke sloučení obcí dochází v roce 1960, k povýšení na město následně v roce 1964) a v Kvítkovicích se nachází obecná škola. Až do roku 1975 vše zůstává při této jedné škole, kterou zčásti využívají i obyvatelé rostoucích Trávníků (druhá část pak dochází do obecné školy na náměstí). Vybudování třítisícového sídliště však vede k nutnosti otevřít novou základní devítiletou školu i v této lokalitě. Ve školním roce 1975/1976 se tedy otevírá Základní škola Marušky Kudeřikové, zatímco původní zastaralá škola v sousedních Kvítkovicích je zrušena. Nová škola funguje dodnes pod názvem Základní škola Trávníky.

„Dne 1. září 1975 se započal historicky první školní rok Základní školy Marušky Kudeřikové (M. K. byla popravena nacisty v roce 1942 za svoji účast v ilegální odbojové skupině). Slavnostního zahájení se zúčastnili vysoce postavení představitelé státu – např. ministr průmyslu Svačina, první náměstek ministerstva školství ČSSR prof. MVDr. Přemysl Jagoš, Csc., předsedkyně ústředního výboru Odborového svazu pracovníků školství a vědy ČSSR Hana Růžičková a další.“⁹⁴

2.4 Popis zkoumaného písemného materiálu

Na základě předchozí kapitoly jsou kroniky rozděleny. Vzhledem k tomu, že se umístění i názvy škol průběžně měnily, pomůckou v orientaci je vždy označení současné (pokračující) školy – na Baťově se jedná o ZŠ Mánesova, v centru města ZŠ T.G.M., na sídlišti v jižní části města ZŠ Trávníky.

Při výběru zkoumaného materiálu bylo dohledáno celkem 17 kronik. Následně bylo přistoupeno k eliminaci pramenů, které nesouvisí se základním stupněm vzdělávání – tedy kroniky středních škol a škol mateřských. Při označení kronik je třeba uvědomovat si jeden matoucí aspekt – jako školy střední jsou v některých případech označovány školy měšťanské, tedy odpovídající dnešnímu 2. stupni základního školství. Proto jsou do výběru zařazeny, ačkoli jejich název tomu neodpovídá. Z výběru jsou vynechány pouze školy odpovídající devátému až jedenáctému roku vzdělávání („jedenáctiletky“, gymnázia). Dále nebyly v rámci práce zpracovány zápisy po roce 1989, které jsou vlivem nové politické situace ve státě značně

⁹⁴ Kronika ZŠ Trávníky, zápis za rok 1975/1976

odlišné a zaslouží si podrobné zpracování v samostatné práci. Tímto vznikl výběr 12 kronik, z nichž je jedna zpracována částečně (pouze období do roku 1989).

Seznam dostupných kronik byl následně porovnán s daty uvedenými v kapitole *Soupis kronik Zlínského okresu z knihy Zlínsko od minulosti k současnosti č. 19* s. 237 – 241. Ani v tomto sborníku se nenachází informace o dalších existujících kronikách.

2.4.1 Kronika Národní školy Otrokovice 1925-1940

Jedná se o kroniku obecné školy v centru města, jejíž pokračovatelkou je ZŠ T. G. M. Do roku 1933 byla ve společné budově se školou měšťanskou (měly však odlišné vedení a odlišné kroniky), od roku 1933 byla v objektu na náměstí samostatně. Kronika má rozměry 210x320 mm, jedná se o archové složky sešíváné nití s předsádky z pevnějšího papíru. Označena je slepotiskovým nápisem KRONIKA. Čítá 282 stran, jež jsou číslovány vprostřed záhlaví stran. Období mezi roky 1925 a 1940 zpracovávali dva kronikáři. Prvních devět let kroniku tvořil Ferdinand Kříž, následně tvorbu kroniky převzal Jindřich Hlaváček. Psána je chronologicky, vynechané zápisy nejsou. Je psána ručně, kaligrafickým písmem. Písmo je atypicky zdobné se zvýrazněnými nadpisy. Obsahuje obrazový materiál – několik desítek fotografií z života školy.

2.4.2 Kronika Národní školy Otrokovice 1940-1952

Jedná se o pokračování kroniky předchozí, opět se tedy jedná o obecnou školu v centru města, jejíž pokračovatelkou je ZŠ T. G. M. Rozměry kroniky jsou 210x320 mm, vazba je pevná, kronika je psaná oboustranně na volných listech. Materiál se nedochoval v optimálním stavu – kvalita papíru je horší, desky jsou slepené k listům. Čítá 178 stran, jež jsou číslovány v horní části uprostřed listu. Zpracovává období mezi roky 1940 a 1952 a podíleli se na ní čtyři kronikáři. První školní rok zpracoval opět Ferdinand Kříž, následující pak Jaroslav Franěk. Do roku je pak autorem zápisů Rudolf Polášek. Posledních 7 let je zpracováno Antonínem Bišofem. Kronika je pravděpodobně psána chronologicky a žádné roky nejsou vynechány. Zde je nutno zamyslet se nad otázkou, zda nebyla protektorátní léta vzhledem k zákazu kronik dodána retrospektivně. Kronikáři však žádnou informaci, jež by potvrzovala retrospektivní doplnění, neuvádějí. Kronika je psána ručně, styl písma je odlišný dle autorů. Ferdinand Kříž psal zdobným kaligrafickým písmem, Jaroslav Franěk velkým, čitelným písmem, Rudolf Polášek

úhlednou školní latinkou, zápisy Antonína Bišofa jsou pak drobné a méně čitelné. Kronika neobsahuje ilustrace ani fotografický materiál.

2.4.3 Kronika Střední školy Gottwaldov XI – Otrokovice, Komenského, 1922-1950

Kronika popisuje události v měšťanské škole, jež se později transformovala ve 2. stupeň současné ZŠ T. G. M. v centru města. V prvních letech byla ve společném objektu s obecnou školou na náměstí, avšak měla odlišné vedení i vlastní kroniku. Roku 1933 se přestěhovala do vlastního objektu a byla přejmenována na Masarykovu měšťanskou školu v Otrokovících. Roku 1938 byla v rámci reformy přejmenována na Újezdní Masarykovu měšťanskou školu, jméno prezidenta bylo v roce 1941 odstraněno a škola pokračovala pod názvem Újezdní hlavní škola. Od roku 1945 se vrátil název Újezdní Masarykova měšťanská škola, v roce 1948 byla v rámci reformy školství přejmenována na 8. střední školu v Gottwaldově – Otrokovících. V rámci práce bude zachován název Kronika Střední školy Gottwaldov XI – Otrokovice, Komenského, což je název, pod nímž je tato kronika uložena ve Státním okresním archivu Zlín.

Rozměry jsou 210x320 mm, vazba je pevná. Kronika je psána na volných listech oboustranně. Obsahuje 279 stran, které jsou očíslovány v pravém horním rohu. Období let 1922-1950 zpracovávalo hned 6 kronikářů, zpočátku Sehnalem (křestní jméno se nepodařilo dohledat), následně krátce Bedřichem Milerbergerem a Františkem Andrýskem. Pětileté období od roku 1926 zpracoval Rudolf Fuks, mezi léty 1931 a 1940 kroniku zapsal Metoděj Dostál. Posledních 10 let doplnil Jan Zelinka. Zápisy jsou číslovány chronologicky, část kroniky chybí – válečná léta 1940 až 1944 jsou zaznamenána v kronice paralelní. Roky 1944 až 1946 jsou následně doplněny Janem Zelinkou, jenž následně pokračuje ve psaní chronologicky. Kronika je psána ručně, Sehnal psal drobným úhledným písmem, Milerberger velmi drobným, čitelným a rovným písmem. Andrýsek používal pravidelné zdobné písmo se znatelným pravým sklonem, iniciály jsou výrazně dekorativní a větší. Fuks nezapísoval příliš čitelně, používal zjednodušené smyčky. Dostál psal písmem větším, úhledným a čitelným. Zelinkův rukopis je dobře čitelný se silným sklonem doprava. Ilustrace ani fotografický materiál se v kronice nenacházejí.

2.4.4 Kronika Újezdní školy Otrokovice – Komenského, 1940-1945

Jedná se o kroniku tutéž školy, jako kronika předchozí. Ačkoli škola v rámci sledovaného období vystřídala 3 názvy, pro jednodušší orientaci bude v práci užíván název Kronika Újezdní školy Otrokovice – Komenského.

Formát kroniky činí 210x320 mm. Vazba je pevná, kronika je psána oboustranně na volných listech, jež byly ručně svázané. Rozsah je vzhledem k počtu zpracovávaných let menší – 84 stran číslovaných v pravém horním rohu. Období mezi roky 1940 a 1945 zpracovávali dva, resp. tři kronikáři. Školní rok 1940/1941 je zpracován retrospektivně a zapsán v roce 1942 neznámou žákyní školy (!), do roku 1943 pak chronologicky pokračoval Ludvík Havlíček. Jak již bylo zmíněno výše, poslední 2 roky jsou zapsány Janem Zelinkou. Vyjma roku 1940/1941 kronikáři neuvádějí retrospektivní doplnění. Údaje jsou psány ručně, písmo je ve všech případech úhledné, čitelné, střední velikosti s rovným sklonem. Obrazové materiály tvoří ručně zakreslený plán školní zahrady, několik fotografií říšských politiků (Hitler, Heydrich, Hácha), součástí je i protokol o škodách vzniklých při ubytování maďarského vojska zapsaný na stroji.

2.4.5 Kronika Pokusné obecní měšťanské školy v Otrokovicích, 1940-1945

V tomto případě kronika zpracovává události odehrávající se na obecné a měšťanské pokusné škole v městské části Bařov, jejíž nástupnickou školou je ZŠ Mánesova.

V průběhu pěti let škola prošla několika změnami názvů. V roce 1940 již obsahovala oba vzdělávací stupně (dříve od sebe odděleny do dvou institucí) a fungovala pod názvem Pokusná obecná měšťanská škola v Otrokovicích. V roce 1941 byla přejmenována na Pokusnou školu obecní a újezdní hlavní v Bařově u Moravy. K rozdělení obou vzdělávacích stupňů pak došlo v roce 1945, před tímto rozdělením však zápisy v kronice končí. Pro jednodušší orientaci bude v práci využíván nejjednodušší název – Pokusná obecná měšťanská škola v Otrokovicích.

Rozměry kroniky jsou totožné jako u kronik předchozích – 210x320 mm. Kronika má pevnou vazbu, je psána oboustranně na volných listech, jež jsou ručně svázané. Také tato kronika zpracovává kratší období a je méně obsáhlá – její rozsah činí 64 stran, jež jsou číslovány dole uprostřed. Autorem je ředitel školy Vladimír Konvička, který však pouze připravil text. Ten byl následně ručně opsán neznámou pověřenou osobou. Autor přiznává zpětné doplnění celé kroniky, byla tedy vytvořena až po roce 1945. Je však předpokladem, že vychází ze zápisků připravovaných průběžně. K této myšlence vede podoba zpracování školního roku 1940/1941, které je sepsáno na psacím stroji a orazítkováno datem 28. 08. 1942. Ročník 1941/1942 je vynechán. Následující roky jsou zapsány ručně, pověřený zapisovatel / pověřená zapisovatelka píše čitelně, avšak z nekonzistence písma lze odhadnout nevypsánost. Jediným obrazovým materiálem je parte žáka školy Zdeňka Smoláka.

2.4.6 Kronika Osmileté střední školy v Otrokovicích, 1950-1959

Kronika zpracovává události v měšťanské škole, jež se nachází v centru města. Dnešní pokračovatelkou je ZŠ T. G. Masaryka v centru města.

Badatelskou práci ztěžuje fakt, že je kronika ve Státním okresním archivu Zlín označena jako „ZŠ T. G. M. 1950-1965“. Nesedí tedy ani roky zápisu. Navíc bylo výzvou zjistit, které škole se kronika ve skutečnosti věnuje, v daném období totiž existovaly dvě – vzdělávací stupeň obecné školy na náměstí a vzdělávací stupeň měšťanské (dobou terminologií taktéž střední) školy v budově na ul. Komenského. Podle záznamů bylo dovozeno, že se jedná o zápisy ze školy měšťanské, která v letech 1948-1953 existovala pod názvem 8. střední škola v Gottwaldově-Otrokovicích, následně mezi lety 1953 a 1960 jako Osmiletá střední škola v Otrokovicích. Poté došlo ke sloučení obou škol, proto je patrně od tohoto školního roku vedena kronika nová. Pro snazší orientaci je v textu kronika uváděna jako Kronika Osmileté střední školy v Otrokovicích.

Rozměry kroniky jsou 210x320 mm, vazba je pevná, zápisy jsou psány oboustranně na volných listech, následně ručně svázaných. Strany jsou číslovány dole uprostřed, celkem je jich 167. Roky 1950-1959 (sic) zpracovali 4 kronikáři. První ročník je zapsán Věrou Bednářovou, následující ředitelem Leopoldem Hrbáčkem. Ročník 1954-1955 ředitelem Františkem Omelkou, další léta do roku 1961 ředitelem Ludvíkem Havlíčkem, který zapsal již léta 1943-1945 v jedné ze dvou protektorátních kronik této školy. Ročníky 1952-1954 jsou pak zpracovány pouze stručným zápisem dat a názvů událostí neznámým autorem, kroniku tedy lze označit za neúplnou. Vyjma těchto let lze kroniku označit za chronologicky tvořenou.

Věra Bednářová píše krásným ozdobným písmem, zápisy jsou čitelné. Leopold Hrbáček má nepřehledné a roztažené písmo se silným pravým sklonem, jeho zápisy jsou místy nečitelné. František Omelka píše velmi drobným a neúhledným písmem, zápisy jsou však zcela čitelné. Ludvík Havlíček používá stejné písmo jako dříve, písmena jsou velká a roztažená, sklon silně doprava. Do kroniky jsou vloženy zprávy žáků a veřejnosti. Ilustrace se v ní nenacházejí, je však doplněna několika fotografiemi a značným množstvím grafického materiálu (např. pozvánky na akce školy).

2.4.7 Kronika Základní devítileté školy Komenského, 1959-1971

Kronika zpracovává další roky dění ve škole v centru města. Zápisy začínají od sloučení vzdělávacích stupňů obecné a měšťanské školy, od roku 1960 škola využívá jednotný název Základní devítiletá škola v Otrokovicích – pro odlišení od ostatních ZDŠ na území města je

v práci nazývána jako Základní devítiletá škola Komenského, byť oficiální název zněl jinak a kronika je ve Státním okresním archivu Zlín uložena pod názvem „ZŠ T. G. M. 1959-1971“.

Její rozměry činí 210x320 mm, vazba je knižní, pevná, červená se zlatým písmem. Stran je 190, jsou číslovány dole uprostřed. Období let 1959-1971 je zpracováno třemi kronikáři. Až do roku 1969 kroniku zpracovává Emanuel Granát, následující rok ředitel Jaroslav Lisa, poslední pak zástupce nové ředitelky Adolf Doležel. Zápisy jsou chronologické, vynechané roky nejsou. Zápisy jsou ruční, písmo je u všech tří zapisovatelů podobné, bez krasopisných prvků, bez sklonu, dobře čitelné, je otázkou, zda se pozdější zapisovatelé neinspirovali formou zápisu předchozího, dlouho působícího, kronikáře. Velmi zajímavé je podrobné systematické členění jednotlivých let obsahující vždy 12 kapitol s 18 podkapitolami, zápisy jsou podobné spíše zpracování kontroly školní inspekce.

Ilustrace se v kronice nachází jediná – kresba otisku pěti prstů ze školního roku 1961/1962.

2.4.8 Kronika Základní devítileté školy Komenského, 1971-1984

Jedná se o pokračování předchozí kroniky, tedy kroniky základní školy v centru města. Škola stále působila pod názvem Základní devítiletá škola v Otrokovicích, v rámci práce je zachováván název Kronika Základní devítileté školy Komenského vzhledem ke snaze usnadnit čtenáři orientaci a odlišit školu od ostatních ZDŠ na území města.

Rozměry kroniky jsou odlišné – 150x290 mm. Je vložena do pevné růžové vazby, desky jsou zdobeny ornamenty a jsou nadepsány červeným tiskem. Téměř všech 355 stran je číslováno dole uprostřed, výjimkou je úvodní list bez číslování obsahující státní znak lva s pěticípou hvězdou. Celých 13 školních let je zpracováno jedinou kronikářkou – ředitelkou školy Vlastou Špetlovou. Ředitelka pokračuje v přísně systematickém zápisu jednotlivých let, pravděpodobně jí posloužila za vzor kronika předchozí. Vždy tedy nalezneme 12 kapitol a 18 podkapitol. Pečlivě vedená kronika je zapsána ručně, písmo je úhledné a čitelné bez specifických znaků rukopisu. Kronika je vedena bez ilustrací či obrazového materiálu.

2.4.9 Kronika Pokusné měšťanské školy na Baťově, 1945-1954

Pokračovatelkou této školy je ZŠ Mánesova. V průběhu let byla škola známa pod několika názvy. V roce 1945 došlo k rozdělení obou vzdělávacích stupňů, kronika se věnuje Pokusné škole měšťanské v Otrokovicích – Baťově. V roce 1948 byla přeměněna na 8. střední školu – Gottwaldov XI. – Otrokovice. V roce 1953 je pak sloučena s obecní školou, je k ní

přidán třetí stupeň a působí jako jedenáctiletá střední škola. Ve Státním okresním archivu Zlín je kronika uložena pod názvem Kronika Pokusné újezdni měšťanské školy Dr. E. Beneše na Baťově (jeden z užívaných názvů). Pro zjednodušení v orientaci je v práci užíván název Kronika Pokusné měšťanské školy na Baťově.

Kronika je však zajímavá tím, že se věnuje období pokusného školství, jež bylo na Baťově zavedeno v roce 1945 a jeho ukončení v roce 1953 (společně s transformací školy na jedenáctiletou) předchází ukončení této kroniky, jejíž poslední zápisy jsou z roku následujícího.

Dodržen je tradiční formát 210x320 mm, vazba je pevná, šedé desky se zlatým písmem. Kronika obsahuje 249 stran, jsou číslovány nahoře v pravém rohu. V celém období zápisy připravoval ředitel Karel Klíma, nepsal je však sám. Ruční zápis provedl pouze v letech 1948-1950 a ve školním roce 1952/1953, v ostatních letech jeho poznatky opsali kolegové. Rok 1945/1946 opsal Ladislav Lisa (pozdější ředitel školy v centru), rok 1946/1947 Alois Matula, 1947/1948 D. Bučková a B. Mrázková, 1950-1952 pak Ossenddorfová (křestní jméno nezjištěno). Kronika je chronologická, bez vynechaných let. Zapisováno je ručně, vzhledem k systému tvorby (množství odlišných zapisovatelů) je namísto pouze obecně konstatovat, že písmo všech zapisovatelů je úhledné a čitelné.

Stejně jako u kronik ze základní školy TGM je viditelná homogenní struktura zápisů jednotlivých let, která sestává zpravidla z 11 kapitol. V kronice se nacházejí obrazové materiály – např. fotografie tříd žáků. Značné množství informací se nachází v přílohách (např. novinové články zahrnující informace o životě ve škole).

2.4.10 Kronika Základní devítileté školy Rudé Armády, 1961-1976

Jedná se o kroniku školy, jež vznikla politicky zadaným rozdělením Pokusné školy na Baťově na dvě, nacházející se v sousedních budovách. V tomto období tedy existovala škola v ulici Mánesova (jedenáct let – obecná, měšťanská i střední škola) a vedlejší škola osmiletá v ulici Rudé Armády. Právě této škole se kronika věnuje, v práci je citována pod názvem Kronika Základní devítileté školy Rudé Armády.

Dodrženy jsou rozměry 210x320 mm, kronika má pevné červené desky se zlatým písmem. Strany jsou číslovány v pravém horním rohu a celkem je jich 159, zjevná je tedy stručnost zápisů. V průběhu téměř celého období ve škole působil ředitel Jaroslav Lisa, známý z předchozích kronik, zpravidla však jeho poznatky zapsala pověřená osoba. Mezi roky 1961 a 1975 to byla učitelka Pavla Tomášková. Dva úseky jsou však zapsány odlišnými autory. Tři strany školního roku 1967/1968 zapsal školní inspektor Jiří Bosák, poslední ročník pak zapsal

Jaroslav Lisa v. r. Kronika je zpracována chronologicky, vynechané roky nejsou. Ručně vedené zápisy opsané Pavlou Tomáškovou jsou zapsány krasopisem s viditelným sklonem doprava. Poslední rok zapsal ručně ředitel Lisa, jeho písmo je téměř nečitelné, zdá se, že se jedná o souhrn zápisků s chybami a škrtnanci bez jakékoli snahy připravit úhledně vedenou kroniku.

Kronika obsahuje množství fotodokumentace, např. fotky školních tříd či obrazový materiál dokládající stavební práce na přístavbě školy. V zápisech se nacházejí přílohy, např. plakáty, v kronice se pak nachází i podpis prezidenta Ludvíka Svobody.

2.4.11 Kronika Základní devítileté školy Mánesova, 1966-1981

Jedná se o kroniku školy, která působila po rozdělení základního stupně vzdělávání na Baťově do dvou sousedních základních devítiletých škol (1961). Kronika se věnuje událostem ve škole sídlící na ulici Mánesova. V roce 1976 došlo ke sloučení obou škol a pokračování pod názvem Základní devítiletá škola Mánesova. Pod tímto názvem je kronika citována v práci.

Další z kapitol dějin baťovské základní školy má formát 150x290 mm, je vložena do pevných červených desek se zlatým písmem. Čítá 258 stran číslovaných nahoře uprostřed. Období let 1966-1981 zpracovali tři kronikáři. První 4 roky jsou zapsány učitelkou Paulovou (křestní jméno nedohledáno), ročníky 1972-1981 zpracoval ředitel Antonín Gazdoš, avšak zápisy činila pověřená učitelka Řezáčová (křestní jméno nedohledáno). Zajímavým je rok 1970/1971 zpracovaný vedoucí pionýrské organizace Marií Glosovou (sic).

Kronika je zapsána chronologicky, vynechané roky nejsou. Zápisy jsou vedeny ručně. Písmo pověřených učitelek je čitelné, Paulová používá menší krasopis se sklonem doprava. U zápisů Marie Glosové je viditelné pečlivě vedené školácké písmo. V kronice se nacházejí obrazové materiály – především fotodokumentace (např. fotky třídních kolektivů či učitelského sboru). Přílohu tvoří i plakáty (návštěva zpěváka Pavla Nováka) či parte zesnulého vyučujícího).

2.4.12 Kronika Základní devítileté školy Mánesova, 1981-1998

Citovaný pramen se věnuje pokračování událostí známých z kroniky předchozí, týká se devítileté školy v Mánesově ulici. Proto je v textu práce citována pod názvem Kronika Základní devítileté školy Mánesova. Po sametové revoluci pak škola mění název na Základní školu Mánesova, toto se však již netýká zpracovaného období.

Kronika baťovské školy je vložena do pevné sytě červené vazby se zlatým tiskem, její rozměry činí 210x320 mm. Obsahuje 359 stran, jež jsou číslovány nahoře uprostřed. V rámci výzkumu je však zpracováno pouze 146 stran odpovídajících zápisům z let 1981-1989.

Tyto roky (do r. 1989) zapsala pověřená učitelka Alena Kolísková, pravděpodobně na základě zápisů ředitele Antonína Gazdoše (to však v kronice není zmíněno, jedná se o odhad). Kronika je zpracována chronologicky, vynechané roky nejsou. Je zapisována ručně, rovným tiskacím písmem. Obsahuje fotografie, přílohou je parte zesnulého vyučujícího.

2.4.13 Shrnutí poznatků o zkoumaném materiálu

Ačkoli je zkoumáno 12 kronik zapsaných přibližně 40 autory, lze konstatovat, že napříč školami i autory se vyskytují shody v materiálním i grafickém pojetí.

Předem je třeba zmínit, že autorka práce využívá pro své bádání především digitalizovanou podobu kronik. Ohledání fyzického materiálu proběhlo pouze jednou, ve Státním okresním archivu Zlín-Klečůvka, a to z důvodu přípravy této kapitoly práce. Nadále je pracováno s digitalizovanou podobou – zkoumané kroniky jsou bez výjimky k dispozici v digitalizované podobě.

Drtivá většina kronik využívá formát 210x320 mm pravděpodobně z důvodu standardní velikosti dostupného materiálu. Výjimkou je několik kronik ve formátu menším – 150x290 mm. Standardem je chronologické uspořádání bez vynechaných let, přičemž výjimky (především z nestálých let protektorátních) jsou uvedeny v předchozích kapitolách. Kroniky jsou v pevné vazbě, starší z nich mají ve vazbě vložené ručně svázané listy. Až na jediný školní rok jsou všechny zapsány ručně, přičemž písmo se samozřejmě liší dle stylu autora. Zápisy zpravidla připravují ředitelé škol, často se však obrací na pověřené osoby – především učitele – aby poznatky zapsali do čitelné podoby. Nestálost lze spatřit v ilustracích a obrazovém materiálu. Přílohy a obrazový materiál většina kronik obsahuje, hned několik z nich je však bez příloh.

3 STRATIFIKACE TEXTU PODLE JEDNOTLIVÝCH AUTORŮ/KRONIKÁŘŮ

3.1 Úvodem ke kapitole

V kapitole 3 se nacházejí informace o vybraných autorech kronik. Snahou bylo popsat takové, kteří jsou některými aspekty přístupu typičtí. Text kapitoly se nevěnuje zdaleka všem kronikářům, nejsilněji proto, že soubor studovaného textu je obrovský a obsahuje přibližně 40 tvůrců. Dále také z důvodu homogenosti zápisů, neboť školní kroniky bývají svázány formálními požadavky stran struktury a zapsaných informací.

Je potřeba uvést, že kronikáři napříč generacemi zůstávají ve svém přístupu poměrně stabilní. Školní kroniky nejsou uměleckou literaturou, v níž by se objevovaly silné prvky autorského rukopisu. Proto i vybraná pětice kronikářů tvoří převážně obdobný text. Přesto jsou právě u vybraných jmen viditelné určité rozdíly v přístupu, snahou autorky této práce je na ně co nejviditelnějším způsobem poukázat.

Způsob výběru kronikářů – zkoumání materiálního obsahu a snaha nalézt vlastní autorské prvky v literárním stylu – pak vedla k dost omezenému výběru autorů v rámci zkoumaného materiálu. Je tedy vybráno hned několik kronikářů z podobného období či z téže školy, a to proto, že svým přístupem byli nejodlišnější. V kapitole je představen Ferdinand Kříž působící jako kronikář v letech 1925-1934 v Národní škole Otrokovice (později však zapsal i ročník 1940/1941), dále Bedřich Milerberger, jenž zapsal jako ředitel vedlejší Střední školy Komenského jediný ročník, 1924/1925, následně také Metoděj Dostál působící společně s Ferdinandem Křížem v Národní škole Otrokovice, jenž jako ředitel zapsal ročníky 1934-1940.

V centru města zůstaneme i nadále, a to opět na půdě Střední školy Komenského, jejíž historii zapisoval v letech 1940-1950 ředitel Jan Zelinka, zajímavým prvkem jeho tvorby je pak zápis totožných let do dvou různých kronik. Poslední popisovanou autorkou je ředitelka Věra Špetlová, která tvořila kroniku nástupnické Základní školy Tomáše Garrigue Masaryka v průběhu poměrně dlouhého, za to však značně odlišného, období, a to v letech 1971-1984.

U všech pěti jmen tedy zůstáváme ve škole, která je dnes známa pod jménem ZŠ T. G. M. Ostatní školy obsahují množství zajímavých kronikářů, u nichž však nejsou prvky autorství tak výrazné. Jako zajímavost je závěrem kapitoly představena Miluše Gložová spjatá s Mánesovou školou na Baťově.

3.2 Ferdinand Kříž

O Ferdinandu Kříži je známo několik informací. Narodil se 28. 3. 1888 v Malenovicích, studoval v letech 1899-1903 nižší střední školu v Kroměříži, aproboval z německého jazyka. Vyučoval několik let v Kvasicích, v Silimově, (dnes Sulimov), opět v Kvasicích, Žlutavě a od 1. 9. 1924 v Otrokovicích a společně s Fr. Andryškem působil ve vedení Národní školy v Otrokovicích. Zaznamenával zde léta 1925-1934. Patří mezi kronikáře, kteří tvořili volněji. Důvodem je pravděpodobně prostá skutečnost – neexistence formálního předpisu, který by stanovoval přesnou podobu školních kronik.

Ferdinand Kříž tedy svými zápisy reagoval na aktuální situaci, zapisoval, co mu přišlo významné. Osnova a řád jeho zápisů není jednoznačně výsledovatelná, jak bude uvedeno níže, pro zvýšení kvality textu využíval svého uměleckého nadání.

Podílel se na úvodu kroniky Národní školy Otrokovice 1925-1940. Zde se nachází obsáhlý popis skutečností, které se netýkají ročních školních zápisů, ale jsou velmi zajímavé pro historiky, kteří hledají dějinné souvislosti. V úvodní části se nachází informace o Otrokovicích a jejich okolí, Ferdinand Kříž pak byl jedním ze čtyř spoluautorů tohoto zápisu. Je zde obsáhle popsán vznik školy a její dosavadní historie⁹⁵, podnební podmínky oblasti⁹⁶, sociologické a sociálně-geografické poznatky („sociální, zdravotní a kulturní poměry v obci“)⁹⁷, popis historie obce a okolí („život v minulosti“)⁹⁸ a aktuální informace o životě v okolním kraji (rodinný a pracovní život – „život v přítomnosti“)⁹⁹.

Ačkoli zápisy Ferdinanda Kříže z let 1934-1940 obsahují obvyklé informace o událostech ve škole, lze poznat, že kroniku tvořil i s ambicemi historika. Tvořil obsah, zachycoval mimoškolní události týkající se regionu a města, např. stavby ve městě či informace o knihovnách. V jeho přístupu lze vyzorovat spolupráci s Františkem Oharkem (podílel se na zápisech z některých předchozích let na téže škole), jejich styl je prakticky totožný, až zarážející je podobnost písma – buď se snažili zapisovat stejným rukopisem, nebo nepřiznali spolupráci a zapisovali společně. Naproti tomu nástupce Metoděj Dostál tvořil kroniku úplně odlišným způsobem a jeho zápisy z let 1934 an. jsou pojaty formálněji, byť měl odlišné autorské sklony, které jsou popsány v podkapitole věnované jeho autorství.

⁹⁵ Kronika Národní školy Otrokovice 1925-1940, s. 15 an.

⁹⁶ Tamtéž, s. 21 an.

⁹⁷ Tamtéž, s. 23 an.

⁹⁸ Tamtéž, s. 26 an.

⁹⁹ Tamtéž, s. 28 an.

Ferdinand Kříž byl zkrátka renesančním člověkem, který se vyjma pedagogické práce věnoval i historii a umění. To se potvrzuje v druhé kronice, na níž se podílel – zápisu roku 1940/1941, kdy se krátkodobě opět zhostil role kronikáře v Národní škole Otrokovice. Zde se totiž nachází informace o jeho výstavě fotografií Nového Bařova a Hanácké izby¹⁰⁰.

3.3 Bedřich Milerberger

Ředitel Střední školy Komenského vyjma zapsání události ve škole promítl do kroniky své názory na stav pedagogické vědy. Ačkoli tvořil kroniku pouze jediný rok, je tato odlišnost zajímavá a dokládá rozdílné přístupy autorů.

Tento pedagog byl ustanoven jako ředitel na uprázdněné místo 21. 1. 1925 a působil jako ředitel krátce, hned 31. 10. 1925 odešel do důchodu a vedení školy předal Františku Andrýskovi jako zastupujícímu řediteli. Pravděpodobně se jednalo o dočasné řešení ve snaze překlenout nejisté období a získat čas pro nalezení vhodného kandidáta na nového ředitele.

Bedřich Milberger se narodil se 6. 3. 1864 ve Frenštátě pod Radhoštěm, učitelský ústav absolvoval v Příboře v letech 1879-1883 s maturitní zkouškou, následně zde působil jako odborný učitel dívčí školy. V březnu 1886 vykonal v Praze zkoušku způsobilosti pro obecné školy a v r. 1889 v Opavě pro učitele měšťanské školy, aprobaci k vyučování němčiny na českých měšťanských školách získal v roce 1910 v Příboře. Během své praxe působil ve značném počtu škol, v Bojkovicích, Rokytnici u Přerova, v Kojetíně, dále v obcích u Přerova – Polkovicích, Tištině, Tenčicích. Kariéru zakončil krátkým působením v Otrokovicích. Jeho životopis je v kronice zachycen.¹⁰¹

V jeho zápisech se tato bohatá praxe odráží. Zápisy, především pak ve věci stavu školy, obsáhle komentuje, přičemž se nebojí silné kritiky. Na několika stranách v rámci zápisu jediného ročníku stihnul např. sdělit své hodnocení potenciálu regionu. Píše o rozdílných povahách obyvatel Hané, Slovácka a Valašska – vzhledem k umístění Otrokovic přesně na rozhraní těchto krajů bylo jeho žactvo tvořeno příslušníky rodin ze všech tří oblastí a srovnání bylo pravděpodobně tak zajímavé, že se jej rozhodl v kronice hodnotit. Píše také, že nadané děti se v regionu vyskytují zřídka a žáci přespolní chodí do školy dobrovolně a pilněji, zatímco domácí obyvatelstvo Otrokovic si pouze plní povinnosti. A jak uvádí, práce činěná na základě

¹⁰⁰ Kronika Národní školy Otrokovice 1940-1952, s. 3

¹⁰¹ Kronika Střední školy Gottwaldov XI – Otrokovice, Komenského, 1922-1950, s. 33

zvyklosti či povinnosti nikdy není tak kvalitně odvedena, „žáci jsou k ní nuceni a nucená práce, byť byla jakákoliv, působí vždy útlakem na bytost žákovu, alespoň časem. Povaha práce učitele vyrovnává jen velmi nesnadno tyto rozdíly a uceluje oba druhy žactva, totiž dovede utlumit útlak nucenosti vyvolávaným“¹⁰².

Ještě dále zachází ve kritické reflexi vlastní školy. Nesouhlasí se zaváděním nových předmětů a rozšiřováním kurikula v jednotlivých předmětech, které žáky přetěžuje. Je pravděpodobné, že za své krátké působení nemohl situaci ovlivnit, nota bene pokud byla reakcí na celorepublikové předpisy. Proto se alespoň rozhodl podat kritiku formou zápisu v kronice. Ve vyučování se častěji a častěji vyskytují pedagogy utvořené mylné zásady, „žáci školu navštěvují pouze z prestižních důvodů, přetížení žactva a učitelstva znechucuje práci ve škole, učitelé podávají učivo nepřiměřeně nad žákovy schopnosti, učitelé nejsou kvalitní a neprochází dostatečným dalším vzděláváním.“¹⁰³

Není to vlastně pro pedagoga před odchodem do důchodu, který nabyt nadstandardní množství zkušeností v různých školách, příznačné? Na jedné straně se dívíme ostré kritice vlastní školy zapsané v její kronice, na straně druhé je takový zápis možností bilancovat svou kariéru a utvořit její epilog.

3.4 Metoděj Dostál

Ředitel Střední školy Otrokovice, Komenského z let 1934-1940 je významnou regionální osobností. Tato skutečnost se v jeho autorském stylu silně projevuje, kromě zápisů ze školních let je silně čitelné jeho vlastenecké zaměření a občanské působení. To je jeho nejsilnější odlišností oproti ostatním autorům kronik.

Narodil se 4. 9. 1892 v Kojetíně, kde vychodil obecnou i měšťanskou školu. Po studiích na reálce a učitelském ústavu v Kroměříži získal místo ve škole ve Stříbrnicích a Blatnici, od roku 1914 působil na Těšínsku na obecné škole v Orlové, Dětmárovicích a Koukolné. Od roku 1920 působil na měšťanské škole v Novém Bohumíně a v Moravské Ostravě. Od roku 1934 působil v Malenovicích a odtud byl záhy ustanoven ředitelem školy v Otrokovicích.

Dnes bychom jej popsali jako občanského aktivistu – byl starostou obecního sokola, působil politicky jako člen obecní rady, avšak kromě toho se jako člen účastnil života všech kulturních a humánních spolků v obci. V období druhé světové války se na jeho aktivity upřela

¹⁰² Tamtéž, s. 37

¹⁰³ Tamtéž, s. 38

pozornost gestapa. Dne 23. září 1941 byl zatčen na základě udání pro podezření ze spolupráce s ruskými parašutisty. Byl vyšetřován a vězněn ve Zlíně, Uherském Hradišti a v Brně, ve věznicích strávil 7 měsíců a hrozil mu přesun do koncentračního tábora. I když byl pro nedostatek důkazů propuštěn, vrátil se s podlomeným zdravím, během věznění zhubl o 30 kg a po zbytek války byl suspendován. Po válce byl očištěn, stal se ředitelem školy v sousedních Napajedlech.¹⁰⁴

Pravděpodobně v souvislosti se svou komunálně-politickou funkcí se v kronice věnoval vyjma školy i událostem ve městě. Komentoval třeba výsledky voleb. *„Podle volebních výsledků jsou v obci zastoupeny všechny české politické strany, občané jsou navzájem uvědomělí, taktní a žijí ve vzájemné shodě. Takže není politických ani náboženských rozporů.“*¹⁰⁵ Dále zapisoval informace o městě. *„Počet obyvatel v Otrokovicích stoupl na 6 571 a 721 domů. Velmi rychle rozkvétá čtvrť Bařov, kde se stále staví nové domy. V roce 1939 se počet žáků zvětšil s přistěhováním rodin ze Slovenska, Podkarpatské Rusi a ze Sudet.“*¹⁰⁶ Bez okolků se vyjadřoval i k nelehkému životu učitelů zapříčiněnému špatným stavem financování školství. *„Učitelstvo bylo oproti dřívějším dobám velmi málo honorováno za odbornou zkoušku a práci (vyučování) na Měšťanské škole. Odborný učitel má mnohdy menší příjem než učitel na škole obecné. V celém státě je nedostatek odborných učitelů při měšťanských školách. Malé příjmy byly v důsledku zbrojení a pro zachování Míru. Na obranu proti válce ujednal náš stát smlouvy o vzájemné pomoci s Jugoslávií a Rumunskem (malá dohoda), s Francií a Ruskem (velká dohoda). Kež podaří se mír upevnit.“*¹⁰⁷ Právě označení příčiny podfinancování školství spolu s vlasteneckým zvoláním je pro jeho tvorbu příznačné, prokazuje jeho pedagogickou schopnost činit zápisy v souvislostech, stejně jako důraz na vlastenectví, které projevuje i jinde. *„Nejsmutnějším rozhlasovým dnem bylo úterý 14. září 1937, kdy již časně ráno bylo rozhlasem oznámeno, že ve 03 hod. 29 min. zemřel prezident T. G. Masaryk.“*¹⁰⁸

A jeho občanské působení zachycuje i opatrný tón zápisů z let 1938-1940, kdy se začaly naplno projevovat jeho obavy o budoucnost země. Celostátní dějinné události zachytil např. v zápisu z 5. října 1938. *„Dosavadní prezident Československa odstoupil. Svůj projev na rozloučenou zakončil slovy přeji Vám všem, přeji republice, přeji národu, aby se dočkal brzy*

¹⁰⁴ Pozn. autorky je zachován tvar slova „Napajedlech“, který je přípustný dle Ústavu pro jazyk český, byť krajově správná varianta je dle části obyvatel tohoto města „v Napajedlích“.

¹⁰⁵ Kronika Střední školy Gottwaldov XI – Otrokovice, Komenského, 1922-1950, s. 165

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 174-175

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 166

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 178

lepších dnů, aby žil, vzrůstal a vzkvétal znovu jeho krásná ratolest lidského rodu a jako jeden z ušlechtilých krásných národů evropských! Bud'te všichni zdraví, bud'te všichni svorní, bud'te všichni stateční!“

Obavy z nástupu NSDAP v Německu projevuje i na dalších stranách, zápis z roku 1939/1940 zakončuje slovy „svatý Václave, nedej zahynout nám ni budoucím!“ A ve stejném stylu zakončuje své kronikářské působení v otrokovické škole. „*Všichni veřejně činní lidé, úředníci a učitelé podepsali prohlášení a slib poslušnosti Vůdci a říšskému kancléři Adolfu Hitlerovi. Každý z nich musel prokázat, že není židem. Čas vše mění, i časy, k vítězství on vede pravdu; co sto věků bludných hodlalo, zvrtné doba.*“¹⁰⁹ Právě těmito verši Jana Kollára jeho zápis končí.

Při studiu školních kronik nelze na první pohled očekávat, že se v materiálech člověk dopátrá tak zarážejícího svědectví hrůzné doby. Přesto je hledání takových zápisů jedním z nejdůležitějších aspektů práce badatele. Není divu, že Metoděj Dostál brzy skončil v hledáčku gestapa. Historie mu však dala za pravdu, k vítězství čas vede pravdu, Metoděj Dostál se po válce do funkce ředitele školy v sousedních Napajedlech navrátil.

3.5 Jan Zelinka

Významný pedagog a ředitel působící na Střední škole Otrokovice, Komenského jako kronikář v letech 1940-1950 je příkladem člověka bojujícího se změnami doby. Z jeho zápisů je zjevné, že politické ideologii nikdy zcela nepodleh, musel se však přizpůsobit. Zároveň dokázal v každém období kroniku tvořit věcně a systematicky. Jeho styl je volný a postupem času se mění, zachovává však osnovu a řád a drží se popisu událostí ve škole. Svou strohostí a schopností omezit autorské ambice je v rámci zkoumaného vzorku význačný.

Školu přebíral v pokročilejším profesním věku a ukončil na ní své působení v roce 1950 odchodem do penze. Seznam škol, kterými jako pedagog prošel, uvádí v protektorátní kronice na straně 49.

Jeho styl se projevuje především pedagogickým přístupem. Píše všemožné informace o škole a vyhýbá se historickým, literárním či politologickým ambicím. Jedinými střípky zachycení historických událostí je podrobný popis průchodu osvobozeného vojska Otrokovícemi v roce 1945 – zde se však značně projevuje, že tento dějinný činitel měl

¹⁰⁹ Tamtéž, 1922-1950, s. 209

významný dopad na situaci ve škole – a podrobnější popis přidružení Otrokovice k Zlínu a přejmenování Bařova města na Gottwaldov v roce 1949.

V roce 1945 se zápis věnuje ubytování maďarského vojska ve škole a souvisejícím škodám, proto je zřejmě jako související zapsán i postup osvoboditelských vojsk. V roce 1949 je pak zjevná stručnost popisu, který je zřejmě motivován přejmenováním školy na Střední školu Gottwaldov XI – Otrokovice, Komenského.

Obecně je vliv doby na jeho zápisech patrný. Protektorátní kronika z let 1940-1945 je stručná, koneckonců dobové právní předpisy to vyžadovaly. Odlišně jsou však vedeny retrospektivní zápisy z kroniky 1922-1950, retrospektivní léta 1943-1945 uvádí poznatkem „*od roku 1940 nemohlo být za německé okupace zapisováno do této knihy.*“¹¹⁰ Jako by v retrospektivním zápisu uplatnil své poznatky, které v průběhu let sepisoval, avšak nemohl je zařadit do kroniky protektorátní.

V záznamech se věnoval i informacím o osobnostech působících na škole. Popisuje zatčení a uvěznění Metoděje Dostála¹¹¹, předkládá životopisy významných osobností, např. Jaroslava Lisy působícího v různých otrokovických školních institucích po téměř pět dekad.¹¹²

Kroniku protektorátní pravděpodobně z povinnosti doplňuje informacemi o politicích¹¹³, zároveň se však nebojí vzpomínat na významné české osobnosti, např. Bedřicha Smetanu.¹¹⁴

Zvláštní přístup kronikáře k historickým událostem prokazuje existenci určitého meziobdobí, kdy je v kronice popsána oslava výročí narození T. G. Masaryka¹¹⁵, o stranu dříve však také oslavu výročí ruské revoluce.¹¹⁶

Ambivalentní vztah k nástupu nového dějinného období se projevuje v zápisech z let 1948-1950, kdy už je stručně popsána soutěž k výročí narození J. V. Stalina a V. I. Lenina.¹¹⁷

Obsáhlejší jsou však informace o dění ve škole a u Jana Zelinky se projevuje důraz na sociální aspekt. I v protektorátní kronice vzpomíná sběr starého šatstva pro potřebné¹¹⁸ či problém se zásobováním školy vodou „*tak jako v roce minulém i letos trval nedostatek vody,*

¹¹⁰ Kronika Střední školy Gottwaldov XI – Otrokovice, Komenského, 1922-1950, s. 210

¹¹¹ Tamtéž

¹¹² Tamtéž, s. 216-217

¹¹³ Fotografie A. Hitlera, s. 61, připomínka výročí atentátu na R. Heydricha, s. 66, fotografie E. Háchy, s. 69.

¹¹⁴ Kronika Újezdní školy Otrokovice – Komenského, 1940-1945, s. 65

¹¹⁵ Kronika Střední školy Gottwaldov XI – Otrokovice, Komenského, 1922-1950, s. 223

¹¹⁶ Tamtéž, s. 222

¹¹⁷ Tamtéž, s. 273

¹¹⁸ Kronika Újezdní školy Otrokovice – Komenského, 1940-1945, s. 81

*kerou je potřeba do školy dovážet, za jeden dovoz vody Kč 250.*¹¹⁹ Zajímavé je, že s každoroční pravidelností akcentuje podrobnou statistikou údaje o sběru odpadků ve škole.

Jan Zelinka odchází do penze v roce 1950, tím už si nemusí dělat těžkou hlavu s prudkými změnami ve státě. Zažil hned tři překotná období – protektorát, třetí republiku i nástup socialismu. Z textu v této práci je patrné, že dějinných událostí se během jeho působení odehrálo značné množství a nemohl se zcela vyhnout ovlivnění svých zápisů těmito skutečnostmi. Přesto se vždy snažil držet věcný přístup, důraz na události ve škole a průběh vzdělávacího procesu, více se zajímal o sociální situaci žáků než o státní převraty.

3.6 Vlasta Špetlová

Přesunem o 30 let později, k působení ředitelky Vlasty Špetlové na základní škole Komenského v letech 1971-1984, se dostáváme k období zcela odlišnému – normalizaci. Významná osobnost otrokovického školství působila nejen v období socialismu, podílela se i na jeho vývoji po revoluci.

Pedagožka a dlouholetá sokolská cvičitelka se narodila 28. 4. 1930 v Otrokovicích v zemědělské rodině. V roce 1947 se zúčastnila středoškolských her v Praze na Strahovském stadionu, a to dokonce přímo před hlavní tribunou, z nichž cvičenkám nadšeně tleskal prezident Beneš s chotí. Po absolvování školy obecné a měšťanské studovala na reálném gymnáziu v Kroměříži, kde maturovala v roce 1949. Poté se stala posluchačkou Filosofické fakulty Palackého Univerzity v Olomouci, kde si zvolila učitelský obor tělesná výchova – zeměpis. V roce 1950 studium přerušila z rodinných důvodů, vdala se. Přivedla na svět prvního syna a v roce 1952 nastoupila jako učitelka na 4. osmiletou školu ve Zlíně (tehdejším Gottwaldově). Svě pedagogické vzdělání dokončila v letech 1952-1954 dálkovým studiem na pedagogické fakultě v Olomouci. Po prvním roce svého učitelování ve Zlíně přešla na osmiletou školu v Otrokovicích, Komenského ul., kde působila až do odchodu do důchodu v roce 1985. V otrokovické škole na ul. Komenského pracovala nejprve jako učitelka tělesné výchovy, zeměpisu, českého jazyka a dle potřeby i jiných předmětů. Ve školním roce 1969/1970 byla jmenována zástupkyní ředitele a od roku 1970 byla ředitelkou. Zasadila se o generální opravu obou školních budov, vybudování školního hřiště a postupné zvelebování školního pozemku. Pro uskutečnění těchto náročných změn se jí podařilo získat náklonnost vedení města i

¹¹⁹ Tamtéž, s. 49

3.7 Miluše Glozová

Závěrem kapitoly jen v krátkosti zmíním perličku ze zkoumání stratifikace textu podle kronikářů. Ne vždy totiž zapisovali události ředitelé škol či pedagogové. Část ročníku 1970/1971 kroniky Základní školy Mánesova 1966-1981 je zapsána školáckým písmem. Její autorkou je totiž žákyně Miluše Glozová, vedoucí pionýrské organizace. Na několika stranách zaznamenává činnost pionýra a rámcově zaměřené akce. Text je agitační, politicky orientovaný, vyzdvihuje roli socialismu pro tehdejší „vysokou životní úroveň“. Vybízí k ideovému působení. Autorka textu o tři roky později nastoupila na Základní školu Mánesova jako učitelka.

V rámci zkoumaného materiálu se jedná o jediný úsek, který není zapsán ředitelem či pedagogem. Jedná se o zjevnou výjimku, která se v otrokovických kronikách odlišuje. V rámci badatelské činnosti by bylo zajímavé pátrat po tom, zda se podobné autorství vyskytuje i v kronikách škol z jiných obcí, či se jedná o významnější unikát.

3.8 Shrnutí

Zkoumání odlišnosti stylu jednotlivých kronikářů mne přivedlo k závěru, že školní kroniky svázané zpravidla alespoň základními formálními požadavky nejsou místem pro výrazné autorské prvky. Odlišnosti se na první pohled hledají složitě – kroniky obsahují ve zpravidla podobné struktuře totožné informace. Přesto lze detailním pátráním odhalit určité osobnostní rysy autorů. Pětice (resp. šestice) vybraných autorů ukazuje odlišnosti. Úvodní zápis kroniky Národní školy Otrokovice z let 1925-1940 dokládá dějepisné a geografické cítění jeho čtyř autorů, mimo jiné pozdějšího kronikáře Ferdinanda Kříže. Zápisy Metoděje Dostála jsou významným dokladem jeho vlasteneckého působení na sklonku první a v průběhu druhé republiky, které odráží příchod děsivé doby. Bedřich Milerberger je ukázkou pedagoga, který se nebál své zkušenosti odrazit v kronikářských zápisech i nemilosrdnou kritikou vzdělávacího systému.

Jan Zelinka a Vlasta Špetlová jsou pak dlouholetými řediteli, kteří zápisy tvořili v rámci dobových omezení, přičemž v Zelinkových zápisech se projevují hned dvě podstatné změny situace v zemi. Oba jsou však podobní v jedné věci – soustředí se v maximální možné míře na školu a její vývoj. Odlišný je pak v této věci zápis Marie Glozové, agitačním stylem době poplatný.

Školní kroniky – alespoň v případě Otrokovic – tedy nejsou nejvhodnějším materiálem pro studium stylu autorů či vývoje událostí ve státě. Jsou do určité míry odrazem autorů a doby,

mnohem zajímavější informace však poskytují badatelům, kteří se zaměřují na vývoj událostí v samotných školách.

4 KRONIKÁŘSKÁ REFLEXE HISTORICKÝCH UDÁLOSTÍ

Jak bylo uvedeno v předchozích kapitolách, školní kroniky nejsou jen záznamy o životě na samotných školách. Někteří kronikáři (ne však všichni) zaznamenávali i důležité dějinné události ve městě. Studium školních kronik jsme tedy schopni zjistit některé neznámé podrobnosti o zásadních dějinných událostech. Tyto podrobnosti mohou doplňovat informace známé z dějepisných publikací, či v případě hledání podrobností dohledatelné v obecních kronikách. V této kapitole se nachází ukázky reflexe některých dějinných událostí tak, jak jsou zachyceny ve školních kronikách. Text má sloužit především pro badatele, kteří si díky němu mohou udělat obrázek o tom, jaké informace lze v otrokovických školních kronikách nalézt.

V rámci tvorby práce byl stanoven výběr zásadních dějinných událostí, na něž je pak skrze zápisy v kronikách nahlíženo. K jakému základnímu výčtu jsem dospěla? Postupujeme-li od začátku, Otrokovice byly v prvorepublikové etapě významné jako město vzniklé na holé pláni – to se týká dnešní místní části Bařov. Jedná se o jedno z mála dějinných období, kdy takto překotně vznikala celá města. Příčinou je činnost firmy Bařa, která se tou dobou rychle rozvíjela a potřebovala nové kapacity pro své závody. Právě v období třicátých let lze v kronikách najít množství zajímavých událostí.

Dále je vhodné podívat se na období druhé světové války – to, jak kronikáři zpracovali těžké ročníky 1938/1939, následnou okupaci a osvobození v roce 1945.

Již v přechodové době třetí republiky je v kronikách zjevná změna orientace vstříc novému státnímu uspořádání, jehož změna je dokončena v roce 1948. Tímto obdobím se tedy budu také zabývat. Vzhledem k tomu, že obdobím socialismu je také uzavřeno období, které v rámci práce zpracovávám, poslední zmínky o dějinných událostech budu hledat v roce 1968. Revoluce v roce 1989 již zpracovávána nebude.

Jistě, v kronikách je zaznamenáno také množství zajímavých dějinných událostí mimo zásadní milníky, např. události významné pro region. Vzhledem k rozsahu práce jsem se však přiklonila k reflexi událostí, které jsou celostátně významné, a to především proto, že je mým cílem ukázat dalším badatelům zdroje informací o událostech, které se snaží analyzovat. Z důvodu čtenářské atraktivity jsou tedy vybrány události obecně známé.

4.1 Rok 1932

První událostí, kterou jsem se rozhodla analyzovat, je událost regionální. Smrt Tomáše Bati zasáhla celou zemi i provozy po celém světě, avšak je primárně událostí otrokovickou. Co se tedy stalo? Dne 12. července měl Tomáš Bařa naplánován let do Švýcarska. Ten byl

vzhledem k husté mlze v okolí otrokovického letiště odložen. Baťa však naléhal – práce nepočká. Pilot Jindřich Brouček se tedy pokusil vzlétnout i přes špatné rozhledové podmínky. V mlze ztratil orientaci a pravděpodobně se zachytil o komín nacházející se v Baťově otrokovickém závodu. Letadlo se zřítilo, oba byli na místě mrtvi. Smrt obuvníka zasáhla celou zemi a byla podrobně reflektována ve všech médiích.¹²³

V rámci školního roku 1932/1933 jsou v této práci zpracovány dvě kroniky. Za první kronika školy obecní na náměstí (1925-1940), za druhé kronika školy měšťanské (1922-1950). Kronika kvítkovické školy ve výběru analyzovaných textů není, jiná škola na území města neexistovala.

Kronika školy **obecní** je paradoxně leteckým provozem v Otrokovicích ovlivněna zásadně, snad jako by zapisovatel Ferdinand Kříž byl letectvím fascinován. Analyzujeme-li pouze několik předchozích stran, nalezneme o Baťově létání hned několik zápisů. Zápis z 10. prosince 1931 popisuje odlet Tomáše Bati do Indie, v kronice je na této stránce nalepena pohlednice se třemi fotkami Baťova letiště v Otrokovicích.¹²⁴

Hned o několik stran dál se nachází zápis z února 1932 (datum nečitelné) o Baťově návratu z Indie. „*Továrník Tomáš Baťa vrátil se z Indie zdrav a pln humoru. Z Bratislavy doprovázen jsa svými dvěma letadly přistál na letišti v Otrokovicích o půl čtvrté hodině v neděli dopoledne...*“¹²⁵ Zápis je dlouhý téměř celou stranu a udává podrobnosti o Baťově cestě a vřelém přivítání na otrokovickém letišti. Je doplněn třemi fotografiemi z přistání.

Není divu, že se kronika věnuje obšírně i samotné nehodě dne 12. července 1932. Téměř třístránkový popis událostí zaznamenal Ferdinand Kříž. Trochu mimo rámec akademických standardů si zde dovolím osobní hodnocení, že je tento zápis podrobnější než leckteré dnes všeobecně známé informace o nehodě. Ferdinand Kříž byl dle stylu zápisu tragickou událostí zasažen. Vzhledem k rozsahu práce je možno citovat pouze úryvky.

„*Zaměstnanci Baťových závodů v Otrokovicích krátce po 6 hod ranní slyšeli rachot motoru, který se stával nepravidelným a náhle ustal. V zápětí uslyšeli rachot a pád k zemi. V předtuše neštěstí běželi k místu. Zde se jim naskytl hrozný pohled na roztráštěné letadlo, pod jehož troskami našli tělo svého šéfa bez života. Pilot Brouček byl mrtev. V ruce svíral volant letadla. Letadlo se rozbilo na tři kusy. Předpokládá se, že pilot zpozoroval v poslední chvíli*

¹²³ DESTINAČNÍ SPOLEČNOST ZLÍNSKO A LUHAČOVICKO. *Den otevřených dveří památníku konaný u příležitosti výročí úmrtí Tomáše Bati*. Online. Baťův region. 2025. Dostupné z: <https://batuvregion.cz/tipy/den-otevrenych-dveri-pamatniku-konany-u-prilezitosti-vyroci-umrti-tomase-bati>. [cit. 2026-03-09].

¹²⁴ Kronika Národní školy Otrokovice 1925-1940, s. 129

¹²⁵ Tamtéž, s. 133

elektrické vedení nad Bahňákem a chtěl se mu vyhnout. Při tom stalo se neštěstí. Dle jiných zavinila to mlha a špatný stroj.“

...

„Tragický skon Baťův vzrušil celý Zlín, okolí, celou republiku i cizinu. Jen v Baťových závodech se pracovalo jako jindy. Ani smrt šéfa neměla vlivu na jejich výkon.“¹²⁶

Ačkoli u kronikáře školy **měšťanské** sídlící toho školního roku v téže budově není fascinace letectvím tak zřejmá, jeho nekrolog Tomáši Baťovi je nejméně stejně podrobný.

„Řada vzácných a vynikajících lidí, kteří nás v tomto školním roku opustili, byla zvláště pro náš kraj dovršena 12. července 1932, kdy tragicky zahynul Tomáš Baťa, majitel a budovatel největších obuvnických továren v Evropě – ba snad v celém světě.“¹²⁷

...

„Zpráva o neštěstí, které přihodilo se v 6 hod. 5 min. ráno, šířila se velmi rychle, ale lidé nechtěli tomu věřit, neboť osobnost Baťova – pro svůj ohromný úspěch životní byla v mysli lidí obetvána jakýmsi ? nymfem (nečitelné), že se mu vše zdaří. Když pravdivost katastrofy byla potvrzena, plakali i lidé na jeho podniku nezúčastnění.“¹²⁸

Dále se zápis Metoděje Dostála věnuje výjimečným povahovým vlastnostem Tomáše Bati a obšírněji rozebírá dosažené ekonomické úspěchy podniku včetně hospodářských ukazatelů.

Smrt Tomáše Bati je v obou kronikách zaznamenána velmi podrobně, avšak odlišně. Každý z kronikářů do zápisu vložil své myšlenky a učinil jej jiným způsobem. Z literárního hlediska se jedná o jedny z nejosobitějších zápisů, které jsem při studiu objevila.

4.2 Otevření Společenského domu roku 1936

Z dříve uvedených údajů lze postřehnout, že okolo roku 1936 se otevřely hned dvě školy, které jsou v práci zpracovávány. Obě se nacházejí v místní části Baťov. V roce 1935 byla otevřena menší budova obecné školy (dnes gymnázium), o dva roky později pak větší budova školy obecné a měšťanské (dnes ZŠ Mánesova). Lze se dovtípit, že v těchto letech vznikalo v okolí škol celé nové město. Jednou z budov, která má samotnou existenci nést Baťův odkaz, je Společenský dům – společenské centrum tehdejšího Baťova, dnes bohužel dochován ve

¹²⁶ Tamtéž, s. 139

¹²⁷ Kronika Střední školy Gottwaldov XI – Otrokovice, Komenského, 1922-1950, s. 122-123

¹²⁸ Tamtéž, s. 123

značně zuboženém stavu. Nachází se přibližně 300 metrů od místa Baťova skonu a je jednou z nejčistších ukávek funkcionalistické architektury. Jeho samotný půdorys má tvar vrtule na památku Baťova létání, jež se mu stalo osudným. Jeho otevření si nenechaly ujít přední československé osobnosti a datum 30. dubna 1936 se takto stalo všeobecně známým. Proto je dějinná reflexe této události zařazena do textu práce. Nejdůležitější souvislostí, která je v kronikách zaznamenána, se stala návštěva československého prezidenta E. Beneše, který přijel na návštěvu společenského domu dne 18. června 1936.

Na území města se tehdy nacházely hned tři školy. Dvě v centru města, jedna v Kvítkovicích, jedna na Baťově. V případě školy kvítkovické není kronika ve výběru zkoumaného materiálu, v případě školy baťovské byly nalezeny zápisy až od roku 1940. Proto se opět zaměřím na zápisy z obecné a měšťanské školy v centru města.

V kronice školy **obecné** se nachází podrobný třístránkový popis návštěvy zaznamenaný perem Jindřicha Hlaváčka – snad až oslavný.

„Je nádherný letní den. Celá obec, zvláště její nejmladší část „Baťov“ – Bahňák, tone v moři praporů, a už dávno před příjezdem vzácných hostí všude jako o úle.“

...

„Za fanfár z Libuše vystupuje p. president se svou paní před Společenským domem z auta. Nové pozdravy ozývají se tentokrát z mladých hrdel žáků ze škol otrokovských, ze školy v Baťově a ve Žlutavě, vidí vzácné hosty dobře, pěkně z blízka, neboť stojí podél obou křídel hotelu. A trvá to dlouhou chvíli, než se nadšené volání utiší.“

...

„A nyní dostává se zvláštní cti dvěma žákům naší obecné školy, a tím i škole celé, pozdraviti tak nevšední hosty jménem otrokovické mládeže. Žákyně I. C třídy, Růženka Plesníková, děkuje p. presidentovi za jeho návštěvu tak, jak to její duše dětská cítí – jedinou větou: „Milý p. presidente, děkujeme Vám, že jste se přijel na nás usmáti“ a podává mu kytici růží. Potom nejmenší „cvrček“ I. A třídy, Milan ? Hložík (nečitelné), oblečený za Hanáka, pozdravuje paní Benešovou slovy:

„Vážená paní, neseme Vám pozdrav našeho kraje.“ Málem by však byl ten svůj pozdrav – kytici uvitou z květin otrokovických lučin – zapomněl odevzdat, jak byl velikostí chvíle dojat. „A ty mě tu >pukétu< nedáš?“ , upozornila ho pí presidentová jemně.... . Byly to radostné a zároveň dojemné okamžiky pro nás učitele, kteří jsme byli přítom.“

...

„Po obědě, který následoval, prohlédl si p. prezident místnosti Společenského domu se zájmem, jemu vlastním, a podepsal se do pamětních knih, též do naší šk. kroniky.“¹²⁹

Popis celého průběhu návštěvy se nese v podobném duchu. Prezidentův podpis se v kronice nachází na straně 185.

V rámci zápisu je nutno uvést, že ředitel školy Jindřich Hlaváček se situaci okolo „těch, kteří se zasloužili o stát“, jak to sám pojmenoval na straně 189, věnoval podrobně. Na stranách 203-209 podrobně zaznamenává odchod prezidenta T. G. Masaryka do penze a předání úřadu E. Benešovi, následuje popis významných činů Masarykových i životopis Beneše.

To kronikář školy **měšťanské**, Metoděj Dostál, byl ve věci návštěvy prezidenta o poznání stručnější.

„V květnu (10.5.) zúčastnilo se žactvo s učitelským sborem oslavy > Svátku matek < - a dne 18. června uvítání p. prezidenta Dra Ed. Beneše u Společenského domu v Baťově.“¹³⁰

To je vše. I on se však věnuje předání prezidentského úřadu a na stranách 165-166 reflektuje souvislosti celospolečenské – zvláště hmotné poměry ve školství. Informace o celostátní politice tedy propojuje s kritickým komentářem poměrů vedeným z pozice ředitele školy.

4.3 Události září 1938

Pro dodržení přijatelného rozsahu práce je nutno omezovat výčet událostí na minimum. Z toho důvodu budou okupační léta shrnuta z pohledu škol v kapitole, která se věnuje průběhu školního vzdělávání – zde se totiž nacházejí nejzajímavější informace o tom, jak období ovlivnilo události v samotných školách. Proto je v této kapitole nahlédnuto do zápisů pouze v roce 1938 – snahou je opět zjistit, zda autoři kronik vložili svůj komentář k událostem společenským. V rámci výběru opět čerpám z kronik, z nichž bylo čerpáno i v předchozích podkapitolách.

Ve škole obecné tentokrát Jindřich Hlaváček zmínku o Mnichovské konferenci neuvádí. Krátce zmiňuje až příchod okupačních vojsk dne 15. března 1939.

Ředitel školy měšťanské, Metoděj Dostál, však události věnuje přibližně jednu stranu zápisu.

¹²⁹ Kronika Národní školy Otrokovice 1925-1940, s. 183-189

¹³⁰ Kronika Střední školy Gottwaldov XI – Otrokovice, Komenského, 1922-1950, s. 162

„Politické napětí mezi Německem a Československem stále vzrůstalo – dne 21. září 1938 provedena u nás mobilizace za pevného odhodlání všeho českého lidu ochránit svůj stát a svou vlast – a zdálo se už, že válka je neodvratná. Ale dne 29. září konala se v Mnichově schůze zástupců 4 velmocí: Německo, Itálie, Anglie a Francie – a tu bez jakékoliv účasti Československa ujednána dohoda o vyklizení a předání sudetoněmeckého území Československem Německu. Vláda československá jsouc od svých spojenců opuštěna, byla nucena – na důtklivé doporučení vlády francouzské a anglické – mnichovskou dohodu přijat.“

...

„Dne 1. října 1938 byla vláda československá nucena přijati i ultimátum vlády polské žádající Těšínsko – a dohodnouti se o úpravě hranic i s Maďarskem.

*Těžké a smutné byly to dny!*¹³¹

Díky zápisu Metoděje Dostála si lze uvědomit mezinárodní situaci v kontextu – Československo opustili nejen spojenci z Anglie a Francie, avšak situace využily i sousední státy, totiž Polsko s Maďarskem.

4.4 Únor 1948

Do zápisů nacházejících se ve zkoumaných materiálech se po roce 1945 pomalu prosazuje nová terminologie. Stále více připomínají rétoriku užívanou v období socialismu. Není se čemu divit – již přechodné období třetí republiky postupně směřovalo k transformaci státu, volební výsledky komunistické strany byly minimálně v Čechách a na Moravě přesvědčivé. V období roku 1948 jsou v rámci výběru k dispozici hned tři kroniky. Na zápisy z roku 1948 chci pohlížet optikou konformnosti s novým režimem. Do jaké míry si kronikáři uvědomovali směr vývoje událostí? A pokud měli obavy, měli dost odvahy je v kronikách zaznamenat?

Kronika školy **obecné** na náměstí v Otrokovicích přináší poměrně stručný zápis, je vedena v pozitivním tónu.

„Reakce domácí připravovala ozbrojené povstání a pokus o násilný převrat. Odstoupení ministrů 3 politických stran měl být signál k tomu.

Český národ jednotnou vůlí a sjednocenou silou zabránil krveprolití.

Na pokyn vlády byly zřízeny akční výbory NF, které měly za úkol provést očistu.

¹³¹ Tamtéž, 1922-1950, s. 192-193

Obrozená nová vláda byla schválena pres. dr. Ed Benešem v čele s předsedou vlády Klementem Gottwaldem.

*Tyto události měly vliv i na naši obec. Utvořen místní akční výbor s předsedou Novotným. MV zbaven neakčních živlů, takže byl schopen aktivněji a rychleji pracovat.*¹³²

Zápis lze shrnout tak, že řídící učitel Antonín Bišof spatřoval ve změně politických poměrů spíše naději, či přinejmenším neměl vůli zapsat do kroniky cokoli jiného.

Kronika školy **měšťanské** se pak nevěnuje únorovým událostem z hlediska celospolečenského kontextu, avšak přináší souhrn dopadů na život ve škole, obci i na situaci na ministerstvu školství.

*„V celém školním roce snad největší změny jak v dějinách státu tak i v dějinách obce a škol způsobily události únorové. Lid postavil se proti těm, kteří chtěli stát znovu vehnat do podobného stavu, jaký byl po dobu německé okupace a vynutit si odstranění těch, kteří stát k podobné situaci vedli. Tak došlo k odstranění některých členů újezdní školní rady, které bylo provedeno očistnou komisí místního akčního výboru NF.*¹³³

Celá následující strana je věnována soupisu nově zvolených členů školní rady (je jich celkem 32).

„Provedení stávký na škole dne 24. 2. 1948: 10 min. před 12 hod. oznámil ředitel školním rozhlasem žactvu konání stávký a v krátkém proslovu vysvětlil její příčinu a účel. Po té bylo žactvo propuštěno ze školy. Učitelský sbor shromáždil se potom ve sborovně školy, kde vyslechli rozhlasové vysílání a po ukončení ředitel přečetl resoluci usnesenou na sjezdu ÚRO v Praze. Stávký se zúčastnili všichni členové sboru (...) kromě nemocných. Přítomna nebyla také učit. dom. nauk Štěp. Kepperlová, která toho dne neměla na škole vyučování.

*Následky únorových událostí jsou dalekosáhlé. Min. školství převzal zase osvědčený univ. prof. Dr Zdeněk Nejedlý a jeho činnost se projevila velmi brzy. S urychlením vydán byl nový školský zákon a od 1. září 1948 uvedena bude v činnost nová jednotná škola, která napravi jistě křivdy páchané na dětech pocházejících ze sociálně slabších vrstev.*¹³⁴

I na měšťanské škole tedy bylo postupováno vstříc dějinným změnám s otevřenou náručí.

Ředitel sloučené pokusné školy **na Baťově**, Karel Klíma, pak v přímém rozporu se dvěma zbývajícími kronikami nezapisuje o únorových událostech jedinou zmínku. Z textu je

¹³² Kronika Národní školy Otrokovice 1940-1952, s. 131

¹³³ Kronika Střední školy Gottwaldov XI – Otrokovice, Komenského, 1922-1950, s. 243

¹³⁴ Tamtéž, s. 244-245

očividné, že se soustředí výhradně na pokusné metody využívané ve vzdělávacím procesu. Jeho čítá 27 stran a je fascinujícím dokladem velmi bohatého výzkumného procesu ve škole. Politikou se nezaobírá ani v nejmenším.

Je však potřeba doplnit souvislost, že i baťovskou školu dějinné události ovlivní, což se projevuje v počátku zápisu z následujícího školního roku.

„Ráz ideologie školy je socialistický. Veškerá struktura staré náplně osnov často neživotná a neaktuální ustupuje k bezprostřednosti života, pro který mládež vychováváme. Škola nemohla zůstat stát mimo dění doby, protože je svou funkcí význačným spolutvůrcem na vytváření duševních a hlavně morálních hodnot příští generace. Nepolitičnost a izolovanost školy od veřejného života patří nenávratně minulosti.

Naše pokusná škola byla vždy orientována pokrokově a je pro nás ctí, že většina novot nás nepřekvapila, protože většinu z nich jsme spolutvořili a vyzkoušeli. Naše výchova byla vedena v duchu kolektivu a sociální hledisko mělo vždy přednostní pozici před výukou.

Výchova charakteru zabírala místo nejpřednější.“¹³⁵

Jako by tento zápis byl společenskou povinností. Následně se totiž ředitel opět věnuje vyčerpávajícímu výčtu moderních pokusných metod a hodnocení jejich dopadů. K jejich analýze však slouží až kapitola pátá této práce.

4.5 Události roku 1968

Rok 1968 je zajímavý v tom, že uvolnění poměrů umožnilo kronikářům psát trochu volněji své skutečné názory. Po utažení poměrů v druhé polovině roku je však otázkou, zda našli dostatek odvahy k upřímnému popisu událostí. Je faktem, že napříč prameny je dějinná zrada autory pramenů často reflektována bez příkras, jako by jejich frustrace zastínila obavy z hrozící persekuce. Proto je pro badatele často předem nečitelné, v jakém tónu se prameny z tohoto přelomového roku ponosou.

V rámci zkoumaných kronik máme v tomto roce k dispozici materiály tři. Dva se týkají škol na Baťově – ZDŠ v Mánesově ulici a ZDŠ v ulici Rudé Armády (neboť mezi roky 1961 a 1976 byla tato ZDŠ vzhledem ke školským reformám rozdělena na dvě). Oba vzdělávací stupně v centru města byly naopak sloučeny ve školu jedinou. Vzhledem k tomu, že sídliště Trávníky

¹³⁵ Kronika Pokusné měšťanské školy na Baťově, 1945-1954, s. 68

se nacházelo v počátcích výstavby, žádná škola v této části města neexistovala. Kronika školy kvítkovické pak nebyla do výběru zkoumaných kronik zařazena.

Jak o událostech referuje kronika základní školy v **Mánesově** ulici? Nijak. O událostech se nezmiňuje. Koneckonců, zápisy v kronice této školy jsou v 60. letech velmi stručné, informují o pedagogích, žácích a událostech významných pro mikrosvět školy. Snad jedinou souvislost můžeme spatřit v počátku zápisu ze školního roku 1968/1969.

„Ve sboru na počátku školního roku chybí s. Chytilková – Bulharsko, s. Burešová – Bulharsko, s. Sovová – Francie. Vrábí se později, až se obnoví mezistátní doprava.“¹³⁶

To ředitel školy sousední, Jaroslav Lisa, již do zápisů komentáře vložil.

Jeho zápis z roku 1967/1968 končí lakonickým poznatkem: *„V noci z 20. na 21. srpna 1968 byla obsazena naše vlast vojsky pěti států Varšavské smlouvy (SSSR, PLR, MLR, NDR, BLR).“¹³⁷*

Zápis z roku 1968/1969 po stručném popisu začátku školního roku pokračuje přepisem úseku projevu prezidenta ČSSR s. L. Svobody (strana 79), úseku projevu ministra školství prof. Dr. Vl. Kadlece k zahájení školního roku (strana 80) a úseku projevu Alexandra Dubčeka (strana 80-81). Všechny projevy jsou vedeny v již všeobecně známém tónu. Projevuje se v nich submisivita vůči SSSR, zároveň však výtky a argumenty proti řešení situace vojenským obsazením. Ředitel Lisa pravděpodobně považoval za žádoucí některé jejich úseky zachytit. Pokračuje informacemi o důsledcích situace ve škole.

„Složitá politická situace v naší zemi měla svůj odraz také ve škole, ztěžovala klidnou a pozitivní práci a nepřispívala k dosažení nejlepších výchovných a vyučovacích výsledků. Výchovná práce byla ovlivňována i rodinou. I když škola není jediným faktorem výchovného působení na mládež, uvědomujeme si, že může mnoho učinit pro správnou ideově politickou orientaci. Snažili jsme se v duchu směrnic květnového pléna ÚV KSČ sjednocovat názory pedagogického sboru na aktuální problémy politické.“

Uvědomujeme si nejen svou osobní, ale především svou společenskou odpovědnost za výchovu mladé generace.

Pro zkvalitňování komunistické výchovy jsme se všichni zaměřili na ideově politickou výchovu, kterou jsme prováděli přímo v rámci výchovného vyučování.“¹³⁸

¹³⁶ Kronika Základní devítileté školy Mánesova, 1966-1981, s. 10

¹³⁷ Kronika Základní devítileté školy Rudé Armády, 1961-1976, s. 76

¹³⁸ Tamtéž, 1961-1976, s. 81-82

Zápis lze komentovat tak, že v rámci vedení základní školy, jakých se po republice vyskytovaly tisíce, bylo nutno svou činnost přizpůsobit nové době.

Zápisy ze školy poslední, tedy základní školy v centru města, začínají opět na konci školního roku 1967/1968. Ředitel školy Emanuel Granát uzavírá zápis takto:

„V poslední den vyučování promluvil k dětem s. Risa na 1. stupni a s. ředitel na 2. stupni. Poděkoval s. učitelům i dětem za celoroční práci a popřál jim radostné prožití prázdnin. Závěr prázdnin však byl již dramatický. Všechno dění bude třeba hodnotit s časovým odstupem.“¹³⁹

K zahájení školního roku 1968/1969 pak uvádí následující:

„Školní rok byl zahájen za podmínek všeobecné nervosity. Silnice, zdi, ploty, domy byly ještě plny nápisů, vyzývajících armády k návratu domů. Děti byly ještě plny dojmů z projíždějících tankových kolon. Před okny školy jezdila stále vojenská vozidla z posádky, umístěné mezi Skalkou a Tlumačovem. Delegace, která se vrátila z Moskvy, přivezla podmínky normalisace poměrů v ČSSR.

Jednou z podmínek normalisace bylo, že všechny druhy sdělovacích prostředků nebudou komentovat přijaté podmínky. V závodech se pomalu začala situace normalisovat.

V rozhlase byl přečten projev ministra škol. s. Jiřího Hájka. Vybízeli učitele i žáky k intenzivní práci a žádal oprostění od přílišného nacionalismu. Dětem jsme rozdali potřebné učebnice a školní pomůcky a hned druhý den začala normální práce.“

Z popisu událostí roku 1968 lze dovozovat, že školní kroniky již tolik nepřekypovaly zachycováním významných dějinných událostí ve státě. Je namístě dovozovat, že to bylo dávnou tlakem doby. Minimálně ve stejné míře obtojí poznatek, že školní kroniky v daném období dodržovaly přesnější formální úpravu než dříve, kvůli čemuž se zachycování historie nad rámec zdi školní instituce nevěnovaly tak podrobně.

5 ŠKOLNÍ A OBECNÍ KRONIKY JAKO PRIMÁRNÍ ZDROJ INFORMACÍ O ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH V OTROKOVICÍCH

Poslední kapitola této práce je nejrozsáhlejší. Shrnuje informace o vývoji škol ve zkoumaném období na základě zápisů nalezených ve zkoumaných kronikách. Prve je nutno

¹³⁹ Kronika Základní devítileté školy Komenského, 1959-1971, s. 135

uvést, že jde o práci výběrovou – kroniky obsahují přibližně 3000 stran a cílem je sestavit z nich shrnutí stručné, přibližně třicetistránkové, a to včetně citací. Takový je běžný rozsah kapitoly ve kvalifikační práci.

Proto byla kapitola v průběhu práce přepracována. Původním plánem totiž bylo komparovat vývoj škol podle témat. V původním plánu bylo zpracování čtyř podkapitol:

1. Základní informace o vývoji škol (statistiky – počet tříd, počet pedagogů a žáků; zakládání, rušení a přesuny škol; výstavby budov, volby ředitelů atp.)
2. Osobnosti vyskytující se na školách (zápisy o působení významných pedagogů, žáků, návštěv významných absolventů atp.)
3. Informace o školním mikrosvětě a vzdělávacím procesu (vyučovací předměty, sociální hledisko, zdravotnictví, náboženství, inovativní metody ve vzdělávání atp.)
4. Významné události na školách (oslavy svátků, školní akce, výročí atp.)

Při tvorbě bylo zjištěno, že přibližný rozsah 7 stran na jednu podkapitolu je velmi nevhodný, zvláště proto, že každá z podkapitol sleduje vývoj v celém časovém rozsahu, a to na všech sledovaných školách. Postup práce tedy neustále skákal mezi kronikami, posouval se neustále vpřed a vzad o celé dekády atp. Kapitola tím získala charakter spíše náhodného soupisu nalezených citací.

Proto je výsledná struktura práce odlišná. Zpracovává se v ní komplexně školství na středě, školství na Baťově, a školství na Trávníkách. Postup je vždy chronologický a sleduje vývoj dějin na jedné škole (příp. skupině souvisejících škol). Tím je dosaženo větší přehlednosti a možnosti hodnotit vývoj dějin systematicky i na malém prostoru. Text je tedy rozdělen do těchto tří podkapitol:

1. Vývoj otrokovického školství v centru města
2. Vývoj otrokovického školství na Baťově
3. Vývoj otrokovického školství na Trávníkách

5.1 Vývoj otrokovického školství v centru města

V této podkapitole jsou zpracovány zápisy z těchto kronik:

1. Kronika Národní školy Otrokovice 1925-1940
2. Kroniky Národní školy Otrokovice 1940-1952
3. Kronika Střední školy Gottwaldov – XI – Otrokovice, Komenského 1922-1950
4. Kronika Újezdni školy Otrokovice – Komenského 1940-1945
5. Kronika Osmileté střední školy v Otrokovících, 1950-1959

6. Kronika Základní devítileté školy Komenského, 1959-1971
7. Kronika Základní devítileté školy Komenského, 1971-1984

5.1.1 Škola obecní a měšťanská v budově na náměstí (1922-1923)

Roku 1921 nastal problém se vzděláváním starších žáků z Otrokovic. Více uvádí kronika tehdejší obecné školy v Otrokovicích.

„Poněvadž ředitelství měšťanských škol v Napajedlicích, Malenovicích a Tlumačově oznámila, že pro naprostý nedostatek místa pro vlastní žáky nebudou již přijímati do měšť školy děti z Otrokovic a Kvítkovic, usneslo se obecní zastupitelstvo a místní školní rada v Otrokovicích podati zemské školní radě žádost za zřízení smíšené školy občanské v Otrokovicích a stvoření I. třídy hned počátkem školního roku 1922/23.“¹⁴⁰

Tak započíná svůj život škola měšťanská na náměstí v Otrokovicích. Její kronika začíná tímto zápisem:

„Místní školní rada a obecní zastupitelstvo v Otrokovicích uvážilo velké obtíže, spojené s docházkou zdejší školní mládeže do měšťanské školy v Napajedlicích a v Malenovicích a po vzájemné dohodě s místní školní radou a obecním zastupitelstvem v Kvítkovicích rozhodly se podati žádost o zřízení měšťanské školy smíšené v Otrokovicích.“¹⁴¹

K otevření došlo dne 1. září 1923, a to započnutím výuky v I. třídě druhého vzdělávacího stupně – ostatní třídy měly přibýt postupně. Výuka probíhala společně pro žáky všech ročníků (33 spadalo do ročníku šestého, 19 do ročníku sedmého a 11 do ročníku osmého). Školu navštěvovali nejen místní žáci – byť otrokovických byla převážná část – 42, dále do školy docházelo 11 dětí z Kvítkovic, 5 z Oldřichovic a 5 z Kvasic.¹⁴²

Za zajímavost lze označit ambivalentní vztah Kvítkovic k financování měšťanské školy. V průběhu roku se v záznamech opakují stížnosti na odmítání financování.

„Na žádost místní školní rady v Otrokovicích, aby obec Kvítkovice ze svých obecních prostředků zapravila alespoň zápisné za 11 jejich dětí, přišla od představenstva obecního záporná odpověď. Obecní výbor ve svém sezení dne 14. listopadu setrval na svém usnesení ze dne 14. května 1922, aby zápisné zaplatili rodiče sami. Po dvojitým upomínání správou školy

¹⁴⁰ Kronika Národní školy Otrokovice, 1889-1924, s. 195

¹⁴¹ Kronika Střední školy Gottwaldov XI – Otrokovice, Komenského, 1922-1950, s. 1

¹⁴² Tamtéž, s. 6

*někteří zápisné zaplatili, ale čtyři zatvrzelí dlužníci nedali ani potom ničeho. Dlužno budíž vyvoditi důsledky při zápisu ve školním roce 1923-24.*¹⁴³

Do školy občanské tehdy docházelo v pěti třídách již 165 dětí.¹⁴⁴ Budova tedy trpěla nedostatkem prostoru a především rozšiřování kapacit se jevílo problematickým. Počet žáků ve zvětšující se obci však samozřejmě narůstal a kapacita nedostačovala. To dokládá např. zápis ze školního roku 1931/1932.

*„S rozvojem obce Otrokovice nastal také rozvoj naší školy. Přílivem obyvatelstva stoupl počet žáků...“*¹⁴⁵

Řešením bylo dočasné zřízení poboček školy pro 1., 3. a 4. třídu (tedy paralelních tříd v totožném ročníku). I tak dosahoval počet žáků ve třídě přibližně šedesáti, dokud nebyly pobočky ad hoc povolovány zemskou školní radou, což se ne vždy podařilo.¹⁴⁶ Prolínání se školou měšťanskou bylo také problematické.

*„Rozvrh hodin musel býti sestaven tak, aby bylo možno vystřídat všechny třídy, aniž by vyučování utrpělo. Toho docíleno tím, že některá třída měla jiný feriální den a měšťanská škola dala k dispozici v prázdné dny kreslírnu a učebnu I. a II. třídy.“*¹⁴⁷

Koexistence tedy kladla vysoké nároky především na školní budovu a plánování rozvrhu. Přesto spolu oba vzdělávací stupně musely fungovat.

Autoři školních kronik si však na složité fungování nijak četně nestěžovali. Zabývali se úspěchy žáků a pedagogů, příp. regionálními a celostátními událostmi ovlivňujícími život ve škole. Informace o průběhu školních let představme příkladem – shrnutím zápisů v obou školních institucích v náhodném roce. Pro tento účel jsem vybrala rok 1928/1929.

V obecné škole se zápis tohoto školního roku nachází na stranách 51-68. Byl zahájen 1. září, a to v rámci oslav desetiletého trvání republiky. *„Zahájen vhodným poučením a zapěním nár. hymnu.“*¹⁴⁸ Následuje soupis učitelů a tříd – čtyři učitelé vychovávali hned 148 žáků.

Jubilejní rok se nesl ve znamení oslav, a to především v září a říjnu. *„V myšlenkách vracíme se zpět do minulosti, abychom si připomněli všechny velké a slavné chvíle, které před deseti lety předcházely vítěznému dni, v němž zlomena byla staletá pouta, jež svírala celý náš národ, jimiž spoutány byly i naše školy, jež nuceny byly vychovávat v námi cizím a nepřátelském*

¹⁴³ Tamtéž, 1922-1950, s. 11

¹⁴⁴ Kronika Národní školy Otrokovice, 1889-1924, s. 200

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 119

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 152

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 119

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 51

duchu. ¹⁴⁹ Vývoj událostí z roku 1918 je shrnut popisem 12 významných dat (29. června 1918 až 30. října 1918), a to na stranách 52-54. V kronice se dále nachází popis oslav.

„18. X. 1928 zúčastnila se naše škola Žákovské jubilejní slavnosti v Napajedlích na „Bažantnici“. Slavnostním řečníkem byl p. inspektor Jar. Bureš z Uh. Hradiště, který promluvil o významu dne a o našem osvobození.

28. říjen slavila naše škola již 27. října na základě výnosu okres. škol. výboru ze dne 23./X. 1928 č. 5097.

V každé třídě byl přiléhavý proslov učitelův o významu dne vůbec a o 10tiletém výročí vůbec. Děti recitovaly básně a zpívaly se národní písně. Slavnost zakončena nár. hymnami a svoláním slávy tatičkovi Masarykovi. Pak bylo prázdno.

28. X. 1928 zúčastnily se děti oslavy Desetiletého trvání republiky, kterou pořádala obec za účasti spolků. ¹⁵⁰

Oslavy nekončily, dále je v kronice např. informováno o oslavě jubilea formou sehrání pohádky staršími žáky. ¹⁵¹

Dne 19. listopadu byla obvodním lékařem vykonána zdravotní prohlídka žactva. Dne 2. prosince se konaly obecní volby, zvítězili lidovci před národními socialisty a agrárníky. ¹⁵²

Zima byla velmi krutá – rekordní teplota činila minus 36 až 38 stupňů. Popis krutých měsíců bohužel nezmiňuje dopad na školní vyučování. V kronice je zaznamenána informace o třímetrových závějích severně od Otrokovic a několikahodinovém zpoždování vlaků, dále o nedostatku paliva ve městech (především Praze) a úhynu 40 % zvěře a ptactva. ¹⁵³

Reakcí školy na kruté zimy byly „pohádkové hodinky“ po odpoledním vyučování.

„22/XII. 1928 byla vánoční pohádková hodinka. Vyprávěl pro 1.-3. šk. v. uč. Ferd. Kříž – pro 4. a 5. šk. Ant. Bišof; první ve II. tř – tento ve IV. Tř. Ilustrace provedli vyprávěči na tabulích. Obě třídy případně dekorovány: II. tř osvětlena lampiony se svíčkami – ve IV. tř. vloženy žárovky do lampionů. Úprava byla pohádková. ¹⁵⁴

Žáci navštívili v průběhu ledna až března jedno divadelní představení a dva filmy na Sokolovně. Oslavy narozenin pana prezidenta (zapsány omylem jako 69.) proběhly recitacemi a zpěvy v každé třídě.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 52

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 54-55

¹⁵¹ Tamtéž, s. 56

¹⁵² Tamtéž

¹⁵³ Tamtéž, s. 59-61

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 61

Dne 9. března 1929 navštívil školu inspektor Jar. Bureš. „*Výsledky vyučování dobré a velmi dobré, kázeň náležitá. Docházka velmi pilná. Procento zameškání ve šk. r. 1928/1929 činilo 11 %. Pro nedbalou návštěvu nebyl udán žádný.*“¹⁵⁵

Z dalších významných událostí je zmíněna návštěva učitelů z Podkarpatské Rusi za studijními účely. „*Litovali, že nemohou se děle v Otrokovicích zdržeti.*“¹⁵⁶

Dne 16. června se pořádal dětský den. Program se konal na sokolském cvičišti nedaleko školy. Den byl naplněn recitacemi, hudbou, cvičením. Děti byly obdarovány uzenkami, cukrovím a sodovkami.¹⁵⁷

Dne 23. června, v neděli, pořádala obecná škola výstavu prací žáků.

„*Učirna byla bohatě vyzdobena obrazy a květinami. Mezi nimi byly umístěny práce jednotlivých tříd. I chodba byla bohatě vyzdobena květinami. Každé třídě ponechána byla jedna chodba učirny, při níž na stolech a lavicích vystaveny byly písemné práce a výkresy dotyčné třídy. Na stěně naznačen byl výkresy postup v kreslení.*

...

Výstava těšila se velké oblibě a zájmu obecnstva, takže musela býti ještě o 2 hodiny přes stanovený čas prodloužena.“¹⁵⁸

Následují statistiky – především ekonomické, avšak také počty žáků. Děti ukládaly finance do občanské záložny, kde se úročily. „*Místní školní rada a obecní zastupitelstvo škole přeje!*“¹⁵⁹

„*Školní rok 1928-29 skončen 28. června t. r. Rozdány sešity, výkresy, ruk. práce a ruč. ž. práce. Zdůrazněno chování žactva o prázdninách doma, na ulici – v poli, v zahradách a na koupalištích. Rozdaly se školní zprávy a zapěny nár. hymny. Panu prezidentovi provolána 3 X sláva a srdečné Nazdar.*“¹⁶⁰

Události odehrávající se v témže roce ve škole měšťanské jsou popsány na stranách 85-93 a nelze se ubránit dojmu, že je kronika vedena ve vážnějším duchu. Koneckonců se jednalo už o starší žáky.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 62

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 63

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 64

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 65-66

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 67

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 68

„Školní rok 1928-29 zahájen v sobotu dne 1. září 1928. Žáci shromáždili se v učírně II. tř., kdež jim ředitel Rud. Fuks zdůraznil význam vzdělání a promluvil o Kellogovu protiválečném paktu a vzpomenuť úmrtí básníka Ant. Sovy a hudebního skladatele Janáčka.

Zapěním státních hymen oslava skončena, načež žáci odebrali se do svých tříd, kdež byli třídními poučeni o správném chování ve škole i mimo školu, o píli a vytrvalosti v učení a přečten jim školní řád.¹⁶¹

Následují informace o dění na ministerstvu školství a o změnách v působení školních úřadů.¹⁶² Informace o vyučovacím procesu jsou uvedeny výčtem změn v učitelském sboru rozšířeným o životopisy nových či odcházejících vyučujících.¹⁶³ Kronika obsahuje i informace o rozdělení předmětů mezi jednotlivé vyučující. Statistiky dále uvádějí 72 zapsaných žáků ve 2 třídách a informace o školní docházce. Absence okolo 3 % je hodnocena jako dobrá, autor zápisu připomíná vliv počasí – přesto škole zůstal dostatek uhlí a vyučování nebylo přerušeno. Zdravotní stav žactva byl taktéž dobrý.¹⁶⁴

Tabulka prospěchu na následující straně prokazuje dobré známky a minimum neprospívajících.

„Rodičové nelitují žádného nákladu pro děti, ať z prostředků veřejných či soukromých. Škoda, že při shonu za živobytím, nevěnují se dětem tak, jak by toho potřebovaly, až jsou o významu a užitku vzdělání učitelstvem při každé příležitosti poučováni.¹⁶⁵

Přehled významných událostí je opět veden spíše vážnějším tónem. Dne 16. září se konala schůze místní školní rady, jež projednala rozpočet. Dne 8. října se konala společná konference učitelských sborů měšťanské a obecné školy, při níž byli zvoleni zástupci učitelstva v místní školní radě.

V říjnu proběhly oslavy 10 let samostatnosti, 21. října žáci se hráli Blanické rytíře, 27. října proběhla školní oslava, 28. října se žáci účastnili společné oslavy obecní. V listopadu proběhly postupně oslavy výroční samostatnosti Polska a Lotyšska, v prosinci pak SHS (Jugoslávie). V březnu se slavily narozeniny prezidenta republiky a výročí narození J. A. Komenského.

V květnu se pak připomínalo výročí smrti M. R. Štefánika, výročí sjednocení Rumunů a proběhla oslava svátku matek.

¹⁶¹ Kronika Střední školy Gottwaldov XI – Otrokovice, Komenského, 1922-1950, s. 85

¹⁶² Tamtéž, s. 85

¹⁶³ Tamtéž, s. 86-87

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 88

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 89

Červen patřil školním exkurzím – žáci podnikli výlet do slovenské části republiky (Piešťany, Trenčín, Trenčianské Teplice), do Štramberka a na Lešnou.

V červnu školu navštívil inspektor Jar. Bureš. Dne 23. června se konala výstava žakovských prací.¹⁶⁶ Zbylé zápisy z akademického roku 1928/1929 se věnují dění v obci (především volbám).

O tom, že badatelé mohou ve školních kronikách nalézt zajímavé dobové zdroje, svědčí zápis z května 1931.

„Dne 27. května bylo veškeré žactvo přítomno prohlídce mohyl, které byly nalezeny na východním svahu lesa Tresném na pravém břehu řeky Moravy...“

...

„Odborník archeolog Dr. Červinka z Brna odhadl stáří pohřebiště na 1000-1200 let. Vykopávky prováděl musejní spolek v Napajedlích, kdež mají býti i nalezené předměty uloženy.“¹⁶⁷

Existence mohyl na východním svahu kopce Tresný není široké veřejnosti znám. Přitom se jedná o významný nález podobný např. pohřebišti Tabarky ležícímu asi 10 km hlouběji v chříbských lesích. Pro získání podrobných informací je třeba nahlédnout do univerzitních archeologických zdrojů, pohřebiště snad zůstává v přírodě na původním místě. Vzhledem k období nálezů se lze domnívat, že k němu došlo při přípravě splavňování zeminy z tohoto kopce.

5.1.2 Samostatné působení měšťanské školy v ulici Komenského (1933-1959)

Škola obecná v roce 1933 obsadila celou budovu, toho roku ji koneckonců navštěvovalo už 319 žáků v 7 třídách, přičemž třída první neměla pobočku zřízenou a bylo v ní zapsáno 70 dětí!¹⁶⁸ Je zjevné, že bylo třeba rychle reagovat a budovat kapacitnější zařízení. Obec se rozhodla jít cestou vybudování nové budovy pro školu měšťanskou (tehdy čítající přibližně 100 žáků). Ještě v průběhu školního roku 1931/1932 však nebylo nic jisté.

„O stavbě budovy pro měšť. školu není dosud nic určitého rozhodnuto a vlivem těžkých hospodářských poměrů zhoršila se i nálada ke stavbě.“¹⁶⁹

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 89-92

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 112

¹⁶⁸ Kronika Národní školy Otrokovice, 1925-1940, s. 153

¹⁶⁹ Kronika Střední školy Gottwaldov XI – Otrokovice, Komenského, 1922-1950, s. 118

V dalším školním roce se však podařilo financování zajistit, více se lze dočíst v dobovém zápisu.

„Stavební oddělení závodů Baťových vypracovalo plán pro novou dvoupatrovou budovu měšťanské školy. Potřebné místnosti školní, a jejich velikost a umístění navrhl ředitel školy; jeho návrhy však nebyly splněny úplně, a to z toho důvodu, aby náklad nepřekročil 500.000 Kč. Tak nebyla tělocvična upravena tak, aby bylo při ní i žákovské jeviště se šatnou, žádná třída není tak velká, aby 60 dětí mělo v ní dostatek místa, schodiště je úzké, je nedostatek šaten a záchodů, což se zvláště projeví, až přibude žactva, takže bude vyučováno ve všech učebnách.“¹⁷⁰

Nic není ideální, ani těch 500 tisíc Kč nebylo jednoduché pro stavbu budovy zajistit.

„Poněvadž nové školní budovy bylo nutně třeba a obec neměla hotových peněz na stavbu, vyjednala smlouvu s firmou J. A. Baťa, dle níž vystaví jmenovaná firma školu svým nákladem (asi 500.000 Kč), obec bude tuto částku úrokovat 5% a až do úplného splacení platit firmě ročně 50.000 Kč.“¹⁷¹

Dne 28. října 1932 byl položen základní pamětní kámen, pod nějž byly vloženy dva pergamenové papíry v měděné rouře. Na jednom se nacházel popis Otrokovic, na druhém vlastenecký pamětní text. Pro kontext je zde předložen úryvek:

„My museli se spokojiti jenom sny o bývalé síle vlasti naší, ale Tobě, mládeži naše, odevzdáváme ji už svobodnou, silnou a krásnou.“

I žádáme Vás, potomci a dědicové naši, abyste milovali svou otčinu, pracovali pro ni svorně, hleděli se vzdělávat, pečovali o své zdraví, jméno osvoboditele a pracovníků pro naši samostatnost ať jsou Vám vždy svatými a světový mír – náš ideál – nejčistší, nejvznešenější Vaší touhou. Krásným snahám dobrého občana nechť dá škola pevné základy...“¹⁷²

Ve školním roce 1933/1934 byla již výuka zahájena v nové budově.

„Byl to první rok vyučování v nové budově Masarykovy měšťanské školy, jejíž slavnostní otevření konáno 10. září 1934. Slavnosti zúčastnil se okresní škol. inspektor p. Jaroslav Bureš, starosta města Zlína p. Dominik Čipera, chef závodů p. Jan Baťa, učitelstvo okolních škol, všechny spolky naší obce a velmi mnoho místního i okolního občanstva. Po prosloveh starosty obce, J. Bati, D. Čipery, okres. škol. inspektora, ředitele školy, místní školní rady a žactva konána prohlídka celé školní budovy a jejího zařízení. Jak budova, tak i vnitřní zařízení se všem

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 127-128

¹⁷¹ Tamtéž, s. 128

¹⁷² Tamtéž, s. 130

účastníkům velmi líbilo – a mnozí z nich vzpomínali na doby a poměry, v nichž chodili oni do školy.

Dík všem, kteří se o vybudování nové školy zasloužili.

Výnosem ministerstva školství a nár. osvěty ze dne 31. 8. 1933, č. 99.435/33-I/1, bylo oznámeno, že p. prezident svolil, aby byla pojmenována Masarykova měšťanská škola.

*Kéž jest a zůstane navždy školou v duchu Masarykově a vede děti tak, aby ve svém životě dle svých sil a schopností pomáhaly uskutečňovat jeho heslo: Pravda vítězí!*¹⁷³

Jak ukázal běh času, škola rozhodně nezůstala navždy v Masarykově duchu, spíše se jednalo jen o několikaleté období před dalšími dějinnými turbulencemi. V onom krátkém období po roce 1933 však škola zůstávala co do naplňování vzdělávacího procesu stejnou jako dříve. Zápisy v kronice se nijak výrazně neliší od výše shrnutého zápisu z roku 1928/1929, samozřejmě s přihlédnutím ke změně kronikáře a především ke změnám společenským, které na ředitele Metoděje Dostála začínají nepříjemně doléhat. Jak již bylo uvedeno, gestapácké řádění se na něm jakožto aktivním občanu silně podepsalo, do kroniky uváděl své obavy z rozpínavosti Německa (kap. 4 této práce), následně byl zatčen a prošel pracovními tábory (kap. 3 této práce). To vše však již bylo uvedeno výše.

Proto pokračujeme hodnocení zkoumaného materiálu až roky válečnými. V kronice z období let 1922-1950 se zachoval retrospektivní zápis školního roku 1944/1945 zachycený Janem Zelinkou.

Tento zápis je uveden stručným připomenutím významných událostí z prvních let válečných – včetně zachycení příběhu předchozího ředitele Metoděje Dostála. Ten končí kroniku ze školního roku 1939/1940 popisem válečných událostí a dovětkem:

*„Končil jsem loni zápis do této kroniky slovy písně Svatováclavské, tu letos – protože podle úředního nařízení nesmí se do těchto dosavadních kronik školních v příštích letech již zapisovat – končím tyto zápisy slovy našeho básníka Jana Kollára: Čas vše mění, i časy, k vítězství on vede pravdu, co sto věků bludných hodlalo, zvrtně doba.“*¹⁷⁴

Zápis je důležitý především proto, že Jan Zelinka na něj při retrospektivním doplnění navazuje:

„Ale slova řed. Dostála uvedená na zakončení posledního jeho zápisu do této knihy se vyplnila v celém rozsahu. Pravda byla přivedena k vítězství. Nedosáhlo se tohoto vítězství bez

¹⁷³ Tamtéž, s. 135

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 208

obětí a utrpení mnohých ze všech tohoto národa. Také sám ředitel M. Dostál, starosta Sokola, člen obecní rady a všech kulturních a humánních spolků zdejší obce na své kůži zkusil řádění gestapa. 23. září 1941 byl zatčen pro podezření ze spolupráce s ruskými parašutisty (Podle výpovědi gestapáka Rašky ze Zlína v roce 1945, kdy se tento zodpovídal ze svých činů před vyšetřovací komisí ve Zlíně, byla u jednoho parašutisty nalezena adresa řed. Dostála, a po dvouměsíčním vyšetřování případu, jehož důkaz se gestapu nevydařil, vězněn a vyšetřován pro nepřátelské smýšlení vůči Německu a pro činnost v Sokole.“¹⁷⁵

...

Přece však byl po marném (sedmiměsíčním – pozn. aut.) vyšetřování propuštěn, ovšem po ztrátě 30 kg na váze, nervově zničen se srdeční chorobou a trombosou v obou nohách. Po zatčení byl ihned suspendován a v suspensi pensionován. Po skončení války přihlásil se 16. 5. 1945 znovu do služby a od 1. října 1945 ustanoven ředitelem měšťanské školy v Napajedlích.“

Úvod retrospektivně zapsaných let pokračuje obsáhlým životopisem Jana Zelinky. Následuje devítistránkový zápis školního roku 1944/1945. Tento rok je pojatý volným stylem jako popis významných událostí, kombinuje události významné v obci s událostmi významnými pro školu. Na podzim byla budova zabrána obrannými německými vojsky, učilo se ve škole obecné. Výuka byla často rušena z důvodu opakujících se náletů spojeneckých vojsk. Vyučování bylo následně přerušeno od 22. prosince do 15. května, zprvu z důvodu zákazu vytápění škol, následně z důvodu zákazu shromažďování žactva. Žáci dostali domácí úkoly, shromáždili se pouze na konci pololetí pro předání vysvědčení.

Německá vojska budovu opustila 24. března a zanechala ji ve zuboženém stavu. Následuje shrnutí bitev v okolí Otrokovic a osvobození města.¹⁷⁶ Zápis o osvobození reflektuje dějinné události, mohl by se vyskytovat i v kapitole č. 4 této práce, nicméně dění propojuje s životem školy.

„A již druhého dne ráno 3. května o 7. hodině vítali občané u naší školní budovy osvoboditelskou ruskou armádu. Přední hlídka vedená mladým důstojníkem, zastavila se u učitelského domku ku krátkému odpočinku a po informacích podaných důstojníkem mezitím za hlídkou se dostavivším, kam německé vojsko odešlo, postupovala dále. A již dostavil se oddíl ruského dělostřelectva, který se rozestavil kolem školy. Pozorovatelný byly v učitelském domku, i v budově školní. A pak to začalo. Škola, jako budova viditelná zdaleka, byla cílem střel

¹⁷⁵ Tamtéž, 1922-1950, s. 209-210

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 211-212

německého dělostřelectva. Střely dopadaly okolo ze všech stran. Tři budovy dostaly přímé zásahy.¹⁷⁷

Podle Jana Zelinky však zničení bytu školníka i vysklení celé chodby horního patra vyvážil přínos osvobození.

„Ale ať již škody způsobené vojskem jsou jakkoli veliké, přece nikdy nedosáhly té výše, aby se vyrovnaly daru, který nám vojsko ruské přineslo, totiž svobodu Československé republiky. Dar tento se nedá vyvážit ničím na celém světě.“¹⁷⁸

Na dalších stranách se nachází informace o každodenní nervozitě obyvatel pramenící z gestapáckého řádění. Po jeho uvolnění byl velmi rychle ustanoven nový revoluční národní výbor. Události války dospěly svého konce, krátké shrnutí průběhu německé kapitulace je popsáno i v kronice. Zajímavé je, že se v žádné ze zkoumaných kronik neobjevují informace o násilném řádění a rozkrádání ze strany okupačních vojsk. Otázkou je, zda jen nebylo vhodné tyto jinde obsáhle popsané skutečnosti zapsat. Vzhledem k nulovým zmínkám lze dovozovat i to, že Otrokovice měly štěstí a zdejší osvobozenecský front prošel za v podstatě idylických podmínek. Následně se zápisy vrací k dění ve škole.

„Národní výbor začal pracovat. Prvním přípisem, který škola dostala od této instituce, byla výzva k okamžitému počátku vyučování. Němci a Němkyně pod dozorem čistili a desinfikovali školní místnosti a již 15. května uspořádáno bylo ve škole slavnostním způsobem zahájení vyučování. Po proslovu ředitele Zelinky zapěna naše hymna, při jejichž zvucích mnohému objevil se slza v oku. 16. května započalo se již pravidelné vyučování ve škole, nesoucí sice ještě následky války, ale již tak dalece vyčištěné, že se v místnostech mohlo vyučovat, třeba bez oken. Počasí jako by nechtělo klást překážek, udržovalo se tak, že nebylo potřeba vyučování přerušit.“¹⁷⁹

Školní události se pomalu navracely k normálu. V rámci oslavy narozenin Dr. E. Beneše bylo uspořádáno vysílání školního rozhlasu složené z projevů politiků. 5. července byla před školu znova instalována socha presidenta Osvoboditele T. G. Masaryka.¹⁸⁰

„14. června nařízeno bylo převedení žactva obecné školy a to 6., 7. a 8. školního roku do školy měšťanské. Byla tím alespoň částečně nahrazena křivda, která postihla tyto žáky

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 212

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 213

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 215

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 216

*omezením přijímání žáků do měšťanské školy, nařízeným v době německé okupace. Tím stoupl počet žactva tak, že přibyly dvě třídy.*¹⁸¹

Zbylé strany zápisu se věnují změnám v učitelském sboru způsobeným především přijetím žáků vyšších tříd zpět do měšťanské školy, životopisem učitele Jaroslava Lisy, novému složení místních školních úřadů a stavebním úpravám poničené budovy školy. Popsáno je také očkování a činnost obnoveného rodičovského sdružení. Zápis končí statistikou sběru odpadů, počtu žáků a jejich příslušnosti k jednotlivým církvím působícím ve státě.¹⁸²

Stručný nástin vývoje v letech 1945-1948 byl představen již v kapitole 4 této práce. Jak však vypadalo vyučování v následujících letech? To mohou doložit zápisy třeba z kroniky následující, v níž jsou záznamy z let 1950-1959.

5.1.3 Samostatné působení Národní školy na náměstí (1933-1952)

Obdobně, jako dějiny ovlivnily školu měšťanskou, zapůsobily i na dění ve škole obecní. Odehrála se během nich však jedna zásadní věc – škola získala dnešní podobu.

„Nákladem obce – 300.000 K – přistavěno II. patro, čímž získány 4 nové učebny a 3 kabiny. Schodiště rozšířeno, chodba vydlážděna světlou terasou, v přízemí z volné třídy upravena moderní šatna, k bytu školníka přidána světnička, zřízen automatický vodovod se splachovacími záchody, fasáda šk. budovy zmodernisována.“

Toto se stalo v roce 1938. Následujících 50 let, až do roku 1988, budova již sloužila bez dalších větších oprav.

Vzápětí přichází období okupace.

Pro komparaci jsem měla v plánu zvolit opět totožný školní rok – 1944/1945. Zde však není, o čem psát. Školní rok 1944/1945 je naplněn pouze podrobnými informacemi o průběhu osvobození s následnou kapitolou o odbojové činnosti obyvatel města za okupace. Pravděpodobnou příčinou je fakt, že se přibližně půl roku vůbec nevyučovalo. Proto jsem se rozhodla k rozboru roku předchozího – 1943/1944.

Na rozdíl od školy měšťanské je vedena kronika Národní školy průběžně – okupační léta jsou tedy pravděpodobně svázána novými pravidly pro vedení kronik, autoři se však rozhodli v zápisech pokračovat i po válce a zachovat kontinuitu kroniky.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 217

¹⁸² Tamtéž, s. 218-219

V podobě kroniky se odráží společenská atmosféra – zápisy jsou v průběhu válečných let postupně stručnější. Zápis ze školního roku 1943/1944 sice čítá 23 stran, avšak úprava je velmi pečlivá, mezery mezi řádky i odstavci jsou značné a text je velmi přehledný, není zhuštěn. Zápisy jsou rozděleny po měsících.

Na počátku školního roku má škola 6 tříd a 3 pobočky. Dvě učebny jsou obecním úřadem zabrány pro hospodářský úřad. Rozdělením na pobočky (v 1.-3. ročníku) je situace únosná a 321 žáků nastiňuje průměr okolo 35 žáků na třídu. Pouze v 6. třídě se vlivem nemožnosti přijímat žáky na sousední školu měšťanskou nachází 53 dětí.¹⁸³

Dvě strany úvodu se věnují životopisům nově nastoupivších kolegů, krátké zápisy jsou věnovány místní školní radě, činnosti rodičovského sdružení, dobrému zdravotnímu stavu žáků, kursu tělesné výchovy a sběru odpadových hmot.¹⁸⁴

V říjnu proběhla sbírka pro čtvrté Válečné dílo pomoci, určená Německému červenému kříži. Vybralo se 493,20 K. Sběrka odpadků vynesla 1013 kg, byly sbírány i šípky, pecky, kaštany a kokony bource. Děti se účastnily slohové a výtvarné soutěže v rámci týdnu spořivosti.¹⁸⁵

V listopadu proběhla změna vyučovací doby (dřívější začátky, zkrácené přestávky) a školní slavnosti, při nichž byly rozdány prémie za sběr odpadových hmot. Zdravotní stav žactva byl dobrý, skoro všichni žáci byli očkovaní proti spále. Výpomocná učitelka Věra Vlčková absolvovala zkoušku způsobilosti z němčiny před komisí v Kroměříži. Byla provedena také školní inspekce spojená s pedagogickou přednáškou o vyučovacím jazyce a přírodovědě. Sběr odpadových hmot vynesl 677 kg.¹⁸⁶

V prosinci došlo k nástupu nové kolegyně, v kronice se nachází její životopis. Informace o zdravotním stavu žactva a školní inspekci se v zápisech stává tradicí. Zajímavostí je pořádání dvou divadelních představení pro všechny žáky. Ředitel Jan Zelinka pořádá společný kroužek němčiny pro učitele, kteří v tomto jazyce vyučují. Sběr odpadových hmot vynesl 650 kg.¹⁸⁷

¹⁸³ Kronika Národní školy Otrokovice, 1940-1952, s. 47

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 49-50

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 52-53

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 54-55

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 56-57

I v dalších měsících se zápisy opakují – informace o prázdninách, školních slavnostech, vzpomínka na G. J. Mendela, kurs pro učitele, zdravotní stav, sběr odpadových hmot, návštěva inspektora (prosinec).¹⁸⁸

Zápisy v dalších měsících dodržují totožnou statistickou strukturu.

V měsíci dubnu probíhá oslava 55. narozenin Vůdce Adolfa Hitlera. „*Ve čtvrtek 20. dubna 1944 vyslechlo žactvo ve svých třídách rozhlasový projev, vysílaný od 10 – 10.30 hod. pro veškeré žactvo na počet 55. narozenin Vůdce a říšského kancléře Adolfa Hitlera.*

Po vyslechnutí bylo prázdno.“¹⁸⁹

Namísto je jen otázka, zda bylo prázdno v lavicích, či v duších pedagogů a žáků.

V dubnu 1944 se ve Vizovicích pořádal zahradnický kurs pro správce školských zahrad. Za národní školu se účastnil říd. uč. Rud. Polášek.¹⁹⁰

V květnu proběhla výstava žákovských prací odpadových hmot. „*Na výstavě byly práce písemné a kresebné ze všech tříd. Po výstavě byly nejlepší žák. práce odeslány na okr. šk. výstavu do Zlína.*“¹⁹¹ Mezi žáky byl vybrán příspěvek na učební pomůcky a diapozitiv ve výši 2216 K.

O červnových školních slavnostech je informace vedena pouze formou kusého zápisu formou programu v bodech. Zápis dodržuje totožnou strukturu – jedna věta o umění mládeže, odstavec o zdravotním stavu žactva, stav žactva k 30. červnu (315 žáků), sběr odpadků (640 kg). Inspekce ze Zlína.¹⁹²

Zajímavostí je pokračování vyučování v červenci, totožná struktura, oslavy 72. narozenin Emila Háchy. O prázdninách proběhly opravy budovy – malba stěny nad kouřovými rourami. Zbývá jen statistika absencí – necelých 5 %.¹⁹³

Ze zápisů je patrné, že byly vedeny v přísném administrativním stylu, jakoby německá stručnost a přesnost vstoupily do českého školství. I formátování textu je velmi precizní. Škoda jen, že přísně formální výpisky vedené zpravidla formou odrážek a bodové struktury neumožňují kreativitu autora a nedávají prostor k zajímavým citacím. Tak si to však pravděpodobně okupační správa přála.

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 59-60

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 64

¹⁹⁰ Tamtéž, s. 65

¹⁹¹ Tamtéž, s. 66

¹⁹² Tamtéž, s. 68-69

¹⁹³ Tamtéž, s. 70-71

5.1.4 Období sloučené školy osmileté (od školního roku 1952/1953)

Dohledat informace o sloučení školy Národní a školy měšťanské (střední) bylo složité. Jediným vodítkem bylo ukončení vedení kroniky Národní školy v roce 1952. Zde se nachází pouze zápis Antonína Bišofa: „Školní kronika uzavřena dne 2. února 1954.“¹⁹⁴ Přitom u zahájení tohoto školního roku se nachází informace, že je škola přejmenována a funguje nadále. Taktéž kronika školy měšťanské, vedené tehdy pod názvem 8. střední škola v Gottwaldově – Otrokovicích, nenabízí pro badatele příliš vodítek.

Nakonec se přece nachází krátký zápis v rámci školního roku 1953/1954:

„Uč. sbor:

Naše nová osmiletka vznikla splynutím býv. 7. střední školy a 10. národní školy. Obě školní budovy jsou od sebe vzdáleny asi 300 m, což klade určité nároky na provoz a řízení školy.

Na zač. šk. r. měla škola 535 žáků v 18 třídách...“

To je vše, více informací se v kronice nenachází.

Ve snaze vybrat pro analýzu ročník soustředící se na události uvnitř školy byly eliminovány roky celospolečensky významné (např. rok 1953 – smrt Gottwalda a Stalina). Ročník 1955/1956 je zapsán ředitelem školy Ludvíkem Havlíčkem, zápis je podrobný, koneckonců totožně se všemi ročníky zapsanými v této dekádě. Čítá přibližně 14 stran.

Nově jmenovaný ředitel začíná zápis objektivně, byť tu a tam se objeví nějaká fráze poplatná době.

„Po pozdravných projevech zástupců promluvil nový ředitel školy Lud. Havlíček o úkolech v novém školním roce, které byly vytyčeny Usnesením strany a vlády a IX. Konferencí školských pracovníků.

Náš cíl: Zlepšit výchovnou práci a dosáhnout hlubokých a trvalých vědomostí.“¹⁹⁵

Dále jsou uvedeny změny v učitelském sboru a počty žáků. Škola měla 549 žáků ve 14 třídách, oproti rokům minulým se tedy jedná o ohromný nárůst.

„Práce v tomto roce byla zesnadněna vydáním Methodických statí. Ty nám pomohly tím, že usměrnily množství poznatků a požadavků, které přesahovaly chápavost žáků. Pomohly vymezit základní učivo a získat čas k důkladnějšímu procvičení a upevnění probíraného učiva.“¹⁹⁶

¹⁹⁴ Kronika Národní školy Otrokovice 1940-1952, s. 177

¹⁹⁵ Kronika Osmileté střední školy v Otrokovicích, 1950-1959, s. 93

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 94

Dle ředitele bylo značnou výhodou nových osnov neustálé propojování s praktickým životem pojímané komplexním způsobem (s mezioborovými přesahy).

„Vyučování velmi oživilo události na škole. Byly to: družba s osmiletkou v Křižovanech při návštěvě s. učitelů v Otrokovicích a návštěva národopisného souboru jednotřídní národní školy...“¹⁹⁷ Obec, z níž národopisný soubor přijel, se bohužel nepodařilo dešifrovat.

Chování žáků školy se údajně zhoršilo i přes komplexní práci s každotýdenními vyhodnocovacími poradami.

„Ve velké většině jsou žáci upřímní, dobrosrdeční a ochotně vykonávají dané příkazy. Ve II. pololetí se však vyskytly přestupky hrubšího rázu. Byly to krádeže předmětů v obchodním domě, jízdního kola, menších i větších peněžitých částek, rozbíjení oken nákladního vlaku, těžké ublížení na těle, chození za školu. U 27 žáků byla snížena známka z chování, což činí 5 %.“¹⁹⁸

Značný prostor autor věnuje výsledkům vzdělávání. Vede statistiku známek, zapisuje podrobnosti o výsledcích v mnoha předmětech (český jazyk, matematika, tělesná výchova, estetická výchova, zdravotní výchova, přírodní vědy). Informuje o účasti v soutěžích a výstavách prací. Ve škole působilo i 6 kroužků především technického vzdělávání.¹⁹⁹

Činnost doplňovaly pionýrské oddíly (199 žáků ve 12 oddílech), žáci se účastnili olympiád (matematické, mladých hospodářů). V soutěži výzdoby školy k 38. výročí VŘSR byla škola označena jako jedna z nejlepších. Pionýrská organizace se aktivně účastnila všech oslav, uspořádala 6 společných shromáždění.²⁰⁰

„Žákovský výbor těsně spolupracoval s PO. Starostové tříd se scházeli jen zřídka. Uspořádal 2 besedy o knihách a 2 výstavy knih.“²⁰¹

Problematickou se ukazovala školní družina:

„Péče o děti zaměstnaných rodičů nebyla taková, jak bychom si přáli. Zapsaných žáků bylo 52. Děti nechodily rády do DU, protože se většinou zdržovaly v nedostatečně velké místnosti, kde nebylo dostatek lavic k sedění, nebylo je možno zaměstnat a tím vznikala nekázeň. Další příčina byla v různém věku žáků, kteří měli různé zájmy, v nedostatku her a hraček a také v neodborném vedení.“

¹⁹⁷ Tamtéž

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 95

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 96-98

²⁰⁰ Tamtéž, s. 99-100

²⁰¹ Tamtéž, s. 100

*Rovněž rodiče nesou vinu na neúspěšné práci v DU, přikazovali dětem, aby odpoledne přišly domů, zakazovali jim psát domácí úkoly v DU. S. Ovčáčková neměla odborné vzdělání. Vedla účetnictví škol, jídelny, vydávala zboží. Na to všechno nestačila.*²⁰²

O žáky se starali tři lékaři.

Učitelé navštěvovali vzdělávací akce pro odborný a politický růst. Na akce chodili všichni komunisté a 4 bezpartajní, 5 vyučujících školení nenavštěvovalo. „*O prostudovaných dílech aktivistické literatury diskutovali s. na společné poradě. S náboženskou otázkou se soudruzi dosud nevyrovnali, 2 učitelé posílají děti do náboženství.*“²⁰³

Spolupráce s rodiči je hodnocena jako dobrá, účast na třídních schůzkách činí 50-70 %. Zástupci MNV se zúčastňují společných shromáždění žáků a závěrečných zkoušek. Patronátními závody jsou n. p. Moravan a RGV v Otrokovicích. „*Škola připravila kulturní vložky pro závod a soubory závodu estrády pro děti, hlavně filmové.*“²⁰⁴ Závody poskytují také materiální pomoc, např. s vybavením školní dílny.

Další zápisy se věnují kulturně osvětové práci učitelů (pouštění filmů, pěvecký a hudební kroužek), družbě se Slovenskem a lidově demokratickými zeměmi (pracovní návštěvy a výměnné pobyty žáků a učitelů) a závěrečným zkouškám (prospěli všichni, 29 % s vyznamenáním).²⁰⁵ Zápisy končí popisem významných celospolečenských událostí (sjezd KSSS) a informacemi o budovatelské spolupráci školy s Krajským národním výborem.²⁰⁶

5.1.5 Doba normalizační

V rámci přijatelného rozsahu práce je možno komentovat vývoj školství v centru města již jen stručně. Proto se přesuneme o přibližně 20 let dál. Zápisy z roku 1968 jsou zpracovány v kapitole 4. Pro pochopení vnitřního života školy je vhodné zvolit některý z roků normalizačních.

V tomto období působila na škole významná ředitelka Vlasta Špetlová. Tón jejích zápisů je poplatný době, přesto nelze říct, že by byla oddanou komunistkou. Po revoluci v roce 1989 působila (již v méně intenzivní míře) v pedagogice nadále a za svou dlouholetou činnost

²⁰² Tamtéž, s. 101

²⁰³ Tamtéž, s. 102

²⁰⁴ Tamtéž, s. 103

²⁰⁵ Tamtéž, s. 104-105

²⁰⁶ Tamtéž, s. 105-106

byla v roce 2008 oceněna titulem Osobnost města Otrokovice. Příležitější hodnocení je, že byla zapálenou pedagožkou.

Jsem přesvědčena, že právě proto jsou její zápisy pojímány velmi obsáhle a komplexně. Celá jedna kronika – ročníky 1971 až 1984 – je složena z jejích zápisů. Můžeme tedy podrobně sledovat dění na škole v celém tomto období. Vybrán byl školní rok 1982/1983.

Zápis čítá 34 stran, je tedy nutné podrobit jej velmi přísné redukci v rámci citací. První strana s označením školního roku obsahuje kresbu holubice, Zeměkoule a nápis PRAHA 83. Jedná se o znak Světového mírového shromáždění konaného v tomto roce v Praze.²⁰⁷ Informacím o shromáždění se věnují i první dvě strany zápisu. Následující citace je zcela přiléhavá době.

„Naše škola také podpořila přípravy celosvětového jednání obránců míru pracovní aktivitou, pomocí při zkrášlování životního prostředí a sběrem druhotných surovin.“²⁰⁸

Informace o zahájení školního roku jsou standardní (projev ministra školství), v kronice je uveden i výčet všech pedagogů a změny v učitelském sboru s odůvodněním. Namísto je připomenout jméno zástupkyně ředitele školy PaedDr. Věry Aujeskové, která školu později převzala a vedla mezi roky 1988 a 2007. Jmenováni jsou i všichni správní a techničtí zaměstnanci.

Z uvedené statistiky lze vyčíst, že školu navštěvovalo 577 dětí v 17 třídách. Náboženství navštěvovalo 15 z nich, pionýrskou organizaci hned 527. Statistika průměrů známek uvádí hodnotu 1,88.

Zajímavým zápisem je informace o zavádění novot v osnovách a stížnosti na jejich přeplněnost spolu s příslibem redukce učiva. Zarážející je, že se tato totožná informace opakuje napříč školami, napříč dekádami, jako by situace zůstávala od doby první republiky pořád stejná... Vlasta Špetlová uvádí toto:

„Realizace nové výchovné vzdělávací práce probíhá již sedmým rokem. Ve všech sedmi ročnících se učí podle nových osnov, nových učebnic a učebních pomůcek. Všichni pedagogičtí pracovníci byli proškoleni a přistupovali odpovědně k zavedení nového pojetí do tohoto ročníku. V některých vyuč. předmětech se provádí redukce učiva. Dosažené výsledky ukazují, že realizace projektu probíhá dobře. Žáci jsou vychováni k vyšší úrovni logického myšlení,

²⁰⁷ Kritický pohled na tuto akci může poskytnout třeba tento rozbor: HOSPODÁŘSKÉ NOVINY. *Orgie holubic a pokrytů. Před 40 lety hostila totalitní Praha Světové shromáždění za mír a život, proti jaderné válce.* Online. 2023. Dostupné z: <https://archiv.hn.cz/c1-67212020-orgie-holubic-a-pokrytci-pred-40-lety-hostila-totalitni-praha-svetove-shromazdeni-za-mir-a-zivot-proti-jaderne-valce>. [cit. 2026-03-09].

²⁰⁸ Kronika Základní devítileté školy Komenského, 1971-1984, s. 327

k větší samostatnosti v práci a k práci samotné. Jsou zde i problémy – přeplněnost osnov u některých předmětů, nedostatek času na procvičení a upevnění učiva. I tyto nedostatky budou odstraněny úpravou osnov, která se bude postupně provádět.“²⁰⁹

Při současných revizích RVP převažuje dle mého dojmu názor, že jsou osnovy velmi přetěžující a vyčerpávající a je potřeba jejich zjednodušení reformou. Informace od učitelů se téměř shodují s tím, co zapsala Vlasta Špetlová. Velmi podobné zápisy se však nacházejí i v předchozích kapitolách této práce – takto zapisoval Jan Zelinka ve 40. letech, Bedřich Milerberger ve 20. letech... Jedná se tedy o přetrvávající jev spojený se školstvím implicitně?

Zápis na další straně předkládá úkoly uložené školním institucím sjezdem KSČ. Zajímavější je spíše informace níže na téže straně – pořádání soutěže „O nejlepší třídu“ V.-VIII. ročníku. Účelem bylo zlepšit stav mravní výchovy žáků. Kdo četl ságu knih J. K. Rowlingové o mladém kouzelníkovi, dovede si průběh soutěže živě představit, dokonce i systém bodování je popsán podobně. Jediným rozdílem oproti Bradavicím je zmínka o zapojení do budovatelské činnosti. Vítězné třídy dostaly příspěvek na vlastivědnou exkurzi.²¹⁰

Další poměrně zajímavý úsek se nachází na stranách 335-337 kroniky.

„Stalo se již tradicí, že jsou-li herci z Divadla na Vinohradech hosty našeho patronátního závodu n. p. Moravan Otrokovice, zavítají i do naší školy. Nejinak tomu bylo i v roce letošním.“²¹¹

Přijeli Zdeněk Míka, Vladimír Krška, Ilja Prachař a Václav Sloup. Beseda měla podle zápisů poměrně obvyklý průběh.

„Překvapilo nás také to, že Ilja Prachař je rodákem z Malenovic (soused našeho města). Z jeho vyprávění jsme pochopili, že má své rodné místo velmi rád.“²¹²

Vida, alespoň jedna regionální zajímavost se objevila. Člověk odkojený Večerničky by spíše čekal, že Ilja Prachař pochází z Krkonoš.

Žáci se v rámci návštěvy zapojili do ankety na téma Proč mám rád herce z Divadla na Vinohradech. Všech 215 prací bylo odesláno do Prahy a nejlepších 10 pracovníků divadla následně vybrali k odměně při oslavách 50. výročí otevření školy.

„Milí přátelé, byl bych rád, kdybych vám mohl být něčím prospěšný. Snad alespoň trochu bych se vám odvděčil za vaši pozornost a lásku k českému divadlu. Zdeněk Míka.

²⁰⁹ Tamtéž, s. 333

²¹⁰ Tamtéž, 1971-1984, s. 333-334

²¹¹ Tamtéž, s. 335

²¹² Tamtéž, s. 336

Naši milí, navštívili jsme vás a bylo nám mezi vámi opět mile. Ilja Prachař. “²¹³

Několik dalších stran je opět formálních a trochu repetitivních. Zdravotní stav žactva je dobrý, žáci údajně vyrazili na 9 exkurzí (každý ročník na jinou). Žáci navštívili také výrobní závody, Mohylu míru a hvězdárnu Brno. Sběr odpadových surovin vynesl 14 803 kg. Byla pořádána besídka pro rodiče žáků 1. tříd a tělovýchovné vstoupení žáků 2., 3. a 5. tříd.

„Na brigádnické činnosti mimo vyučování se podíleli žáci 2. stupně. Celkem odpracovali 918 hodin na úpravě městských parků, na výsadbě stromků, na úklidu okolí školy, na úpravě klubovny. Všichni žáci školy se také podíleli na zhotovování suvenýrů pro oslavy Sboru pro občanské záležitosti, pro budoucí prvňáčky, pro účastníky konference školních družin a pionýrských pracovníků, pro účastníky oslav 50. výročí naší školy. Podíleli jsme se na kulturních vystoupeních v našem městě 45x při různých schůzích a slavnostech.“²¹⁴

K 50. výročí školy byla vypsána soutěž Škola očima dětí. Soutěžilo 30 literárních prací, 147 výtvarných, 15 fotografických a 113 rukodělných. Kolektiv žáků V. A třídy získal třetí místo za báseň Škola:

*„Naše pěkná školička
červená je celička
stojí let již padesát
proto jí jdem blahopřát.*

*Každé ráno do ní chvátá
otrokovická drobotina zlatá,
aby se s novou koncepcí potýkala
a učitelům trošku zabrat dala.*

*Základní škola Komenského
ráda přivítá každého,
kdo se chce moudrým stát
a nebojí se pracovat.*

Bylo to za ta léta dětí, křiku,

²¹³ Tamtéž, s. 337

²¹⁴ Tamtéž, s. 339-340

*učitelů, uklízeček a školníků,
všichni ji měli velmi rádi,
mnozí jí věnovali celé mládí.*

*Jen ona je stejná jako dřív.
Zvětšil se počet dětí, žádný div;
je malá, milá, útulná,
avšak přestává stačit pozvolna.*

*Proto jí k velkému výročí
přejeme mnoho štěstí
a žákům, kteří z ní vykročí,
život plný elánu i radostí.* ²¹⁵

Škola v roce 1983 měla již zpracovanou absolventskou koncepci – volbě povolání se věnovala poradkyně s. Marie Obdržálková. Přesto se stanovené cíle naplnit nepodařilo – škola nesplnila požadavky náboru do vojenských škol.²¹⁶

Strany 344-346 se věnují významným událostem, zde jen stručně. Čtyři oslavy se věnovaly politickým výročím SSSR a ČSSR. Připomínána je i májová oslava a únorová beseda s příslušníky Lidové milice. Různá výročí připomínají soutěže žáků, nejnáročnější probíhá v prosinci: „O zemi, kde zítra znamená již včera.“

Pionýrská organizace SSM je také velmi aktivní, je řízena skupinovou radou s předsedkyní z řad žáků. Pořádala se celá řada soutěží, kulturních akcí či zimní tábor. Zajímavostí je, že právě pionýrská organizace údajně organizovala sběr odpadových surovin.²¹⁷

Z mimoškolní činnosti je zmíněna školní družina (navštěvovalo 150 dětí), družinářky procházely komplexním večerním vzdělávacím kurzem. Družební smlouva byla podepsána s III. ZŠ v Trenčíně, plnění smlouvy bylo kontrolováno. Do 9 kroužků docházelo 133 žáků, přičemž kroužek elektrotechnický zcela dominoval v okresním kole soutěže technické tvořivosti mládeže. Sportovní soutěže jsou uvedeny jen výběrově, konalo se jich nejméně 10.²¹⁸

²¹⁵ Tamtéž, s. 341-342

²¹⁶ Tamtéž, s. 343

²¹⁷ Tamtéž, s. 346-347

²¹⁸ Tamtéž, s. 348-351

Jako spolupráce s veřejností je označeno fungování základní organizace KSČ (13 členů) a základní organizace ROH. Činnost Sdružení rodičů a přátel školy byla v rámci doby standardní – spolupráce s patronátním závodem, výchova k volbě povolání, výběr finančních příspěvků, spolupráce s pionýrskou organizací. Patronátní závod n. p. Moravan spolupracoval se školou úžeji – vedení zájmových technických kroužků, propůjčení rekreačního střediska pro školu v přírodě či pořízení vybavy pro jazykovou učebnu. Učitelé školy pracovali ve všech složkách městské samosprávy (MěstNV, MěV KSČ, MěV SSM, Národní fronta).²¹⁹

Škola prošla bezproblémově dvěma menšími kontrolami, třem vyučujícím městský národní výbor udělali čestná uznání za veřejně politickou a pedagogickou práci.

Koncem školního roku však více a více rezonovalo blížící se výročí. Dne 10. září 1983 tomu mělo být právě 50 let od otevření budovy Masarykovy měšťanské školy v Komenského ulici. Ředitelka pro přípravu oslav ustanovila osmičlenný výbor složený ze zástupců školy, města a podniku Moravan. Sestavený plán akcí je však přinejmenším dle mého názoru poměrně neinspirativní:

„Plán akcí, které uspořádáme k tomuto jubileu:

- *vydání Almanachu*
- *soutěž výtvarnou, literární, fotografickou a rukodělnou pro žáky pod názvem „Škola očima dětí“*
- *sportovní odpoledne pro žáky*
- *besedy o historii školy pro rodiče i žáky*
- *výstavka z činnosti školy*
- *upomínkové dárky, grafické listy*
- *promítání filmu o výstavbě Otrokovic*
- *zapojení všech žáků do sběru odpad. surovin a úklidu veřejného prostranství k 50. jubileu školy*
- *slavnostní aktiv s účastí bývalých učitelů školy spojený s udělením čestných uznání*
- *přátelská beseda s tancem*“²²⁰

Na druhou stranu může být seznam návodným pro čtenáře, který chce připravit komplexní oslavy školy a má zájem o přísně tradiční pojetí.

²¹⁹ Tamtéž, s. 352-354

²²⁰ Tamtéž, s. 356

Zajímavým je zápis o přípravě almanachu – zde ředitelka popisuje postup přípravy. Věnuje mu závěr strany 366 a počátek strany 367.

Jak rozsáhle bylo možno financovat údržbu školy a investice, uvádí zápisy na stranách 367 a 368 uvedené jako „budovatelská práce“. Během školního roku proběhly tyto finanční vklady: výstavba odborné učebny pro výuku ruského jazyka, nový školní nábytek ve dvou učebnách, nátěry dveří a oken, výmalba některých učeben a chodeb, příprava projektu pro napojení školy na dálkové topení z místní teplárny (plánováno v roce 1984).

Školní rok byl ukončen 30. června 1983. Slavnostní rozloučení proběhlo za školou i za účasti rodičů a hostů. Nejlepší žáci byli odměněni knihami.²²¹

Pro připomenutí si dovolím uvést jen poslední významnou událost před přelomovým rokem 1989. O rok dříve se otevírá nová moderní budova, v níž se nachází škola dodnes, a to opět pod názvem Základní škola T. G. Masaryka. Stěhování do nových prostor již organizuje nástupkyně Vlasty Špetlové, nová ředitelka Věra Auješká. Tím se v roce 1988 uzavírá dějinná etapa školství na otrokovickém náměstí – zastaralá budova obecné školy je uzavřena a transformována v jiné využití. První stupeň se stěhuje do budovy v Komenského ulici, od roku 1933 do roku 1988 využívané jako měšťanská škola. Postupem času se však počet žáků školy snižuje a v devadesátých letech se postupně daří i první stupeň přesouvat do moderního komplexu v ul. Jana Žižky. Ve školním roce 2001/2002 se v Komenského ulici nachází již jen 5 tříd (1. ročník, 2. ročník a III. B), společně s pracovištěm výtvarného oboru ZUŠ.²²² Následujícího školního roku se zbylé třídy přesouvají do nově vybudovaných učeben na ul. Jana Žižky a i měšťanská škola začne být stavebně připravována na rekonstrukci pro účely bydlení.²²³

5.2 Vývoj otrokovického školství na Baťově

V této podkapitole jsou zpracovány zápisy z těchto kronik:

1. Kronika Pokusné obecní měšťanské školy v Otrokovicích, 1940-1945
2. Kronika Pokusné měšťanské školy na Baťově, 1945-1954

²²¹ Tamtéž, s. 360

²²² Z osobních vzpomínek autorky práce.

²²³ Podle ZVONIČEK, Pavel: *Historický vývoj základního školství v Otrokovicích*. Dip. p., vedoucí. PhDr. Jitka Plischke, Ph.D., 2009, s. 47-51

3. Kronika Základní devítileté školy Rudé Armády, 1961-1976
4. Kronika Základní devítileté školy Mánesova, 1966-1981
5. Kronika Základní devítileté školy Mánesova, 1981-1998

5.2.1 Období pokusného školství na Baťově (1936-1949)

Kroniky obsahující zápisy dokládající založení baťovských škol chybí, v práci je čerpáno až z materiálu od roku 1940.

Proto jsou informace o počátku školství na Baťově čerpány z kroniky města Otrokovice.

„5. XI. 1935. III. školní budova.

Byla otevřena na Bahňáku 5. XI. 1935. Ale schválena šk. úř. dosud není. Také nového úřed. titulu nemá. Platí: Pětitřídní ob. škola smíšená v Otrokovicích. Jest podána žádost o osamostatnění a zároveň o povolení „pokusné“ a také o povolení II. samost. šk. měšť. pokusné.

Učitelé: Anna Formánková, d. uč.

Jarm. Pavlíková, d. uč.

Bož. Helánová

Leop. Matoušková

Jos. Vaverka, uč. prakt.

Obě školy jsou pod správou říd. uč. J. Piáčka. Tříd jest 11, žáků poč. šk. roku 436, koncem 475. Vyučovalo se dle nejnovějších metod, na Bahňáku zavedena metoda globální a pokusná; vede Vladimír Konvička, odb. uč. “²²⁴

Příčinou výstavby byl samozřejmě růst obce, především nová dynamicky se rozvíjející čtvrť pro zaměstnance Baťových závodů severně od Otrokovic. V zápisu z městské kroniky se nachází i poznatek o žádosti povolit v místě i samostatnou školu měšťanskou.

O schválení a osamostatnění se městská kronika nezmiňuje. I výstavbu druhé, větší budovy v sousední ulici, kronika uvádí stručně.

*„Pro děti bydlící v nové čtvrti „Na Bahňáku“ je nutno **zříditi a vystavěti měšťanskou školu**. Celý náklad i se zařízením je rozpočten na 1 200 000 Kč. Usneseno a školním úřadům oznámeno, že obec náklad uhradí za příspěví firmy Baťa. Ve skutečnosti vybuduje a zařídí celou budovu na svém pozemku a svým nákladem firma Baťa a.s. Ovšem budova i zařízení jest pak majetkem fy Baťa a.s. “²²⁵*

²²⁴ Kronika Otrokovic, zápis z r. 1935

²²⁵ Tamtéž, zápis z r. 1937

Co je na těchto zápisech zajímavé vyjma dějinných událostí? Autorem zápisu prvního je František Oharek, dlouholetý pedagog a řídicí učitel Národní školy na náměstí. Po jeho smrti v roce 1936 se úkolu ujímá nový kronikář města a mj. zapisuje informaci o výstavbě druhé budovy. O koho se jedná? O nám již známého Metoděje Dostála, tehdejšího ředitele školy měšťanské.

Trochu podrobnější informace o počátku školství na Baťově uvádí kronika tamní školy vedená mezi lety 1945-1954, jejíž první kapitola se věnuje historii (měšťanské) školy od počátku.

„První dvě třídy nové měšťanské školy v Baťově vznikly v roce 1936-1937. Protože nebylo vlastní budovy, byly umístěny v budově pokusné školy obecné. V témže roce vystavěla fa Baťa a.s. nynější velkou pětietážovou moderní a hygienickou samostatnou budovu pro měšťanskou školu. Pedagogické dispozice pro stavbu školy stanovil ředitel Vladimír Konvička, architektonický plán vypracovával architekt V. Karfík. Spojením odborných názorů pedagoga a architekta vznikla tak nejmodernější školní budova na zlínském okrese. Veškerý náklad stavební a zařizovací uhradila fa Baťa, poněvadž obec by nebyla unesla tak velkou investici. Stavební pozemek, budova i nábytkové zařízení a částečně i pomůcky jsou jejím vlastnictvím. Vnitřní zařízení místností bylo zhotoveno podle podrobných dispozic ředitele Konvičky, který se zde pokusil aplikovat moderní zásady školy na školní prostředí. V roce 1937-38 byla škola vedena jako expositura staré školy měšťanské v Otrokovcích. Pak byla osamostatněna a byl jí vymezen školní obvod, který zabírá nové obytné kolonie v Baťově a t. zv. starou tovární kolonii u Moravy.“²²⁶

K dispozici máme kroniku sloučené školy – obecní i měšťanské, a to od roku 1940. Válečná léta zapisoval ředitel Vladimír Konvička. Zápisy jsou stručné, v pozdějších letech dodržují rozdělení zápisů po měsících (jak tomu bylo u obecné i měšťanské školy na náměstí).

První dva zapsané školní roky však ještě dodržují rozdělení podle témat. Zajímavostí je, že jsou psány na stroji.

Rozhodla jsem se popsat školní rok 1941/1942, a to především proto, že se během tohoto roku v baťovské škole odehrály zásadní dějinné události. Školní rok byl zahájen 1. září 1941 a ukončen 9. července 1942. Školu navštěvovalo 308 dětí – obecná škola a 238 dětí – hlavní

²²⁶ Kronika Pokusné měšťanské školy na Baťově, 1945-1954, s. 1

škola. Vánoční prázdniny byly prodlouženy z hospodářských důvodů až do 3. března, děti byly vyučovány doma a učitelé kontrolovali jejich práce.

Dne 4. června zemřel Reinhard Heydrich.

„Podlehl zranění, které utrpěl při vražedném atentátu, spáchaném dne 27. května 1942. Tento zločinecký skutek, který zbavil Říši jednoho z nejlepších bojovníků a pracovníků a prvního představitele Říše v našich zemích měl dalekosáhlé důsledky na český národ, byl odsouzen ve všech třídách obou našich škol třídními učiteli. Při tom byla vyzvednuta pozitivní, velká práce Zastupujícího říšského protektora pro celý český prostor v rámci Velkoněmecké říše.“²²⁷

Realita byla odlišná, jen ji zjevně nebylo možno zapsat. Sám ředitel Konvička po válce zapsal události, které se ve škole odehrály ve dnech po Heydrichově smrti. Někteří za ně zaplatili životem. V kronice z let 1945-1954 je uveden podrobnější zápis a v práci bude na dalších stranách okomentován.

Kronika dále uvádí oslavy (3. výročí Protektorátu, 53. narozeniny Vůdce). Výchova žactva probíhala dobově komformně. *„Jedním z hlavních rysů byla výchova k říšské myšlence. Pronikala veškerým školním zřízením a všemi vyučovacími předměty.“²²⁸*

Kurzu převýchovy k říšské myšlence se účastnili i vyučující. Ve škole strávili 7 dní různí inspektoři.

Po odstavci obsahujícím seznam učitelů následují stručné zápisy o dobových povinnostech: přeškolovací kurs dějepisu, kursy němčiny pro učitelstvo, nová újezdní školní rada, vymezení školního obvodu a organizace školy.

Popsán je i (jako obvykle dobrý) zdravotní stav žáků. Hlavním příznivcem školy je firma Baťa, a.s., která proplatila vymalování obou školních budov, opravu venkovních nátěrů a jiné drobné úpravy.²²⁹

Další odstavce však obsahují značně zajímavější informace.

„Zaznamenali jsme již v kronice z loňského školního roku, že organizačně i osnovně se naše školy zcela přizpůsobily předpisům pro školy normální. Z toho důvodu a dále pro nedostatek učebnic a jiného didaktického a tutodidaktického materiálu se také velmi silně omezila pokusná práce. Je převážně rázu výchovného a metodického.“²³⁰

²²⁷ Tamtéž, s. 5

²²⁸ Tamtéž, s. 6

²²⁹ Tamtéž, s. 7-8

²³⁰ Tamtéž, s. 8

Všichni žáci měli v důsledku nedostatku hospodářských sil pracovní povinnost organizovanou třídními učiteli – pracovali na školní zahradě, na polích, měli značnou účast na žních. Stejně tak pracovali především při žních i učitelé – někteří i nad stanovenou pracovní povinnost.²³¹

Stručné zápisy jsou vedeny po celou dobu protektorátu. Události související s osvobozením v protektorátní kronice již nejsou – končí prosincem 1944.

Kronika, v níž jsou informace od roku 1945 do roku 1954, se krátce retrospektivně věnuje i událostem za války. Nečiní tak v zápisu z roku 1945/1946, avšak až v následujícím školním roce. Souvisí s odhalením pamětní desky.

„Téhož dne byla odhalena za plné účasti žactva, uč. sboru, matky a sestry mramorová deska ředitelce měšť. školy in memoriam Marii Hrdličkové.

Slavnostní akt zahájen básní ou. F. Omelky. V smutečním projevu zhodnotil ředitel školy osobnost popravené kolegyně a zdůraznil žákům, aby nikdy nezapomněli, že paní učitelka obětovala vlasti své nejdražší – život. Nikdy se nesmí vrátit dny našeho strašného ponížení a nesmíme zapomenout, jak draze byla naše svoboda vykoupena. Po projevu byla přednesena vlastní báseň popravené. Odhalení desky provedl ou Hrbáček.²³²

Co se tehdy stalo? Dle výzkumu badatele Víta Marka se 4. června učitelský sbor sešel „o přestávce ve sborovně a jeden z učitelů Leopold Křístek oznámil přítomným kolegům, že Heydrich zemřel, mezi přítomnými seděl i učitel Josef Navrátil. Za chvíli do sborovny přišla Marie Hrdličková a Křístek se jí zeptal, zdali ví, že je Heydrich mrtev. Hrdličková se zaradovala, tleskla, udělala otočku a řekla: „To je fajn!“.²³³

To stačilo. Jeden z učitelů se o situaci zmínil před školnicí spolupracující s gestapem. 22. června proběhlo ve škole zatýkání, učitele, kteří byli svědky jejího výroku, přeložili do jiných škol. Marii Hrdličkovou odvezli do Brna, kde byla 26. června za schvalování atentátu popravena.²³⁴

Dobový tisk uvádí:

„Proč zemřela Marie Hrdličková?

Po pádu krvavého Heydricha myslila a cítila nahlas. Snad jen chvíli – a ta rozhodla. Bylo to v kroužku jí pracovně blízkém a tedy známém. Asi důvěra v lidi, v česká srdce

²³¹ Tamtéž

²³² Tamtéž, s. 19

²³³ MAREK, Vít. *Osobnosti Baťova – Marie Hrdličková*. Online. Ať žije Baťov!. 2026. Dostupné z: <https://www.atzijebatov.cz/mariehrdlickova/>. [cit. 2026-03-09].

²³⁴ Podle téhož zdroje.

spolupracovníků uvolnila na okamžik bdělou stráž mezi duší a rty. A kdosi z blízkého kroužku chybil, zhřešil. O cestě a tíži tohoto hříchu rozhodne spravedlnost – světská (lidový soud) i vyšší. ²³⁵

Součástí kroniky je i vlepená, již citovaná, báseň Marie Hrdličkové:

„Je cesta daleká...

Marie Hrdličková

*Je cesta daleká – po ní chvátá, pádí
šťastné, nespoutané, rozbouřené mládí.*

Překážky v cestě? Těch se neleká.

*Všecky je zdolá síla člověka,
když mu život zvoní právě dvacet let.
Ó jak všecko vábí, jak krásný je svět!*

Slunce na obloze, nebe bezmračné.

*Však statečné srdce chvět se nezačne
ani před bouří, jež nalomila květ.*

*Vždyť v duši tisíce květů hoří
vždyť láska čistá kolem divy tvoří
a objat chvátá celý svět!*

*Rozdat se touží, rozdat na kousičky,
jak světluška zářit lidem na chodníčky,
pro ně obětovat svůj životní vzlet.*

*A když život zvoní další řádek let
a bouře poznání duši zaplaví,
když nevděk a zloba srdce zkrvaví,
úsměvem tichým vzplane
k výkřiku zdvižený ret.*

A v smíření šeptá mezi slzami:

Velký všemohoucí Pane nad námi,

²³⁵ Zdroj neznámý, výstřižek z dobového tisku se nachází vlepen do Kroniky Pokusné měšťanské školy na Bařově, 1945-1954, s. 20

*jenž učíš milovat,
ó uč též odpouštět!*²³⁶

Je tedy zjevné, že události ve školním roce 1941/1942 se odehrály jinak, než jak byly popsány v tehdejší kronice.

Vývoj pokusného školství na Baťově v letech 1935-1945 je popsán na počátku kronikářského zápisu z roku 1945/1946:

*„Po stránce vnitřní se škola od počátku záměrným úsilím ředitele vyvíjela nezávisle na Zlínu a pedagogicky byla naprosto samostatná i přes to, že ředitel byl pedagogickým referentem okresní školské reformní komise. Usilovnou prací a harmonickou spoluprací členů sboru se v několika málo letech vypracovala na jedno z nejlepších míst mezi pokusnými školami v ČSR. Školu zhlédlo velmi mnoho návštěvníků a hostů, zvláště odborníků z naší republiky i z cizích zemí. V mnoha případech byla vzorem pro zřizování a vybavování škol jinde v moderním duchu. Škola měla vlastní statut, potvrzovaný ministerstvem školství. Za okupace byly všechny výjimky zrušeny a zůstaly povoleny jen možnosti pokusné práce po stránce didaktické a metodické. Ale škola pracovala bez ohledu na německé úřady, jako před tím a na válečnou dobu velmi intenzivně. Výsledkem této mimořádné činnosti je několik desítek výzkumů, šetření a pokusů, které budou nyní v nové ČSR, dány vhodnou formou k dispozici pedagogické veřejnosti.*²³⁷

Nový ředitel, Karel Klíma, v tradici pokusného školství pokračoval. Na následujících stranách se tedy nebudu věnovat struktuře jeho zápisů, nicméně primárně zanalyzuji to, čím jsou jeho zápisy unikátní. V jedné věci se neodlišuje – zápisy opět využívají vyčerpávající strukturu od statistik přes vzdělávací proces, zdravotní stav žactva, významné akce včetně zahájení a ukončení školního roku, až po školní inspekce a spolupráce s podniky, městským úřadem či spřátelenými školami... Co je však mnohem zajímavějším, je ta druhá část zápisů. Velmi podrobně se věnuje využívaným pokusným metodám a jejich výsledkům. Na následujících stránkách se tedy text práce přesouvá mezi ročníky a výběrově předkládá nejzajímavější střípky z pokusného školství.

Výčet nejdůležitějších pokusů za školní rok 1946/1947 uvádí tyto:

„1. Standardisované diktáty pro 5.-9. post. ročník.

2. Pokus o jednotnou klasifikaci v jazyku českém na školách II. stupně.

²³⁶ Tamtéž, s. 20

²³⁷ Tamtéž, s. 2-3

3. *Problematika dětského slovníku ve vyučování slohu.*
4. *Frekvence ruských slov pro VÚP v Praze.*
5. *Pokus vyučování chemii laboratorní metodou.*
6. *Aplikace algebr. a geometrického učiva na praktické příklady. V prvních třídách provedena tabulace početních chyb a sestaveny testy.*
7. *Pro psaní (krasopis) byl vypracován vlastní postup se zkušebními a kontrolními testy.*
8. *Diagnostická a kontrolní šetření před a po probrání kresebného oddílu. Pokus je ukončen.*
9. *Použití kvašových barev v praxi školy II. stupně (novinový obrázek).*
10. *Zkoušení různých technik v akvarelování.*
11. *Výchova obrazem (dokončen) Zkušenosti vycházejí v čas. Polytechnická výchova.*
12. *Aplikace učiva z přír. věd ve škol. zahradě.²³⁸*

Podrobnější popis byl zaslán příslušným úřadům ve výroční zprávě, kronika jej neobsahuje. Zajímavé je, že pokusným se stal i školní rozvrh.

„Poněvadž se velmi osvědčila feriální sobota a 5 vyuč. jednotek ráno s počátkem vyučování od 7,45 hod. za zkrácených přestávek do 12,05 hod. a s odpol. vyučováním od 13,30 hod., budou nadříz. úřady požádány o ponechání těchto vymožeností pro další roky.“²³⁹

Pětidenní školní týden byl přitom naprostým experimentálním unikátem. Standardem bylo šestidenní vyučování až do přelomu 60. a 70. let!

V následujícím školním roce ředitel školy dodává, že až nyní je oproti rokům minulým možnost experimentální vyučování zavést ve větší míře. Plného nasazení ve všech ročnících chce dosáhnout ve školním roce 1948/1949.

Jednou z pokusných metod byla participace žáků na dění ve škole.

„Nejsilnějším (psychologickým) činitelem ve školní samosprávě je vlastní rozhodování žáků o svých školních záležitostech. Učitelství sbor do dění samosprávy zasahuje jen nepřímo, usměrňuje pracovní postup, žák však musí cítit odpovědnost za vše, co dělá, a proto ta snaha o zlepšení a zdokonalení veškerého dění na škole.“²⁴⁰

Přínosnou se ukázala i myšlenka ponechat žákům většinu prostoru ve školním rozhlase.

²³⁸ Tamtéž, s. 34-39

²³⁹ Tamtéž, s. 39

²⁴⁰ Tamtéž, s. 44

Žákovské samosprávě se v následujících dekádách přikládala velká váha i v ostatních školách. Jak dokládají dříve rozebírané zápisy ze škol v centru města, převzala tuto funkci především pionýrská organizace. Její členové byli v některých školách velmi aktivní.

Jako primární pokus pro další roky byla stanovena diferenciacie ve třídách. Mezi používané metody testované na vzorcích jedné třídy patřila např. doplňková četba v českém jazyce či doplňkové texty a grafické práce v zeměpise.

Z dalších pokusů nejspíše zaujmou laboratorní metody v různých předmětech, šetření o únosnosti 400 ruských slov za jeden rok, srovnávací pokus v úpravě amerických a českých pokrmů nebo srovnání hochů a děvčat ze 3. třídy ohledně šikovnosti v dívčích ručních pracích.²⁴¹

Ve školním roce 1948/1949 se pokusně ověřuje nahrazení pracovní povinnosti ve školní zahradě brigádami dobrovolnými. Žáci pracují bez dozoru učitelů, což údajně přináší lepší výsledky ve věci jejich samostatnosti a poctivosti.²⁴²

Bohužel, tato metoda je poslední, která je v rámci informací o pokusném školství zaznamenána. Počátkem zápisu tohoto roku se v kronice objevuje už dříve citovaná pasáž:

„Naše pokusná škola byla vždy orientována pokrokově a je pro nás ctí, že většina novot nás nepřekvapila, protože většinu z nich jsme spolutvořili a vyzkoušeli. Naše výchova byla vedena v duchu kolektivu a sociální hledisko mělo vždy přednostní posici před výukou.

Výchova charakteru zabírala místo nejpřednější.“²⁴³

Situace ve škole se velmi rychle „normalizovala“. Školní inspekce chodila pravidelně na kontroly.

„Ve školním roce 1948/49 byla naše škola navštívena dne 28. září oši Gallem. Důvodem byla dohoda o feriálním dnu.“²⁴⁴

Na druhou stranu inspektor uvádí spokojenost s používanými pokusnými metodami, zvláště s diferenciací žactva. Zda se zachoval pětidenní vyučovací týden, nelze zjistit. Je možné, že dohoda s inspektorem v roce 1948 byla právě dohoda o jeho zrušení. Kronika totiž dále neuvádí ani informace o pětidenním vyučovacím týdnu, ani informace o jeho zrušení.

Zde si zbývá jen povzdechnout, že pokusné metody zavedené na novou školu firmou Baťa měly jen kratičkou dobu na uplatnění. Pokusné školství na Baťově fakticky fungovalo

²⁴¹ Zpracování pokusného školství ve školním roce 1947/1948 se nachází na stranách 45-48 kroniky.

²⁴² Kronika Pokusné měšťanské školy na Baťově, 1945-1954, s. 69

²⁴³ Tamtéž, s. 68

²⁴⁴ Tamtéž, s. 85

pouze v rámci let 1936-1939 a 1946-1948. Po první etapě došlo k přerušení metod vlivem okupace, po druhé etapě byla škola velmi rychle adaptována na novou dobu. Zápisy od roku 1949 jsou totiž již vedeny v přísně definovaném slohu. Je shodný se zápisy z měšťanské školy v centru – podobá se struktura zápisů i jejich obsah.

Dovolím si zde shrnutí svých poznatků. Za obecné znaky školy související s pokusným školstvím, které přetrvaly napříč léty, lze označit:

1. Vyšší frekvenci exkurzí.
2. Vyšší frekvenci uměleckých a sportovních výstupů žáků.
3. Vyšší míru divadelních a filmových představení.
4. Pravidelné hospitace pedagogů z jiných škol.
5. Četnější školní inspekce s podrobnějším vyhodnocováním vzdělávacího procesu.

Tyto znaky jednoznačně nevyplývají z předchozího textu, pro život baťovské školy ve experimentálních letech jsou však definující.

Z vlastní zkušenosti mohu uvést, že po uvolnění poměrů v devadesátých letech se škola vrátila k progresivní práci. Některé metody – např. rozšířenou výuku cizích jazyků – se podařilo uplatnit i v období socialismu. Ačkoli kronika vypadá naprosto shodně s ostatními školami, jsem přesvědčena, že školu nelze náhle proměnit zásadním způsobem. I po roce 1948 na ní působil stejný pedagogický kolektiv, zkušenosti z experimentálních let tedy téměř jistě využíval v rámci individuálních možností i nadále.

5.2.2 Dvě základní školy

Škola v 50. a 60. letech procházela organizačně složitým obdobím, ovlivňovaly ji totiž různé školní reformy, které průběžně měnily její podobu.

Základní shrnutí je ve druhé kapitole této práce. Podrobnosti uvádějí zápisy z kronik.

Roku 1953 byla škola převedena na jedenáctiletou, přibyl tedy III. vzdělávací stupeň. Škola tak získala 1040 žáků ve 30 třídách. Novinka se neobešla bez komplikací.

„Nástup do nového školního roku si vyžádal tento nový organizační typ se třemi stupni žactva i učitelstva, různého vzdělání, bez tradice a zkušeností, na vedení školy zvláště pečlivé přípravy. Jako klad nutno vyzvednout dobrou přípravu ředitelů v prázdninových kursech v Kroměříži. Nedostatky byly především v tom, že řada učitelů III. stupně byla jmenována až po termínu skutečných a vážných příprav pro nový školní rok, které byly zahájeny 20. srpna 1953. Ředitel sám byl jmenován 20. 8. 1953 a oba zástupcové teprve během měsíce září.

...

Nedostatek se projevil v dosti častém pozdním dojíždění autobusů od Napajedel, proti čemuž byla podána stížnost řed. ČSAD ředitelstvem školy i rodičovským sdružením, avšak bezvýsledně.

...

*Nevyhovující je umístění školy ve dvou od sebe přes 100 m vzdálených budovách. I když jeden ze zástupců ředitele školy denně zahajoval rozhlasem provoz v první budově a o kontrolu práce v této budově se podle režimu dne dělil ředitel školy s oběma zástupci, nebylo z pracovních příčin dozírání dostačující a učitelský sbor I. budovy se cítil i přes společné porady a celoškolské akce oddělen od celého kolektivu.*²⁴⁵

Na konsolidaci situace mělo vedení školy 8 let. Následně došlo k dalším škatulatům.

Podle nové reformy se totiž školy jedenáctileté rozdělily, a to na školy devítileté a navazující tříletý stupeň. Na Baťově postupovali takto: základní škola se rozdělila na dvě. Jedna zůstala ve vyšší budově na Mánesově ulici, druhá putovala do sousední budovy v ulici Rudé Armády. Na Mánesově ulici pak zůstal i třetí stupeň vzdělávání – v horních dvou patrech se konalo vyučování školy administrativně oddělené, jejíž pokračující institucí je dnes Gymnázium Otrokovice.

Tak došlo k založení nové školy. V roce 1961 o tom informuje její nový ředitel, Jaroslav Lisa. Přinejmenším technika rozdělení přesunem části učitelů i s jejich dosavadními třídami je zajímavá.

„Se sousední základní devítiletou školou a střední všeobecně vzdělávací školou na Mánesově ulici společně užíváme tělocvičny, školního hřiště a školní zahrady. Ředitelství vedlejší ZDŠ spravuje hřiště, školní zahradu a pod správu patří také školní jídelna.

...

Učitelé v 1.-5. roč. rozhodli se sami pro určitou školu, ale tak, že přecházeli i se svou třídou.

*Na 2. stupni byly ustaveny dvojice učitelů podle odborné způsobilosti a jednotliví soudruzi se sami rozhodli pro určitou školu. Tento stav byl posouzen i z hlediska stranické příslušnosti a (beze změny) doporučen odboru školství a kultury okresního národ. výboru k provedení.*²⁴⁶

²⁴⁵ Tamtéž, s. 159-160

²⁴⁶ Kronika Základní devítileté školy Rudé Armády, 1961-1976, s. 1-2

Dodržen byl požadavek na přibližně stejný počet tříd v obou školách. Na Mánesově ulici zůstalo 17 tříd, v ulici Rudé Armády vzniklo 16 tříd. Minimálně v menší budově to vedlo k problémům – výuka probíhala na směny.

Školy koexistovaly vedle sebe. Pokud někde mělo docházet k pokračování tradice baťovského pokusného školství, jednalo by se spíše o školu ve vyšší budově v Mánesově ulici.

Tak zahajuje své působení i nový ředitel Gazdoš, který kroniku z let 1966-1981 uvádí poměrně odvážným představením své pozice.

„1. září 1966 – chtěl bych navázat na pokrokovou tradici pokusných škol, k jehož odkazu se hlásím, a podle svých schopností a možností v ní pokračovat. Je mi jasné, že možnosti jsou omezené. Učitelství žije z dřívější tradice, není doplňován výběrově, ale normálně jako na jiných normálních školách, k nimž se řadíme.

Zakladatelem těchto škol byl ředitel Vladimír Konvička, který zde působil jako ředitel až do r. 1945. V tomto roce odešel a působil až do důchodu v Brně.

Na jeho místo nastoupil Karel Klíma, jehož zásluhou bylo zřízení jedenáctiletky a působil zde až do roku 1960. Byl to člověk přímý a čestný. Jemu patří dík za rozvoj školství v Otrokovicích.“²⁴⁷

Projektem, který se podařilo prosadit, bylo rozšířené vyučování cizích jazyků v experimentální třídě. Vzhledem k tomu, že se s ním započalo hned v roce 1967, je pravděpodobné, že jeho přípravu mají na svědomí předchozí ředitelé.

„V tomto škol. roce máme jednu třídu s rozšířeným jazykovým vyučováním, III. A, třídní Helena Pisklaková. Začínáme výukou ruštiny. V V. třídě se budou tito žáci učit němčině a angličtině. Jazykové vyučování se dělí na 2 skupiny.

Kromě toho provádějí ve IV. tř. s. Skalická a Mrázková pokus s nácvikem azbuky. Pokus vede prof. Dr. Frant. Malíř.“²⁴⁸

Pokus s rozšířeným vyučováním cizích jazyků se prokázal jako úspěšný. Škola otvírala výběrovou třídu III. A po více než 40 let. Žáci této třídy absolvovali v průběhu základního vzdělávání výuku tří cizích jazyků. Směřování základního školství ve 21. století – k inkluzi a omezení diferenciaci – následně výuku ve specializované třídě ukončilo. I v následujících letech však škola zařazovala nadstandardní výuku cizích jazyků – v rámci možností s nimi začínala dříve a ve větší hodinové dotaci, a to napříč všemi třídami v ročnících.

²⁴⁷ Kronika Základní devítileté školy Mánesova, 1966-1981, s. 1

²⁴⁸ Tamtéž, s. 5

V roce 1971 pak dochází k propojení obou přibližně 100 metrů vzdálených budov propojovacím traktem s poměrně rozsáhlou budovou. Obě kroniky se o stavbě zmiňují několikrát, povětšinou v totožném duchu.

„V tomto škol. roce se končí dostavba spojovacího traktu, kde budeme mít šatny, jídelnu pro všechny tři školy, velkou tělocvičnu a 6 místností pro DM. Kdo bude mít budovu ve správě, zatím nevíme.“²⁴⁹

Dle záznamů z obou kronik pak budovu spravovala škola v Mánesově ulici. Využívat se začala 1. března 1971. Obě školy se na otevření nové budovy připravily stavebními úpravami a zvětšením počtu tříd, neboť třeba šatny bylo možno do přístavby přesunout. Díky tomu se v obou školách přestalo směnovat.²⁵⁰ *„V letošním roce už nesměnujeme. Pominula doba, kdy malé děti odcházely ze školy za tmy. Rodiče na ně často čekali u budovy, aby se děti nebály.“²⁵¹*

Komparaci života dvou sousedních škol lze učinit srovnáním jejich zápisů. Předpokládá se standardní vedení socialistické školní kroniky. Např. ve školním roce 1971/1972 zápis do školní kroniky ZDŠ Rudé Armády čítá 9 stran, zápis na ZDŠ Mánesova čítá 23 stran. Podrobnější informace o struktuře a obsahu kronik v tomto období se nacházejí již v podkapitole věnované školství v centru města, proto nebude uveden vyčerpávající výčet.

Mnohem zajímavější je fakt, že podoba kronik v sousedních školách nemůže být odlišnější.

Zápis na ZDŠ Rudé Armády je veden standardně, bez uměleckých příkras. Obsahuje informace o zahájení školního roku, soulad školy s vedoucí úlohou strany, školní řád, seznam vyučujících, konsolidaci státu řádnými volbami, ideově-politické vzdělávání učitelů, statistiku vyučování náboženství (7 % žáků), další informace o budování socialismu skrze KSČ a ROH. Dále inovace vybavení školy, hygienické úpravy, opravu tělocvičny, spolupráci se SRPŠ a MěNV, statistiku úspěšnosti u přijímacích zkoušek na střední školy (přijati byli všichni žáci), vyhlášení školních soutěží a informace o životě ve městě (otevření nové pneumatikárny a průjezd Závodu míru městem). Ředitel Lisa končí zápis informací o vybudování nové školy na Trávníkách.²⁵² Jakoukoli informaci o školních slavnostech a akcích v průběhu roku neuvádí.

Takový zápis lze považovat za stručný, avšak standardní.

²⁴⁹ Tamtéž, s. 20

²⁵⁰ Kronika Základní devítileté školy Rudé Armády, 1961-1976, s. 107

²⁵¹ Kronika Základní devítileté školy Mánesova, 1966-1981, s. 20

²⁵² Kronika Základní devítileté školy Rudé Armády, 1961-1976, s. 114-122

Obrovským rozdílem je pak zápis v ZDŠ Mánesova. Zde se v průběhu sledovaného období značně proměňuje i jeho grafická podoba. Počátkem 70. let je kronika barevná, hravá, každá strana obsahuje pastelkami malované obrázky, jež jsou často i na pozadí samotného textu! Kronika má na první pohled nadšenecký budovatelský ráz, avšak obsahuje i množství nestandardních informací.

Zpočátku předkládá pokračování rozšířené výuky jazyků ve výběrové třídě:

„Ve třídě jsou děti z Otrokovic – Bahňáku, z Komenského ZDŠ v Otrokovicích, z Malenovic a Kvasic. Začínají se s velkou chutí učit ruskému jazyku.“²⁵³

Stránka je doplněna obrázkem knihy s nápisem „ruský jazyk“ v azbuce.

Nekrolog Vladimíra Konvičky na následující straně je pak opět opakem administrativního stylu, obsahuje prvky stylu publicistického i uměleckého. Je doplněn obrázkem květin.²⁵⁴

Škola se účastnila branného cvičení, na straně se místo popisu události nachází text připomínající novinovou zprávu.²⁵⁵

„Blíží se volby! Jak a v čem můžeme pomoci? Všichni chceme přispět ke zdárnému průběhu předvolební kampaně i voleb.“²⁵⁶

Takový zápis tří vět je pak veden třemi rozdílnými styly písma. Doplnuje jej v dnešním kontextu úsměvný obrázek s volební urnou a hlasovacím lístkem s nápisem ANO.

Žáci školy se údajně účastnili předvolebních diskusí i agitací i se svými učiteli. *„Ani po volbách v práci pro svou socialistickou vlast neustaneme.“²⁵⁷* Napsáno červeně a podtrženo dvakrát.

I prostý zápis o skončení pololetí je veden v bohatém jazyce a obsahuje jasné sdělení.

„Žáci dostali do ruky první výsledky své práce – tu lepší, tu horší, to podle toho, kolik pílil kdo věnoval školní práci i domácí přípravě. Myslím si, že výsledky 1. pololetí klasifikace na naší škole lze celkově hodnotit velmi kladně. Zvláště klasifikace jazykových tříd je vynikající.

...

Přitom mnoho žáků dojíždí z okolí (z Napajedel, Kvasic, Tlumačova, Žlutavy, Malenovic). Jejich výsledky musí proto každý obdivovat.“²⁵⁸

²⁵³ Kronika Základní devítileté školy Mánesova, 1966-1981, s. 33

²⁵⁴ Tamtéž, s. 34

²⁵⁵ Tamtéž, s. 34-35

²⁵⁶ Tamtéž, s. 36

²⁵⁷ Kronika Základní devítileté školy Mánesova, 1966-1981, s. 37

²⁵⁸ Tamtéž, s. 40

Aktivita žáků je oceňována hravým způsobem.

„Pochvalu za velkou práci s redakcí, rozmnožováním a kolportací šk. časopisu „Hlasatel“ dostala skupina chlapců z 8. A, kteří vydávají časopis již 2. rok. Z nich největší uznání zaslouží Miroslav Ševčík²⁵⁹, který kromě starostí s časopisem má též vynikající prospěch, chodí do lehkootletické skupiny v Gottwaldově a plní všechny školní sběry na víc než 100 %.

V 8.A jsou však šikovní i jinak. Založili si hudební skupinu, kterou vede Jar. Zeman, pilně procvičují, účinkují v rozhlase i na besídkách a slaví své první úspěchy.

*Je to velmi pěkný pocit, že takové žáky na škole máme. Je si jen přát, aby jich bylo čím dál víc.*²⁶⁰ Doplněno obrázkem chlapce s výpisem školních předmětů a velkými červenými jedničkami u každého z nich.

Následuje soupis školních akcí s obrázky a popisy – oslava vítězného února, sraz členů ROH ve Valašském šenku ve Vizovicích (podkladem je obrázek sklenice červeného vína), oslava MDŽ, učitelského dne a 1. máje. Nechybí ani popis činnosti školního týmu házené s vlepěným novinovým článkem „Celou soutěž bez porážky“. Družstvo dívek získalo pohár Jihomoravského kraje.²⁶¹

Dvoustránkový popis exkurze do Jihomoravského kraje je uveden nadpisem „Po stopách Jana Blahoslava“. Nápis je ozdobný, je doplněn fotografií z akce.²⁶²

I zbylé zápisy jsou vedeny ve hravém duchu. Na konci školního roku se dozvídáme, že družstvo dívek v házené zvítězilo v Praze v přeboru ČSR. Návštěvu gruzínských žáků a učitelů na konci června doplňuje jednostránkový děkovný dopis v azbuce.²⁶³

*„Všichni se velmi těšili na prázdniny. Všichni si je zaslouží. Práce se udělalo mnoho.“*²⁶⁴

Co k tomu dodat? Podoba kroniky nemůže být více šokující. Ano, nacházejí se v ní záznamy o činnosti pionýrské organizace či ROH, ale velmi kusé. Místo nich se nachází množství podrobných informací o úspěších žáků a životě školy, jsou však zapsány velmi neobvyklým způsobem, uvážíme-li kontext doby. Z textu téměř nelze poznat, že vznikl v období tuhé normalizace. Vedení školy šlo vlastní cestou a je zarážející, že mu ze strany

²⁵⁹ Ano, s přihlédnutím k informacím vyskytujícím se v jiných zdrojích by se shodou okolností mělo jednat o onoho široce známého doc. Ing. Miroslava Ševčíka, CSc.

²⁶⁰ Tamtéž, s. 41

²⁶¹ Tamtéž, s. 42-48, s. 51

²⁶² Tamtéž, s. 48-49

²⁶³ Tamtéž, s. 51-53

²⁶⁴ Tamtéž, s. 55

správních školských orgánů nebyla učiněna přítrž. O nějaké povinnosti vést kroniku předepsanou formou tak, jak je vedena na ostatních sledovaných školách, nemůže být řeč. Kronika ZDŠ Mánesova z let 1966-1981 má potenciál být jako samostatné dílo studována v samostatné odborné práci menšího rozsahu, třeba semestrální či bakalářské, a to i z důvodu její obrovské rozmanitosti. V průběhu let totiž obsahuje zcela odlišnou podobu zápisů, jsou snad nejrozdílnější napříč celým studovaným materiálem, ačkoli se nacházejí uvnitř jedné desek. Nedává smysl, že se jedná o zápisy z jedné epochy, jedné školy vedené totožným ředitelem. Bylo by vhodné odhalit i pozadí dějinné situace a zjistit příčiny její velmi nestandardní podoby.

Pokud má být na školní kroniky nahlíženo jako na obecný pramen historických souvislostí, zaujme v tomto ohledu i zápis ze ZDŠ Mánesova, dne 10. prosince 1974. Tehdy školu navštívil kvasický spisovatel a historik Jindřich Spáčil. Do kroniky zapsal:

„Jako chlapec jsem často chodíval z rodných Kvasic na Bahňák, díval se, jak se tu prohánějí koně z napajedelského hřebčince, později jsem chodíval dívat se, jak je splavována hlína, aby vytvořila základ pro nové město, jemuž se stále obdivuji. Zde jsou vytvářeny novodobé dějiny tohoto kraje. Aby byly šťastné, to přeji všem účastníkům besedy o mé literární práci.“²⁶⁵

Nebyla to první spisovatelova návštěva v baťovské škole. Školu navštívil např. už v lednu 1948.²⁶⁶ Jaké jsou však ty zajímavé dějinné souvislosti? Jindřich Spáčil prožil většinu života v Kvasicích, kde jako mladý začínající pedagog vychovával Žofii, Maximilána a Arnošta z Hohenbergu, potomky Františka Ferdinanda d'Este a Žofie Chotkové osiřelé v roce 1914.

5.2.3 Škola jediná – ZŠ Mánesova (1976 až současnost)

Školní reforma z roku 1976 zkrátila docházku do prvního a druhého stupně na osmiletou. Zároveň se uvolňovaly podmínky pro velikost školy a dvě sousední ZŠ se mohly opět spojit.

Poslední zápis ze ZDŠ Rudé Armády je velmi špatně čitelný, lze poznat, že ředitel Jaroslav Lisa již nediktoval k přepisování, avšak zapsal ve spěchu sám. Na poslední straně mj.

²⁶⁵ Tamtéž, 1966-1981, s. 99

²⁶⁶ Kronika Pokusné měšťanské školy na Baťově, 1945-1954, s. 53

informuje, že odchází do důchodu, a předkládá výčet uznání a vyznamenání, jež v rámci zakončení kariéry dostal.

„Od 1. září 1976 bude budova ZDŠ tř. RA předána gymnáziu a učitelský sbor i žáci přejdou na ZDŠ Mánesova ulice v Otrokovicích.“²⁶⁷

A v kronice školy vedlejší se pokračuje:

„Školní rok 1976/77 byl zahájen 1. 9. 1976 slavnostním shromážděním všech 870 žáků a všech učitelů obou spojených škol, školy na Mánesově ulici a na třídě Rudé armády.“²⁶⁸

Základní škola Mánesova byla tedy po zbytek sledovaného období poměrně velkou školou, v rámci základního vzdělávání jedinou na Baťově. Jakým směrem se ubírala její školní kronika v následujících letech?

Stále byla velmi pečlivě ilustrovaná, často barevná. V průběhu 80. let se často mění rukopis, avšak zůstává velmi přehledná struktura textu často doplněná grafickými materiály (vlepky, parte, fotografie).

Třeba ve školním roce 1985/1986 navštěvuje školu již 1098 žáků!²⁶⁹ Významná je oslava 50 let existence základní školy na Baťově, tedy i 50 let od zprovoznění budovy v 80. letech již sloužící gymnáziu. Oslavy jsou doloženy třemi novinovými články, vstupenkou na slavnostní večer a vzpomínkami učitele ve výslužbě, Josefa Postavy, který s přestávkami ve škole sloužil už od 30. let.²⁷⁰

Stručné zápisy z akcí – lyžařský kurs, pololetní shromáždění, oslava MDŽ aj. – jsou zpravidla doplněny fotografií a / nebo ilustracemi. V zápisu se především nachází množství novinových článků a vlepovaných zdrojů. Např. novinový výstřižek o skládání pionýrského slibu, již po několik let realizovaném na Ploštině.

„V životě člověka je několik událostí, které se vryjí nesmazatelně do jeho mysli. Jednou z takových byl i pionýrský slib, který složili pionýři základní školy Mánesova 24. dubna na Ploštině. Den ani místo nebyly zvoleny náhodou. 24. duben je totiž Dnem pionýřů, kdy byla v poválečných letech ustavena naše pokroková dětská organizace. Ani místo nebylo zvoleno náhodně. Obyvatelé našeho okresu jej znají jako národní kulturní památník ploštinské tragédie.“

²⁶⁷ Kronika Základní devítileté školy Rudé Armády, 1961-1976, s. 138

²⁶⁸ Kronika Základní devítileté školy Mánesova, 1966-1981, s. 139

²⁶⁹ Tamtéž, s. 91

²⁷⁰ Tamtéž, s. 92-98

*Zde na těchto místech byly chlapcům a děvčatům poprvé uvázány pionýrské šátky, jako důkaz, že tito mladí budou pokračovateli díla těch, kteří se již života v míru nedožili.*²⁷¹

Největší prostor v kronice je však přikládán nepřekvapivě volbám, do MěNV jsou nominovány dvě učitelky. Jiné události tehdejší kronika pojímá velmi stručně.

Jako Základní škola Mánesova instituce projde politicky náročným rokem 1989. Spíše než běh státních událostí ji však v následujících letech promění událost, kterou člověk ovlivnit nedokáže. V roce 1997 vejde do celorepublikového povědomí vlivem katastrofické povodně, která zlikviduje 2 podlaží školy. Povodeň propojila snad celý stát – v zápisu z roku 1997 se vyskytuje ohromné množství celorepublikově známých osobností, které se do rychlého obnovení zlikvidované školy pustily, a jen díky celorepublikové pomoci se ve škole během několika týdnů obnovovala výuka. To už jsou však události mimo období zpracované v této práci.

5.3 Historie školství na Trávníkách

V poslední, krátké, kapitole se nachází souhrn vývoje školství na Trávníkách. V tomto případě se nepodařilo získat originály školních kronik, informace tedy bylo nutno čerpat z přepisu kroniky kvítkovické obecné školy a mimoškolních zdrojů. Proto je kapitola jen informační – nenachází se v ní rozbor zkoumaného materiálu, jako je tomu u kapitol předchozích. Slouží jako doplnění, aby obrázek o školách v současných Otrokovicích byl úplný.

Přepis kroniky kvítkovické školy je dostupný v rámci let 1892-1953. Je poměrně stručný, celých 61 let se vejde na necelou stovku stran. Mimo informace ze školního života v něm lze nalézt zápisy z celostátní i místní historie, avšak pouze namátkově, a to stručným výčtem.

V roce 1918 měla škola 74 žáků ve dvou třídách.²⁷² Sídlila v dnes již přestavěné budově. Škola udržovala ve 20. letech počet žáků mezi 50 a 80, ve dvou třídách, zajímavostí je, že vyučující se střídali téměř každoročně. Počátkem 30. let se pak situace stabilizovala a ve škole zůstali po delší dobu působit učitelé František Kočnar a Bedřich Obdržálek. Roku 1934 byla do školy zavedena elektřina.

²⁷¹ Tamtéž, s. 106

²⁷² Kronika obecné školy v Kvítkovicích, zápis z roku 1918/1919

Ani kvítkovické škole se nevyhnuly události 2. světové války, když byl Bedřich Obdržálek v září 1938 mobilizován a přesně o rok později na 2 měsíce odvezen gestapem do zajišťovací vazby. Tou dobou se škola rozšířila na 3 třídy.²⁷³

Zajímavé je, že u zápisů v protektorátních letech neinformuje kronika o retrospektivním doplnění, přesto jsou však stručné zápisy často protiněmecké. Možná to souvisí s vězněním učitelů – na škole vyjma Bedřicha Obdržálka tou dobou působí i Antonín Bišof, v této práci již zmiňovaný v souvislosti s působením na Masarykově měšťanské škole v centru obce. Oba jsou v průběhu války měsíce vězněni.²⁷⁴

V následujících letech se škola zmenšuje opět na 2 třídy a počet žáků se snižuje. V případě nemoci vyučujícího je zastupován druhým, jenž učí v obou třídách polodenně. V roce 1948 je zakoupen moderní projektor.²⁷⁵

Personální složitosti na venkovské škole dokládá i skutečnost, že v roce 1946 nastoupila jako dočasný zástup Františka Obdržálová, bývalá učitelka. Za katedrou zůstala nejméně do roku 1953.

V rámci dostupného přepisu se nevyskytují žádné další podstatné informace, snad s výjimkou konstatování badatele, že po roce 1948 se zápisy začaly prodlužovat vlivem dobově konformních obrátů a skutečností. V roce 1953 dostupný zápis končí. Je však známo, že škola zůstala v téměř nezměněné podobě až do 70. let, kdy byla uzavřena.

Příčinou bylo otevření školy nové, moderní a dostatečně kapacitní. Ta vznikla na rychle se rozvíjejícím sídlišti. Již v roce 1972 kronika města Otrokovice upozorňuje na výstavbu 2050 bytů na nových městských sídlištech v průběhu následujících 5 let!²⁷⁶ A vzhledem k tomu, že kronika ZŠ Trávníky není zatím v okresním archivu uložena, informace o nové škole jsou předkládány i nadále z této městské kroniky.

Škola byla vybudována nákladem více jak 20 mil. Kčs, žáci do ní nastoupili 1. září 1975. V souladu s tehdejšími školskými předpisy měla kapacitu 27 tříd (do roku 1976 to bylo maximum). Úsek ze školní kroniky věnující se slavnostnímu otevření je veřejně dohledatelný:

„Dne 1. září 1975 se započal historicky první školní rok Základní školy Marušky Kudeřikové (M. K. byla popravena nacisty v roce 1942 za svoji účast v ilegální odbojové skupině).

²⁷³ Tamtéž, zápis z roku 1939/1940

²⁷⁴ Tamtéž, zápis z roku 1940/1941

²⁷⁵ Tamtéž, zápisy z let 1948-1950

²⁷⁶ Kronika města Otrokovice, zápis z roku 1972

*Slavnostního zahájení se zúčastnili vysoce postavení představitelé státu – např. ministr průmyslu Svačina, první náměstek ministerstva školství ČSSR prof. MVDr. Přemysl Jagoš, Csc., předsedkyně ústředního výboru Odborového svazu pracovníků školství a vědy ČSSR Hana Růžičková a další.*²⁷⁷

Budovy však umožňovaly pojmout i větší množství tříd. V jedné z prozatím prázdných místností byla 3. listopadu 1977 slavnostně otevřena síň tradic, kde se skládaly např. sliby jisker.²⁷⁸

Podobně jako ZDŠ Mánesova, i škola na Trávníkách již od počátku intenzivně pracovala na rozvoji sportovních dovedností svých žáků. Nepodařilo se dostavit tartanový povrch na hřišti, bylo tedy nutno sportovat na asfaltu. Přesto se ve škole odehrávala okrsková i krajská kola sportovních soutěží. V roce 1979 se dokonce tamní žáci stali mistry Poháru čs. rozhlasu v házené.²⁷⁹

Škola žila standardním stranicky poplatným životem, nad to však dokázali její žáci získávat odborné úspěchy. Např. roku 1982 získala Renata Kovalčíková 1. místo v celostátním kole olympiády v českém jazyce.²⁸⁰ Městská kronika i v dalších letech průběžně informuje o množství kulturních a sportovních úspěchů trávníckých žáků.

Zajímavým je i vývoj počtu žáků. Po reformě v roce 1976 bylo možno ve škole otevřít i více než 27 tříd. V následujících dvou dekadách se na trávnícké škole vyučovalo v rámci jednoho ročníku i v pěti paralelních třídách!

Stárnutím obyvatelstva na přilehlém sídlišti se v dalších letech počet žáků snižoval a v posledních letech se ustálil zhruba na hodnotě 500. V této skromnější atmosféře škola v loňském roce oslavila půlstoletí existence.

Závěr

Domnívám se, že cíl práce, tj. provedení nástinu obsahu a analýzy textů školních kronik v Otrokovicích, bylo dosaženo. Současně je ale třeba doplnit, že přitom bylo nutno výrazněji překročit předem plánovaný rozsah. Pouze tak bylo možné zevrubně analyzovat velký rozsah dostupných textů. V práci byla krátce předložena teorie o kronikách a kronikářích, dále také historie školství v Československu napříč celým obdobím i krátký úvodní pohled do historie

²⁷⁷ Kronika Základní školy Trávníky, zápis z roku 1975

²⁷⁸ Kronika města Otrokovice, zápis z roku 1977

²⁷⁹ Tamtéž, zápis z roku 1979

²⁸⁰ Tamtéž, zápis z roku 1982

místních škol. Další kapitoly se již opírají o zevrubný základní výzkum. Stručně byl předložen rozbor autorských znaků vybraných kronikářů. V kapitole čtvrté byly analyzovány zápisy týkající se významných historických událostí odehrávajících se mimo školní budovy. V kapitole páté, nejobsáhlejší, lze pak dohledat analýzu zápisů ze škol v centru města a na Baťově mezi lety 1918 a 1989. Proto prosím o prominutí čtenáře, který je množstvím textu zahlcen. Snahou bylo úplně naplnit cíl, tedy přinést ucelené informace o všech dostupných kronikách otrokovických škol v letech 1918-1989. Proto obsahuje několik samostatných, tematicky odlišných, kapitol. Věřím, že i přes nutnost nevyužít značného množství zajímavých informací, se podařilo přinést alespoň strukturovaný text toho nejdůležitějšího. Právě kvůli tomu, že se systém práce měl zaměřit na všechny typy informací zachycené v kronikách, často dochází k vynechání některých informací, které by nadměru zatěžovaly rozsah práce ještě větším množstvím textu a rozměňovaly původní schválenou koncepci práce. Dosud nezveřejněné informace budou následně publikovány v knize šířeji pojednávající o tématu otrokovických školních kronik – její přibližně dvojnásobný rozsah umožní podat ucelenější obrázek. Zároveň se vzhledem k populárně-naučné povaze knihy snáze učiní kritická reflexe, nebude totiž třeba dodržet předepsanou strukturu akademické práce ani nároky na její odbornost.

Seznam zdrojů

Seznam literatury

- HROCH, MIROSLAV. *Úvod do studia dějepisu*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985
- HROMÁDKA, Tomáš. *Kroniky obcí*. III. (upravené) vydání. Praha: NIPOS, 2014. ISBN 978-80-7068-280-7
- ŠUBERT, František Adolf (ed.). *Malý Ottův slovník naučný: dvoudílný : příruční kniha obecných vědomostí*. V Praze: J. Otto, 1905-1906
- TONCROVÁ, Šárka. *Praktická příručka k terénnímu výzkumu obecních a školních kronik*. Brno: Etnologický ústav AV ČR Praha - pracoviště Brno, 2014. ISBN 978-80-87112-85-4
- VLAŠÍN, Štěpán, *Slovník literární teorie*. Vyd. 2. rozš. Praha: Československý spisovatel, 1984
- BARTOŠ, Josef. *Úvod do nauky o historických pramenech*. Olomouc: Rektorát Univerzity Palackého, 1992. ISBN 9788070671627
- BARTOŇ, Jiří. *O kronikách obcí: praktická pomůcka pro kronikáře obcí*. 2. upr. vyd. vycházející ze zákona č. 132/2006 Sb. Praha: Sekurkon, 2007. ISBN 978-80-86604-29-9
- MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. přepracované vydání. Praha: Nakladatelství Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-39-4
- TROJAN, Jan. *Kantoři na Moravě a ve Slezsku v 17.-19. století: jejich sociální postavení, společenská funkce a význam ve vývoji národní hudební kultury. Prameny k dějinám a kultuře Moravy*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 2000. ISBN 80-7275-006-2
- CHOBOT, Karel a BARTOŠ, Josef. *Úvod do archivnictví pro historiky*. 3., přeprac. a rozš. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2000. ISBN 80-244-0142-8
- ČORNEJOVÁ, Ivana; KASPER, Tomáš; KASPEROVÁ, Dana; KOUROVÁ, Pavlína; KRATOCHVÍL, Petr et al. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Tematická řada, sv. VII, Školství a vzdělanost. Praha: Paseka, 2020. ISBN 978-80-7432-985-2
- HORŇÁKOVÁ, Ladislava; NOVÁK, Pavel a POKLUDA, Zdeněk. *Zlín - město v zahradách*. Zlín: Statutární město Zlín, 2002. ISBN 80-238-9760-8

Seznam kronik

Kronika města Otrokovice, svazky z let 1918-1989

Kroniky uložené ve Státním okresním archivu Zlín pod názvem ZŠ T. G. Masaryka Otrokovice:

Kronika Národní školy Otrokovice 1925-1940

Kronika Národní školy Otrokovice 1940-1952

Kronika Střední školy Gottwaldov XI – Otrokovice, Komenského, 1922-1950

Kronika Újezdni školy Otrokovice – Komenského, 1940-1945

Kronika Osmileté střední školy v Otrokovicích, 1950-1959

Kronika Základní devítileté školy Komenského, 1959-1971

Kronika Základní devítileté školy Komenského, 1971-1984

Kroniky uložené ve Státním okresním archivu Zlín pod názvem ZŠ Mánesova Otrokovice:

Kronika Pokusné obecní měšťanské školy v Otrokovicích – Baťově, 1940-1945

Kronika Pokusné měšťanské školy na Baťově, 1945-1954

Kronika Základní devítileté školy Rudé Armády, 1961-1976

Kronika Základní devítileté školy Mánesova, 1966-1981

Kronika Základní devítileté školy Mánesova, 1981-1998

Seznam sborníků, akademických prací a almanachů

PUBAL, Václav. *Kroniky a kronikáři*. Muzejní práce. Praha: Národní muzeum, ústřední muzeologický kabinet, 1975, s. 16

ŠPETLOVÁ, V. *50 let základní školy, Komenského ul. V Otrokovicích 1933-1983*. Almanach k 50. výročí založení školy. Otrokovice: ZŠ Komenského ul. Spolu s n. p. Moravan Otrokovice, 1983

ZVONÍČKOVÁ, H. *Naše škola. Almanach k 20. výročí otevření školy T. G. Masaryka v Otrokovicích*. Zlín: SPŠ polytechnická – COP Zlín, 2008

VITÁSKOVÁ, Z., aj. *1935-2005 ZŠ Mánesova 70 let. Almanach k 70. výročí založení školy*. Otrokovice: vlastním nákladem, 2005

ZVONÍČEK, Pavel: *Historický vývoj základního školství v Otrokovicích*. Dip. p., vedoucí. PhDr. Jitka Plischke, Ph.D., 2009

Seznam internetových zdrojů

Pokyn Karla hraběte Chotka k vedení obecních a farních kronik v Čechách. In: Revue církevního práva 44 (2009, s. 3), s. 211. Dostupné z: <http://spcp.prf.cuni.cz/42-56/44-cele.pdf> [cit. 2025-09-07]

ČESKÝ ROZHLAS HRADEC KRÁLOVÉ, Každá čtvrtá obec v Česku nemá kronikáře. Některé se archiv snaží zpětně doplnit, postihy za to nehrozí, 2025. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/veda-technologie/historie/kazda-ctvrta-obec-v-cesku-nema-kronikare-nektere-se-archiv-snazi-zpetne-doplnit_2509080600_job, [cit. 2026-03-07]

Sto let zákona o pamětních knihách obecních. Online. Kronikari.info. 2021. Dostupné z: <https://kronikari.info/sto-let-zakona-o-pametnich-knihach-obecnich/>. [cit. 2026-03-07]

LUKAVEC Jan. *Jak vyprávět dějiny tisíckrát znovu a pokaždé jinak*. 2025, dostupné z: <https://www.iliteratura.cz/clanek/47427-rakosnik-jakub-co-je-noveho-v-historii>, [cit. 2025-09-08]

MĚSTO OTROKOVICE. *Historie města*. Online. [Otrokovice.cz](http://otrokovice.cz). 2025. Dostupné z: <https://www.otrokovice.cz/historie-mesta/>. [cit. 2026-03-07]

DESTINAČNÍ SPOLEČNOST ZLÍNSKO A LUHAČOVICKO. *Den otevřených dveří památníku konaný u příležitosti výročí úmrtí Tomáše Bati*. Online. Baťův region. 2025. Dostupné z: <https://batuvregion.cz/tipy/den-otevrenych-dveri-pamatniku-konany-u-prilezitosti-vyroci-umrti-tomase-bati>. [cit. 2026-03-09]

HOSPODÁŘSKÉ NOVINY. *Orgie holubic a pokrytců. Před 40 lety hostila totalitní Praha Světové shromáždění za mír a život, proti jaderné válce*. Online. 2023. Dostupné z: <https://archiv.hn.cz/c1-67212020-orgie-holubic-a-pokrytcu-pred-40-lety-hostila-totalitni-praha-svetove-shromazdeni-za-mir-a-zivot-proti-jaderne-valce>. [cit. 2026-03-09]

MAREK, Vít. *Osobnosti Baťova – Marie Hrdličková*. Online. *At' žije Baťov!*. 2026. Dostupné z: <https://www.atzijebatov.cz/mariehrdlickova/>. [cit. 2026-03-09]